

RAPORT

PRIVIND
EXERCITAREA
JURISDICȚIEI
CONSTITUȚIONALE
ÎN ANUL 2014

Acest raport a fost elaborat cu sprijinul Programului Națiunilor Unite pentru Dezvoltare în cadrul Proiectului „Consolidarea supremației legii și protecției a drepturilor omului în Moldova”, finanțat de către Ministerul Federal pentru Europa, Integritate și Afacerile Externe al Austriei, cofinanțat și implementat de PNUD Moldova, în cooperare cu Oficiul Înaltului Comisar ONU pentru Drepturile Omului. Conținutul acestui raport nu reflectă neapărat viziunile și politicile Programului Națiunilor Unite pentru Dezvoltare, Ministerului Federal pentru Europa, Integritate și Afacerile Externe al Austriei sau Oficiului Înaltului Comisar ONU pentru Drepturile Omului.

Responsabil de ediție: *Rodica Secrieru, Secretar General al Curții Constituționale*
Coordonator: *Lilia Rusu (Direcția juridică-Grefa)*
Echipa de selecție: *Maria Strulea, Natalia Vilcu-Bajurean (Secția Cercetare și Analiză)*
Redactor: *Nina Pîrțac (Secția Editorială)*

Editura Arc
str. G. Meniuc nr. 3, Chișinău, MD 2009;
tel.: (+373 22) 73-36-19, 73-53-29; fax (+373 22) 73-36-23
e-mail: info.edituraarc@gmail.com; www.edituraarc.md

Coperta: *Mihai Bacinschi*
Redactor tehnic: *Mihai Dimitriu*

DESCRIEREA CIP A CAMEREI NAȚIONALE A CĂRȚII

Republica Moldova. Curtea Constituțională. Raport privind exercitarea jurisdicției constituționale în anul 2014 / Curtea Constituțională a Rep. Moldova ; resp. de ed.: Rodica Secrieru; coord.: Lilia Rusu. – Chișinău: Arc, 2015 (Î.S. „Fiscservinform”). – 160 p. : diagr., tab. color.

Referințe bibliogr. in subsol. – 240 ex.

ISBN 978-9975-61-922-6

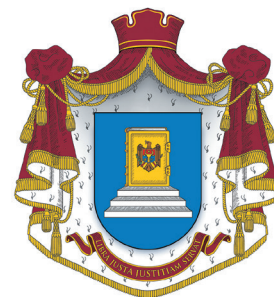
342.565.2(478)(047)

R 46

ISBN 978-9975-61-922-6

RAPORT

PRIVIND EXERCITAREA
JURISDICȚIEI CONSTITUȚIONALE
ÎN ANUL 2014

CHIȘINĂU 2015

Republica Moldova
CURTEA CONSTITUȚIONALĂ

HOTĂRÂRE

cu privire la aprobarea Raportului
privind exercitarea jurisdicției
constituționale în anul 2014

*Chișinău,
15 ianuarie 2015*

ÎN NUMELE REPUBLICII MOLDOVA,
CURTEA CONSTITUȚIONALĂ, STATUÂND ÎN COMPONENTA:

DI Alexandru TĂNASE, *președinte*,
DI Aurel BĂIEȘU,
DI Igor DOLEA ,
DI Victor POPA,
DI Tudor PANȚÎRU, *judecători*,

cu participarea Secretarului General, Rodica Secrieru,

examinând în ședință plenară *Raportul privind exercitarea jurisdicției constituționale în anul 2014*,

conducându-se de prevederile art.26 din Legea nr.317-XIII din 13 decembrie 1994 cu privire la Curtea Constituțională, art.61 alin.(1) și art.62 lit. f) din Codul jurisdicției constituționale nr.502-XIII din 16 iunie 1995,

în temeiul art.10 din Legea cu privire la Curtea Constituțională, art.5 lit. i) și art.80 din Codul jurisdicției constituționale,

HOTĂRĂȘTE:

1. Se aprobă *Raportul privind exercitarea jurisdicției constituționale în anul 2014*, conform anexei.
2. Prezenta hotărâre se publică în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*.

Președinte

Alexandru TĂNASE

Chișinău,
15 ianuarie 2015,
HCC nr. 1

Aprobat
prin Hotărârea Curții Constituționale
nr. 1 din 15 ianuarie 2015

RAPORT

PRIVIND EXERCITAREA
JURISDICȚIEI CONSTITUȚIONALE
ÎN ANUL 2014

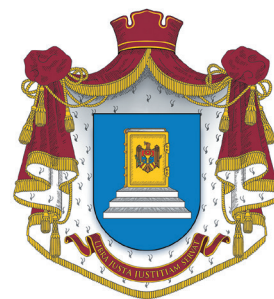
TITLUL

SISTEMUL CONSTITUȚIONAL
ÎN REPUBLICA MOLDOVA

I

TITLUL I

SISTEMUL CONSTITUȚIONAL ÎN REPUBLICA MOLDOVA

A | JURISDICȚIA CONSTITUȚIONALĂ

Statutul Curții Constituționale, unica autoritate de jurisdicție constituțională în Republica Moldova, autonomă și independentă față de puterile legislativă, executivă și judecătorească, este consacrat de Constituție, care stabilește, concomitent, principiile și principalele atribuții funcționale ale Curții. Statutul Curții Constituționale este determinat de rolul său primordial de a asigura respectarea valorilor statului de drept: garantarea supremației Constituției, asigurarea realizării principiului separației puterilor în stat, asigurarea responsabilității statului față de cetățean și a cetățeanului față de stat. Aceste funcții majore sunt realizate prin intermediul instrumentelor garantate de Constituție.

În cadrul bunei organizări a autorității statului, rolul Curții Constituționale este esențial și definitoriu, reprezentând un adevărat pilon de susținere a statului și democrației, de garantare a egalității în fața legii, a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului. Totodată, Curtea Constituțională contribuie la buna funcționare a autorităților publice în cadrul raporturilor constituționale de separație, echilibru, colaborare și control reciproc ale puterilor statului.

Atribuțiile constituționale, prevăzute de art. 135 din Constituție, sunt dezvoltate în Legea nr. 317-XIII din 13 decembrie 1994 cu privire la Curtea Constituțională și Codul jurisdicției constituționale nr. 502-XIII din 16 iunie 1995, care reglementează, *inter alia*, procedura de examinare a sesizărilor, modul de alegere a judecătorilor Curții

Constituționale și a Președintelui Curții, atribuțiile, drepturile și responsabilitățile acestora. Astfel, în temeiul prevederilor constituționale, Curtea Constituțională:

- a) exercită, la sesizare, controlul constituționalității legilor, regulamentelor și hotărârilor Parlamentului, a decretelor Președintelui Republicii Moldova, a hotărârilor și dispozițiilor Guvernului, precum și a tratatelor internaționale la care Republica Moldova este parte;
- b) interpretează Constituția;
- c) se pronunță asupra inițiativelor de revizuire a Constituției;
- d) confirmă rezultatele referendumurilor republicane;
- e) confirmă rezultatele alegerii Parlamentului și a Președintelui Republicii Moldova, validează mandatele deputaților și al Președintelui Republicii Moldova;
- f) constată circumstanțele care justifică dizolvarea Parlamentului, demiterea Președintelui Republicii Moldova, interimatul funcției de Președinte, imposibilitatea Președintelui Republicii Moldova de a-și exercita atribuțiile mai mult de 60 de zile;
- g) rezolvă excepțiile de neconstituționalitate a actelor juridice, sesizate de Curtea Supremă de Justiție;
- h) hotărăște asupra chestiunilor care au ca obiect constituționalitatea unui partid.

În anul 2014 Curtea Constituțională și-a axat activitatea jurisdicțională pe următoarele aspecte:

Controlul constituționalității actelor normative (art. 135 alin.(1) lit. a) din Constituție)

Supremația Constituției este asigurată de Curtea Constituțională prin controlul constituționalității actelor normative, fiind unica în drept de a se pronunța asupra conformității normelor juridice cu Legea Supremă. Cea mai largă și cea mai importantă atribuție a Curții Constituționale este exercitarea, la sesizare, a controlului constituționalității legilor, decretelor Președintelui Republicii Moldova și a altor acte normative ale Parlamentului și Guvernului, precum și a tratatelor internaționale la care Republica Moldova este parte. În exercitarea acestei atribuții, Curtea se pronunță asupra constituționalității actelor normative contestate, pasibile de controlul constituționalității, sub aspectul respectării prevederilor garantate de Constituție.

În Republica Moldova se aplică procedura „controlului abstract” de constituționalitate, în cadrul căreia Curtea Constituțională nu se pronunță asupra circumstanțelor de fapt, ci doar asupra conformității actelor normative, emise de Parlament, de Guvern și de Președintele Republicii Moldova, cu dispozițiile constituționale.

Un aspect important îl constituie faptul că prin Hotărârea sa nr. 9 din 14 februarie 2014 Curtea Constituțională a formulat concluzia potrivit căreia controlul constituționalității legilor cuprinde legile adoptate de Parlament atât după, cât și înainte de publicarea acestora în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, la sesizarea Președintelui Republicii Moldova și a celorlalți subiecți cu drept de sesizare. Astfel, Curtea asigură examinarea *a priori* și *a posteriori* a constituționalității legilor adoptate de Parlament.

Controlul constituționalității tratatelor (art. 135 alin.(1) lit. a) din Constituție)

Prerogativa organului de jurisdicție constituțională privind realizarea controlului constituționalității tratatelor internaționale este realizată, conform constatării Curții Constituționale în jurisprudența sa¹, între momentul exprimării consimțământului de către Republica Moldova de a fi legată prin tratat pe plan internațional și momentul punerii în vigoare a tratatului prin îndeplinirea procedurilor cerute de lege.

Astfel, în cazul în care Curtea Constituțională va declara neconstituțional un tratat internațional la care Republica Moldova a devenit parte, autoritățile publice naționale nu vor îndeplini procedurile legale pentru punerea tratatului în vigoare. În acest sens, sunt relevante prevederile art. 22 alin. (2) din Legea nr. 595-XIV din 24 septembrie 1999 privind tratatele internaționale ale Republicii Moldova, care stipulează că tratatele internaționale la care Republica Moldova este parte, recunoscute de Curtea Constituțională ca incompatibile cu Constituția Republicii Moldova, nu sunt puse în vigoare și nu sunt aplicate.

Interpretarea Constituției (art. 135 alin.(1) lit.b) din Constituție)

Interpretarea oficială a Constituției este prerogativa exclusivă a Curții Constituționale.

Interpretarea dată dispozițiilor constituționale comportă caracter oficial și obligatoriu pentru toți subiecții raporturilor juridice. Hotărârea prin care se interpretează un

¹ Decizia Curții Constituționale nr. 17 din 07.11.2013 de respingere a sesizării nr. 35a /2013 pentru controlul constituționalității unor acte referitoare la Acordul între Guvernul Republicii Moldova și Guvernul României privind cooperarea în domeniul militar

text constituțional are putere de lege și este obligatorie, prin considerentele pe care se sprijină, pentru toate organele constituționale ale Republicii Moldova. Aceasta se aplică direct, fără nici o altă condiție de formă. Scopul oricărei interpretări a normelor constituționale este de a asigura unitatea și înțelegerea corectă a conținutului și sensului lor autentic, de a soluționa divergențele juridice și politice apărute în legătură cu perceperea și aprecierea normelor Legii Supreme. Interpretarea oficială a normelor constituționale este imperativă.

Avizarea inițiativelor de revizuire a Constituției (art. 135 alin.(1) lit.c) din Constituție)

Curtea Constituțională se pronunță asupra inițiativelor de revizuire a Constituției, la sesizarea subiecților abilitați cu acest drept prin lege. Avizul Curții este unul dintre elementele obligatorii ale procesului de revizuire a Constituției, reglementat în Titlul IV (art. 141-143) din Legea Supremă.

Confirmarea rezultatelor referendumurilor republicane, a alegerii Parlamentului și a Președintelui Republicii Moldova, validarea mandatelor de deputat și a mandatului Președintelui Republicii Moldova (art. 135 alin.(1) lit.e) din Constituție)

Curtea Constituțională confirmă rezultatele referendumurilor republicane, confirmă rezultatele alegerilor în Parlament și validează mandatele de deputat, și confirmă rezultatele alegerii Președintelui Republicii Moldova, în urma examinării hotărârii Comisiei Electorale Centrale. De asemenea, în baza materialelor prezentate de Comisia Electorală Centrală, confirmă listele candidaților supleanți la funcția de deputat.

Soluționarea excepțiilor de neconstituționalitate (art. 135 alin.(1) lit. g) din Constituție)

Curtea Constituțională soluționează excepțiile de neconstituționalitate a actelor normative la sesizarea instanțelor judecătorești. Astfel, potrivit normelor procesuale, dacă în procesul judecării pricinii se constată că norma de drept ce urmează a fi aplicată sau care a fost deja aplicată vine în contradicție cu prevederile Constituției Republicii Moldova, instanța de judecată formulează o sesizare către instanța de jurisdicție constituțională, pe care o transmite prin intermediul Curții Supreme de Justiție.

Excepția de neconstituționalitate poate fi ridicată nemijlocit de către instanța de judecată în cadrul unui proces sau chiar de către părțile în proces.

Această atribuție a Curții Constituționale reprezintă un important mijloc de protecție a drepturilor omului pentru persoanele care, conform legii, nu sunt abilitate cu dreptul de sesizare a Curții Constituționale, dar ale căror drepturi pot fi lezate prin aplicarea prevederilor legale contestate sau efectul acestora.

De menționat că rolul Curții Supreme de Justiție, în cazul în care excepția de neconstituționalitate a fost inițiată de către o instanță de judecată de nivel inferior, este de a transmite Curții Constituționale sesizarea, fără a interveni în conținutul acesteia.

În același timp, în virtutea statutului său de autoritate autonomă și independentă, Curtea Constituțională își stabilește ea însăși limitele de competență în soluționarea problemelor funcționale care cuprind, *inter alia*, alegerea Președintelui Curții Constituționale, aprobarea Regulamentului Secretariatului Curții Constituționale, aprobarea structurii și statului de funcții, răspunderea disciplinară a judecătorilor Curții Constituționale etc.

B | JUDECĂTORII CURȚII CONSTITUȚIONALE

Potrivit articolului 136 din Constituție, Curtea Constituțională se compune din șase judecători, numiți pentru un mandat de șase ani.

În anul 2014, pe parcursul lunilor ianuarie-octombrie, Curtea Constituțională a funcționat în componență deplină. La 30 octombrie 2014 a expirat mandatul judecătorului Petru RAILEAN, desemnat în această funcție de către Guvern prin Hotărârea nr.1160 din 15 octombrie 2008, în perioada ulterioară Curtea și-a exercitat activitatea în componență redusă. În temeiul art. 20 din Legea cu privire la Curtea Constituțională, Președintele Curții a solicitat Guvernului demararea procedurii de desemnare a unui nou judecător al instanței de jurisdicție constituțională. Până la momentul aprobării prezentului Raport, nu a fost desemnat judecătorul din partea Guvernului.

De asemenea, prin Decizia Plenului Curții Constituționale nr. AG-7 din 6 octombrie 2014, dl Alexandru TĂNASE a fost reales în funcția de Președinte al Curții Constituționale.

Astfel, componența Plenului Curții Constituționale în 2014 a fost următoarea (*în ordinea accederii în funcție*):

1. Alexandru TĂNASE, președinte
2. Petru RAILEAN (mandat expirat la 30.10.2014),
3. Igor DOLEA,
4. Tudor PANȚÎRU,
5. Aurel BĂIEȘU,
6. Victor POPA, judecători.

Judecătorii-asistenți

Potrivit structurii organizatorice, judecătorii Curții Constituționale sunt asistați de judecători-asistenți care, în exercitarea activității, îndeplinesc următoarele atribuții funcționale de bază:

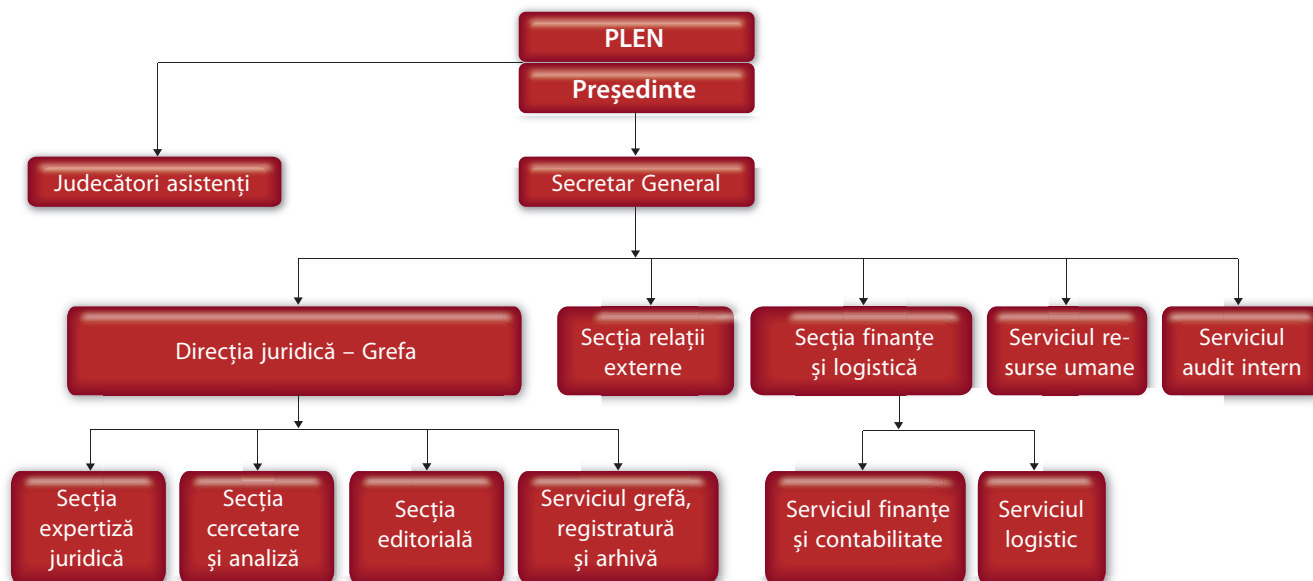
- asistă judecătorii la exercitarea jurisdicției asupra sesizărilor examinate, în condițiile Codului de jurisdicție constituțională;
- formulează puncte de vedere la solicitarea judecătorului-raportor, plenului și a Președintelui Curții;
- studiază obiecțiile scrise ale autorităților asupra sesizării;
- întreprind acțiunile necesare pentru soluționarea cauzei, potrivit instrucțiunilor judecătorului-raportor, Plenului și Președintelui Curții.

Judecătorul-asistent este asimilat cu judecătorul Curții de Apel.

C | STRUCTURA ORGANIZATORICĂ A CURȚII CONSTITUȚIONALE

Pe parcursul anului 2014, Curtea Constituțională și-a desfășurat activitatea în baza structurii organizatorice aprobate la 5 iunie 2012, după cum urmează:

Organizarea activității în cadrul Curții Constituționale, principalele drepturi și obligații ale administrației și ale angajaților Curții, alte aspecte de funcționare sunt stabilite în Regulamentul privind organizarea internă a Curții Constituționale, aprobat prin Decizia Curții nr. AG-4 din 3 iunie 2014².

Secretariatul Curții asistă judecătorii constituționali pe parcursul întregului proces de gestionare și instrumentare a dosarelor; acordă asistență informațională, organizatorică, științifică și de altă natură; asigură analiza sesizărilor prealabilă etapei admisibilității; organizează audiența cetățenilor.

² http://www.constcourt.md/public/files/file/Baza%20legala/r_organizare_interna_cc_19062014.pdf

Secretariatul este condus de Secretarul general al Curții, care este responsabil, în principal, de:

- pregătirea, organizarea și coordonarea lucrărilor ce țin de competența structurilor Secretariatului;
- asigurarea controlului în ceea ce privește respectarea termenelor stabilite pentru examinarea sesizărilor;
- întocmirea proiectului planului de examinare a sesizărilor și prezentarea planului aprobat judecătorilor, judecătorilor-asistenți, subunităților Secretariatului și asigurarea controlului asupra îndeplinirii acestuia;
- supravegherea comunicării actelor Curții Constituționale către autoritățile publice prevăzute de lege;
- întocmirea recomandărilor și consultarea Președintelui Curții în problemele ce țin de îndeplinirea jurisdicției constituționale și managementul general al Curții;
- organizarea agendei, a întrunirilor și ședințelor de lucru ale Președintelui Curții;
- îndeplinirea altor sarcini dispuse de Președintele sau de Plenul Curții Constituționale.

Activitatea subdiviziunilor Secretariatului, funcțiile și principalele responsabilități sunt prevăzute de Regulamentul privind organizarea internă a Curții Constituționale, menționat mai sus.

D | PROCEDURA ÎN FAȚA CURȚII

1. SESIZAREA CURȚII

Curtea Constituțională își exercită atribuțiile la sesizarea subiecților abilitați cu acest drept. Legislația Republicii Moldova nu conferă Curții competența de a exercita jurisdicția constituțională din oficiu. Astfel, conform art.25 din Legea cu privire la Curtea Constituțională și art. 38 alin. (1) din Codul jurisdicției constituționale, dreptul de sesizare al Curții Constituționale îl au:

- Președintele Republicii Moldova;
- Guvernul;
- ministrul justiției;
- Curtea Supremă de Justiție;
- Procurorul General;
- deputatul în Parlament;
- fracțiunea parlamentară;
- Avocatul Poporului (Ombudsman);
- Adunarea Populară a Găgăuziei (Gagauz-Yeri).

Sesizările înaintate de subiecții cu drept de sesizare trebuie să fie motivate și să corespundă cerințelor de formă și de conținut prevăzute de art. 39 din Codul jurisdicției constituționale. Curtea Constituțională soluționează sesizarea în termen de 6 luni de la data depunerii, termen care poate fi prelungit prin decizia Președintelui Curții.

2. EXAMINAREA SESIZĂRILOR

Sesizările depuse la Curtea Constituțională se examinează în temeiul prevederilor Legii nr.317-XIII din 13 decembrie 1994 cu privire la Curtea Constituțională și Codului jurisdicției constituționale nr. 502-XIII din 16 iunie 1995. În vederea dezvoltării prevederilor legale, prin Decizia Curții nr. AG-3 din 3 iunie 2014, a fost aprobat *Regulamentul privind procedura de examinare a sesizărilor depuse la Curtea Constituțională* (Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.185-199 din 18.07.2014), care reglementează: procedura preparatorie admisibilității sesizării, examinarea admisibilității sesizării, pregătirea cauzei pentru examinare în ședința publică a Curții, examinarea cauzei în cadrul ședinței publice a Curții, deliberarea.

2.1. Procedura preparatorie admisibilității sesizării

Sesizările, depuse la Curte de către subiecții abilitați cu acest drept, conform art. 25 din Legea cu privire la Curtea Constituțională, se prezintă de către Serviciul registratură, grefă și arhivă Președintelui Curții, care, prin rezoluție, dispune transmiterea acestora către Secretariatul Curții spre analiza prealabilă admisibilității. În cadrul Secretariatului,

Secretarul general repartizează sesizarea Secției expertiză juridică și coordonează întreaga procedură de analiză a sesizării prealabilă admisibilității.

Secția expertiză juridică analizează sesizarea, de regulă, în termen de 15 zile de la data repartizării, dacă prin rezoluție nu este stabilit un alt termen. În cadrul examinării prealabile a sesizărilor care vizează controlul constituționalității legilor, excepțiile de neconstituționalitate și interpretarea Constituției, Secția expertiză juridică întocmește Fișa analitică a sesizării, un document de uz intern, care cuprinde următoarele elemente structurale:

- a) *obiectul sesizării* – se indică expres prevederile actului normativ contestat sau prevederile constituționale, a căror interpretare se solicită;
- b) *esența normelor contestate* – se expune succint substanța aspectelor vizate de normele contestate sau de normele constituționale, a căror interpretare se solicită;
- c) *prevederile constituționale invocate* – se indică nemijlocit cuprinsul articolelor din Constituție pretinse a fi încălcate;
- d) *argumentele autorului sesizării* – se indică succint și clar esența problemelor abordate în sesizare, precum și informația pe care autorul o consideră pertinentă pentru soluționarea sesizării;
- e) *concluziile asupra obiectului sesizării* – se indică scopul normei contestate și legătura acesteia cu alte prevederi legale; norma contestată se examinează prin prisma normelor constituționale invocate;
- f) *referințe internaționale relevante* – se indică prevederile actelor internaționale, expertizele organismelor internaționale, jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, precum și jurisprudența Curților Constituționale ale altor state, în cazul în care acestea sunt relevante pentru obiectul sesizării;
- g) *jurisprudența Curții Constituționale* – se indică referințe din hotărârile sau deciziile Curții, în cazul în care aceasta s-a pronunțat într-o problemă similară sau chiar identică cu obiectul sesizării;
- h) *concluzii de fond și procedură* – se indică legătura de cauzalitate între normele contestate și prevederile constituționale pretinse a fi încălcate, precum și respectarea aspectelor de procedură și formă la depunerea sesizării.

Sesizarea însoțită de fișa analitică se transmite Președintelui Curții, care desemnează un judecător-raportor. Sesizarea se respinge dacă în fișa analitică se constată că sesizarea nu este depusă de către subiectul cu drept de sesizare, fie sesizarea este depusă repetat și nu a expirat termenul de 9 luni de la data în care subiectul și-a retras sesizarea depusă anterior.

2.2. Examinarea admisibilității sesizării

Termenul de examinare a admisibilității sesizării este de cel mult 60 de zile de la data înregistrării acesteia; totuși, în caz de necesitate, pentru o examinare suplimentară, Președintele Curții poate prelungi acest termen. Sesizările care au același obiect sau obiect similar pot fi conexe prin decizia Președintelui Curții și repartizate unui singur judecător-raportor. În cazul în care acest lucru poate prelungi considerabil termenul de examinare a admisibilității, sesizările nu vor fi conexe.

La ședința privind examinarea admisibilității sesizării, care este deliberativă dacă la ea participă majoritatea judecătorilor Curții, participă, de asemenea, judecătorul-asistent, Secretarul general și asistentul judiciar (referentul) care a asistat judecătorul-raportor. În cadrul ședinței judecătorul-raportor prezintă avizul asupra sesizării, în baza căruia Plenul Curții adoptă una din următoarele soluții: a) declară sesizarea admisibilă; b) declară sesizarea inadmisibilă; c) conexează admisibilitatea cu examinarea în fond a sesizării; d) decide restituirea sesizării. La adoptarea deciziilor de inadmisibilitate a sesizărilor depuse, judecătorii pot formula opinii separate.

Sesizarea urmează a fi *declarată inadmisibilă* în cazul în care:

- a) soluționarea sesizării nu intră în competența Curții;
- b) excepția de neconstituționalitate a actului normativ contestat a fost rezolvată;
- c) normele contestate au fost modificate sau abrogate;
- d) există o hotărâre anterioară a Curții în problema vizată în sesizare.

Sesizarea urmează a fi *restituită prin scrisoare* autorului sesizării în cazul în care:

- a) sesizarea nu este motivată și nu cuprinde obiectul pe care sunt întemeiate cerințele;
- b) nu este demonstrată legătura de cauzalitate între prevederile contestate și normele constituționale invocate;

- c) sesizarea nu întrunește condițiile de formă;
- d) autorul sesizării nu a prezentat informația suplimentară și nu a răspuns la întrebările formulate de Curte în termenul stabilit.

Decizia privind inadmisibilitatea sesizării se publică în Monitorul Oficial al Republicii Moldova și se aduce la cunoștința autorului sesizării. Declararea sesizării inadmisibilă exclude posibilitatea depunerii repetate a unei noi sesizări având același obiect și temeuri. Restituirea sesizării de către Curte nu exclude posibilitatea depunerii repetate a unei noi sesizări cu același obiect și aceleași temeuri, dacă subiectul cu drept de sesizare care a depus-o a înlăturat deficiențele constatate.

2.3. Pregătirea cauzei pentru examinare în ședința publică a Curții

Sesizările declarate admisibile se pregătesc pentru examinare în cadrul ședințelor publice. În procesul de pregătire a dosarului, judecătorul-raportor solicită autorităților (Președintelui Republicii Moldova, Parlamentului, Guvernului, etc.) prezentarea opiniei asupra sesizării. Neprezentarea opiniei în termenul cerut nu împiedică examinarea sesizării de către Curte.

Cu cel puțin 10 zile înainte de data desfășurării ședinței publice, autorul (autorii) sesizării și ceilalți participanți la proces sunt informați despre locul, data și ora ședinței. În cazuri urgente, participanții la proces pot fi informați într-un termen mai restrâns.

Pe lângă autorul (autorii) sesizării, la ședință se invită: a) reprezentantul Parlamentului și, după caz, al Președintelui Republicii Moldova și al Guvernului, în cazul exercitării controlului de constituționalitate a unei legi; b) reprezentantul Parlamentului, în cazul exercitării controlului de constituționalitate a unei hotărâri a Parlamentului; c) reprezentantul Președintelui Republicii Moldova, în cazul exercitării controlului de constituționalitate a unui decret al Președintelui; d) reprezentantul Guvernului în cazul exercitării controlului de constituționalitate a unei hotărâri a Guvernului; e) reprezentantul Parlamentului și reprezentanții altor instituții vizate, la decizia Președintelui Curții, în cazul în care se interpretează o normă constituțională; f) partea (sau reprezentantul acesteia) care a ridicat excepția de neconstituționalitate în cadrul unui proces judiciar; g) intervenienții.

Sesizarea poate fi retrasă de subiectul ei la orice etapă de examinare a cauzei.

2.4. Examinarea cauzei în ședința publică a Curții

Sesizările se examinează de Curte în cadrul ședințelor publice, organizate, de regulă, în patru sesiuni: iarnă, primăvară, vară și toamnă.

Sesizările pregătite pentru examinare se includ în agenda Curții. Proiectul agendei, care conține ordinea de zi a ședințelor publice, se aprobă de Plenul Curții; concomitent pe site-ul Curții se plasează anunțurile privind ședințele publice ale Curții (data, ora și locul).

Ședințele Curții se prezidează de Președintele Curții sau de un alt judecător desemnat în acest sens. Indicațiile președintelui ședinței sunt obligatorii pentru participanții la proces și pentru persoanele prezente. În cadrul ședinței Curții, părțile prezintă faptele și aspectele de drept ale cauzei, astfel încât luările de cuvânt să nu depășească 15 minute.

După rostirea cuvântului de încheiere de către părți, președintele ședinței anunță retragerea judecătorilor în sala de consiliu pentru deliberare. Participanții la proces sunt înștiințați despre locul, data și ora pronunțării dispozitivului hotărârii.

În cazul în care în procesul de examinare a cauzei Curtea atestă că:

- a) sesizarea a fost retrasă;
- b) sesizarea nu ține de competența organelor și persoanelor care au depus-o;
- c) soluționarea sesizării nu intră în competența Curții Constituționale;
- d) excepția de neconstituționalitate a actului normativ contestat este rezolvată;
- e) există o hotărâre anterioară a Curții Constituționale în problema dată;
- f) se înregistrează paritate de voturi la adoptarea hotărârii,

Curtea Constituțională dispune sistarea procesului de examinare.

2.5. Deliberarea

Judecătorii Curții deliberază în sala de consiliu, iar deliberarea este secretă. După încheierea deliberărilor, președintele ședinței pune la vot propunerile judecătorului-raportor și ale celorlalți judecători. Judecătorul Curții nu este în drept să se abțină de la vot, iar președintele ședinței votează ultimul.

Dacă în timpul deliberărilor se înregistrează paritate de voturi, președintele ședinței poate decide reluarea examinării cauzei pentru analiza unor noi argumente sau circumstanțe esențiale pentru soluționarea cauzei. Cauza poate fi reluată și în alte

situații, în care judecătorii constată necesitatea unei examinări suplimentare. În acest caz Președintele ședinței anunță întreruperea ședinței sau amână examinarea cauzei.

Dispozitivul hotărârii este pronunțat de către președintele ședinței. În ziua pronunțării dispozitivului hotărârii pe site-ul Curții se plasează un comunicat de presă și, de regulă, dispozitivul hotărârii.

3. ACTELE CURȚII

În urma examinării sesizărilor, Curtea adoptă hotărâri, decizii și emite avize. Hotărârile și avizele se adoptă în numele Republicii Moldova și se pronunță de Plenul Curții Constituționale în cazul soluționării în fond a sesizării. Deciziile se pronunță în cazul ne-soluționării în fond a sesizării. Hotărârile Curții Constituționale produc efecte pentru viitor.

Actele Curții Constituționale sunt acte oficiale și executorii pe întreg teritoriul țării, pentru toate autoritățile publice și pentru toate persoanele fizice și juridice. Actele normative sau unele părți ale acestora declarate neconstituționale devin nule și nu se aplică din momentul adoptării hotărârii respective a Curții Constituționale. Actele Curții Constituționale nu sunt supuse nici unei căi de atac, sunt definitive și intră în vigoare la data adoptării, urmând să fie publicate în Monitorul Oficial al Republicii Moldova.

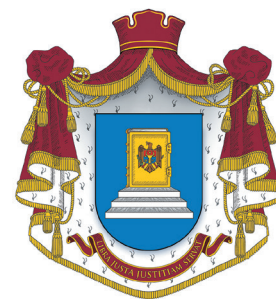

TITLUL
ACTIVITATEA
JURISDICTIONALĂ

II

TITLUL II

ACTIVITATEA JURISDICTIONALĂ

A | APRECIEREA CURȚII

1. STATUL REPUBLICA MOLDOVA

1.1. Suveranitatea Republicii Moldova și Acordul de Asociere cu Uniunea Europeană

1.1.1. Orientarea Republicii Moldova spre spațiul valoric european

Declarația de Independență constituie actul prin care Republica Moldova s-a proclamat ca stat suveran, independent și democratic, liber să-și hotărască prezentul și viitorul, fără nici un amestec din afară, în conformitate cu idealurile și năzuințele sfinte ale poporului în spațiul istoric și etnic al devenirii sale naționale (*HCC nr. 24 din 09.10.2014*³, §56).

Curtea a relevat că, prin actul de constituire a statului, Republica Moldova și-a exprimat dorința de a stabili relații politice, economice, culturale și în alte domenii de interes comun cu țările europene, cu toate statele lumii, fiind gata să procedeze la stabilirea de re-

³ Hotărârea nr. 24 din 09.10.2014 privind controlul constituționalității Acordului de Asociere între Republica Moldova, pe de o parte, și Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, pe de altă parte, și a Legii nr.112 din 2 iulie 2014 pentru ratificarea Acordului de Asociere (Acordul de Asociere RM - UE)

lații diplomatice cu acestea, potrivit normelor de drept internațional și practicii existente în lume în această materie (*HCC nr. 24 din 09.10.2014, §58*).

Declarația de Independență a marcat ruptura cu spațiul valoric totalitar sovietic și reorientarea noului stat independent spre spațiul valoric democratic european. Aspirațiile Republicii Moldova de a stabili relații în toate domeniile de interes comun cu țările europene și orientarea spre spațiul valoric democratic european au fost consfințite în actul de constituire a statului (*HCC nr. 24 din 09.10.2014, §62*).

Curtea a menționat că relațiile Republicii Moldova cu Uniunea Europeană au fost formal lansate odată cu semnarea la 28 noiembrie 1994 a Acordului de Parteneriat și Cooperare (APC), care a intrat în vigoare la 1 iulie 1998. APC a reprezentat un angajament încheiat între Republica Moldova și Uniunea Europeană în numele afirmării valorilor democratice. Prin acest acord, părțile au convenit să promoveze un dialog politic, menit să consolideze apropierea lor, să sprijine transformările politice și economice din țară, să contribuie la o mai mare convergență a pozițiilor în probleme internaționale de interes reciproc (*HCC nr. 24 din 09.10.2014, §64*).

În baza articolului 50 al APC, Moldova s-a angajat să întreprindă măsurile necesare creșterii compatibilității graduale a legislației sale cu cea a Uniunii Europene, inițiind, în acest sens, o nouă componentă a cooperării, și anume armonizarea legislației naționale cu cea comunitară (*HCC nr. 24 din 09.10.2014, §65*).

Curtea a observat că semnarea ulterior, la 22 februarie 2005, a Planului de Acțiuni Republica Moldova – Uniunea Europeană a deschis noi oportunități pentru depășirea limitelor politice și instituționale ale APC. UE a recunoscut aspirațiile europene ale Republicii Moldova și a oferit, pentru prima oară, perspectiva integrării treptate în spațiul economic european (*HCC nr. 24 din 09.10.2014, §67*).

Implementarea Planului de Acțiuni RM-UE a avut drept rezultat general dinamizarea relațiilor moldo-comunitare în domenii precum: dialogul politic, reformele democratice, soluționarea conflictului transnistrean, dezvoltarea comerțului și reformele economice, justiție și afaceri interne, impulsivitatea contactelor interumane etc. (*HCC nr. 24 din 09.10.2014, §68*).

La fel, Curtea a menționat că la 24 martie 2005 Parlamentul Republicii Moldova a adoptat Declarația cu privire la parteneriatul politic pentru realizarea obiectivelor de in-

tegrare europeană a țării. Conform acestei Declarații, dezvoltarea de mai departe a Moldovei nu poate fi asigurată decât prin „promovarea consecventă și ireversibilă a cursului strategic spre integrare europeană” (*HCC nr. 24 din 09.10.2014, §69*).

Promovarea vectorului european și-a găsit o fermă reflectare și în Programul de activitate al Guvernului Republicii Moldova pentru anii 2005-2009 „Modernizarea țării - bunăstarea poporului”, în care integrarea europeană era desemnată drept prima dintre prioritățile fundamentale ale executivului, stabilindu-se în acest sens că: „Guvernul va continua să construiască cu Uniunea Europeană relații politice, de securitate, economice și culturale eficiente, să promoveze cooperarea transfrontalieră și să-și asume responsabilitatea pentru prevenirea și soluționarea conflictelor” (*HCC nr. 24 din 09.10.2014, §71*).

Printre realizările principale ale Republicii Moldova în perioada Acordului de parteneriat și cooperare pot fi enumerate dezvoltarea unui dialog politic structurat și continuu cu UE, implicarea UE în promovarea reformelor interne în Moldova, precum și demararea procesului de armonizare a legislației țării noastre cu legislația comunitară în domeniile drepturilor omului, sistemului judiciar și administrativ, economiei, comerțului, reformei sociale, educației etc. (*HCC nr. 24 din 09.10.2014, §72*).

La 12 ianuarie 2010, Republica Moldova și Uniunea Europeană s-au angajat în negocierea Acordului de Asociere, care să înlocuiască APC. În același timp, autoritățile europene au negociat cu Guvernul Republicii Moldova Planul de Acțiuni în domeniul liberalizării regimului de vize. Guvernul, prin Hotărârea nr.122 din 4 martie 2011, a aprobat Programul național de implementare a Planului de Acțiuni Republica Moldova - Uniunea Europeană în domeniul liberalizării regimului de vize (*HCC nr. 24 din 09.10.2014, §75*).

La 15 septembrie 2011, Parlamentul European a adoptat Rezoluția privind negocierile Acordului de Asociere între Republica Moldova și Uniunea Europeană. Textul Rezoluției cuprinde o serie de referințe importante pentru viitorul relațiilor dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană. În mod special, rezoluția se referă la liberalizarea regimului de vize, negocierea zonei de liber schimb, cooperarea sectorială (*HCC nr. 24 din 09.10.2014, §76*).

Ca rezultat, Republica Moldova a reușit să înregistreze o serie de progrese în aprofundarea parteneriatului său cu UE, care au culminat cu semnarea la 28 iunie 2014 a Acordului de Asociere cu Uniunea Europeană. Aceste progrese au reprezentat o realizare majoră

în procesul de modernizare politică și economică a Republicii Moldova, a afirmării țării noastre în calitate de stat democratic și au propulsat țara noastră la rangul de exemplu în cadrul Parteneriatului Estic (*HCC nr. 24 din 09.10.2014, §77*).

1.1.2. Principiile suveranității și al respectării dreptului internațional

Suveranitatea exprimă dreptul exclusiv și inalienabil al statului de a-și stabili și realiza de sine stătător politica sa internă și externă, de a-și exercita funcțiile, de a realiza măsurile practice de organizare a vieții sociale interne și a relațiilor sale externe pe baza respectării suveranității altor state, a principiilor și normelor de drept internaționale acceptate prin acordul său de voință (*HCC nr. 24 din 09.10.2014⁴, §85*).

Curtea a relevat că suveranitatea, fiind un atribut al statului, în relațiile cu alte state, este strâns legată de independență (*HCC nr. 24 din 09.10.2014, §86*).

Curtea a evidențiat că pe plan internațional nu poate exista o suveranitate absolută, întrucât statul național este un element în sistemul internațional. Suveranitatea constituțională a Republicii Moldova nu denotă funcționarea în vid a statului, ci se manifestă pe plan extern prin stabilirea unor raporturi de colaborare cu alte state și entități internaționale. În principal, aceste raporturi se stabilesc în baza unor tratate internaționale (*HCC nr. 24 din 09.10.2014, §90*).

Curtea a reținut că înțelegerea suveranității ca o putere absolută și nerestricționată ar echivala cu izolarea unui stat pe plan internațional. Delegarea anumitor competențe unor organizații internaționale, guvernate prin forța legilor, nu condiționează pierderea elementelor tradiționale constitutive ale statului (*HCC nr. 24 din 09.10.2014, §91*).

Transferul unor competențe ale statului, transfer care decurge din libera voință a statului suveran și care permite exercitarea competențelor în continuare cu participarea statului suveran, într-o manieră convenită dinainte și susceptibilă de control, nu este o slăbire conceptuală a suveranității statului, dar poate, *a contrario*, să conducă la consolidarea sa în cadrul acțiunilor comune integrate (*HCC nr. 24 din 09.10.2014, §92*).

⁴ Hotărârea nr. 24 din 09.10.2014 privind controlul constituționalității Acordului de Asociere între Republica Moldova, pe de o parte, și Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, pe de altă parte, și a Legii nr.112 din 2 iulie 2014 pentru ratificarea Acordului de Asociere (Acordul de Asociere RM - UE)

Curtea a reținut că dreptul statului de a-și asuma angajamente internaționale este un element al suveranității statului (*HCC nr. 24 din 09.10.2014, §94*).

Curtea a subliniat că delegarea anumitor competențe instituțiilor internaționale prin încheierea unor tratate nu antrenează renunțarea la suveranitate. Aceste tratate reprezintă convenții, prin care deținătorul de suveranitate delegă anumite competențe spre o altă autoritate (*HCC nr. 24 din 09.10.2014, §95*).

În relațiile internaționale ale statelor și ale organizațiilor internaționale, acestea din urmă sunt instituțiile, în cadrul cărora statele își unesc suveranitățile și resursele pentru a soluționa probleme comune și pentru a găsi soluții comune reciproc acceptabile, acționând astfel în favoarea intereselor lor naționale (*HCC nr. 24 din 09.10.2014, §96*).

Astfel, statele Uniunii Europene au hotărât că unele atribute pot fi realizate mai bine prin efortul comun, realizat sub tutela instituțiilor europene. Pe această cale statele și-au consolidat suveranitatea, împărțind atât costurile, cât și beneficiile unei asemenea colaborări (*HCC nr. 24 din 09.10.2014, §97*).

Curtea a relevat că, în general, tratatele internaționale trebuie privite ca mijloc de coordonare a acordurilor de voință ale diferitelor state, ce reiese din exercitarea suveranității (*HCC nr. 24 din 09.10.2014, §99*).

Curtea a menționat că trăsăturile statului, și anume, caracterul său suveran și independent, unitar și indivizibil, sunt esențiale pentru definirea Republicii Moldova în cadrul democrației constituționale (*HCC nr. 24 din 09.10.2014, §102*).

Curtea a reținut că ratificarea de către Parlamentul Republicii Moldova, prin Legea nr. 112 din 2 iulie 2014, a Acordului de Asociere confirmă decizia suverană a poporului Republicii Moldova de a se apropia de valorile europene (*HCC nr. 24 din 09.10.2014, §106*).

Curtea a reținut că Acordul de Asociere nu are semnificația aderării Republicii Moldova la Uniunea Europeană, ci vine să instituie o asociere politică și o integrare economică cu Uniunea Europeană. Mai mult, nici chiar aderarea unui stat la Uniunea Europeană nu semnifică o renunțare la identitatea națională și la principiile constituționale și nu constituie o încălcare a suveranității și a identității naționale a statelor membre (*HCC nr. 24 din 09.10.2014, §114*).

Examinând prevederile Acordului de Asociere, Curtea a constatat că acesta promovează asocierea politică și integrarea economică între Republica Moldova și Uniunea Europeană pe baza unor valori comune, precum respectarea și promovarea principiilor suveranității și integrității teritoriale, a inviolabilității frontierelor și a independenței Republicii Moldova, democrația, respectarea drepturilor omului și a libertăților (*HCC nr. 24 din 09.10.2014, §121*).

La fel, Curtea a considerat necesar să menționeze că orientarea Republicii Moldova spre spațiul valoric democratic european este inseparabilă de alte angajamente internaționale, care decurg din calitatea de membru al organizațiilor internaționale (*HCC nr. 24 din 09.10.2014, §123*).

Respectarea obligațiilor internaționale asumate prin propria voință este o tradiție juridică și un principiu constituțional, ca parte inseparabilă a unui stat de drept (*HCC nr. 24 din 09.10.2014, §126*).

1.2. Modificarea prevederilor constituționale

1.2.1. Modificarea Constituției prin referendum

Constituția este legea fundamentală, care reglementează forma de organizare politică și juridică a statului. De esența unei Constituții este stabilitatea sa în timp, ea trebuind să fie redactată astfel încât să reprezinte un sistem de referință pentru viața politică și juridică a unei comunități umane o perioadă cât mai lungă de timp (*Avizul nr.1 din 22.09.2014⁵, §13*).

În acest scop, în legile fundamentale sunt inserate diverse modalități tehnice de protecție a stabilității Constituției, prin asigurarea unui anumit grad de rigiditate a Constituției. Aceasta este o caracteristică fundamentală a tuturor constituțiilor scrise (spre deosebire de legile ordinare), care conțin prevederi ce permit propria revizuire. În aproape toate statele revizuirea Constituției este mult mai dificilă decât a legislației obișnuite și, de obicei, necesită fie o majoritate calificată parlamentară, decizii multiple, un calendar și intervale speciale de timp sau o combinație a acestor factori [a se vedea Raportul privind

⁵ Avizul nr. 1 din 22.09.2014 asupra inițiativei de revizuire a articolelor 78, 85, 89, 91 și 135 din Constituția Republicii Moldova prin referendum republican

amendamentele constituționale (CDL-AD(2010)001 din 19 ianuarie 2010), Comisia Europeană pentru Democrație prin Drept, în continuare – Comisia de la Veneția] (*Avizul nr.1 din 22.09.2014, §14*).

Rigiditatea constituțională constituie un important corolar al supremației Legii fundamentale. Rigiditatea Constituției este o garanție pentru stabilitatea ei, de aceasta din urmă depinzând, în bună măsură, și stabilitatea întregului sistem normativ al statului, certitudinea și predictibilitatea conduitelor umane fiind necesare pentru siguranța juridică (și nu numai) a membrilor comunității (*Avizul nr.1 din 22.09.2014, §18*).

Curtea a reținut că procedura de revizuire a Legii Supreme este expres reglementată doar în Titlul VI din Constituție. Articolul 141 prevede expres cine poate iniția revizuirea Constituției. Art. 142 prevede limitele revizuirii. Art. 143 din Constituție prevede modul de adoptare a unei legi constituționale (*Avizul nr.1 din 22.09.2014, §24*).

Astfel, Legea Supremă conține prevederi exprese doar privind revizuirea Constituției de către Parlament. O altă procedură decât votarea prin Parlament nu este prevăzută expres în Constituție (*Avizul nr.1 din 22.09.2014, §25*).

Posibilitatea revizuirii Constituției pe cale referendară și-a găsit consacrară exclusiv pe cale jurisprudențială (*Avizul nr. 3 din 6 iulie 2010 asupra inițiativei de revizuire a art.78 din Constituția Republicii Moldova prin referendum constituțional*), prin interpretarea coroborată a articolelor 2 și 75 din Constituție (*Avizul nr.1 din 22.09.2014, §27*).

Referendumul a fost consacrat la nivel constituțional ca modalitate prin care poporul are posibilitatea de a exercita direct suveranitatea națională, exprimându-și voința cu privire la probleme de interes general sau care au o importanță deosebită în viața statului: „Suveranitatea națională aparține poporului Republicii Moldova, care o exercită în mod direct și prin organele sale reprezentative, în formele stabilite de Constituție” (art.2 alin. (1) din Constituție). Potrivit art. 75 din Constituție, cele mai importante probleme ale societății și ale statului sunt supuse referendumului. Hotărârile adoptate potrivit rezultatelor referendumului republican au putere juridică supremă (art. 75 alin (2) din Constituție) (*Avizul nr.1 din 22.09.2014, §28*).

Curtea a reținut că posibilitatea desfășurării referendumului constituțional pentru modificarea Constituției a fost consacrată pe cale jurisprudențială, prin interpretarea funcțională și coroborată a normelor constituționale. Or, textul Constituției nu prevede

expres posibilitatea organizării referendumurilor constituționale decizionale, altele decât cele pentru validarea legilor constituționale adoptate de Parlament pentru revizuirea dispozițiilor privind caracterul suveran, independent și unitar al statului, precum și a celor privind neutralitatea permanentă a statului, prevăzută de articolul 142 alin. (1) din Constituție (*Avizul nr.1 din 22.09.2014, §39*).

Prin urmare, regulile inerente unui atare exercițiu, în lipsa unor reglementări constituționale exprese, urmează a fi deduse tot din textul Constituției (*Avizul nr.1 din 22.09.2014⁶, §40*).

Astfel, Curtea a reținut că, în lipsa unor reglementări constituționale exprese, regulile care guvernează revizuirea Constituției pe cale referendară urmează a fi deduse din cele aplicabile revizuirii Constituției pe cale parlamentară (*Avizul nr.1 din 22.09.2014, §41*).

1.2.2. Inițiativa de modificare a prevederilor constituționale privind modul de alegere a șefului statului

Prezervarea caracterului de stat de drept și democratic obligă Curtea Constituțională, ca garant suprem al Constituției, să preîntâmpine consecințele schimbării intempestive a dispozițiilor constituționale și să asigure respectarea principiilor stabilității juridice (care presupune claritate, predictibilitate și accesibilitate), al consultării loiale a cetățenilor cu drept de vot, al libertății alegerilor și al interpretării cu bună-credință a literei și spiritului Constituției, principii care constituie elemente structurale ale principiului general al securității juridice, unanim acceptat în cadrul democrației constituționale (*Avizul nr.1 din 22.09.2014, §37*).

Curtea a considerat că un proiect de revizuire a Constituției, care vizează modalitatea de alegere și demitere a Președintelui țării, trebuie să răspundă unor probleme-cheie: să facă o alegere clară pentru un sistem de guvernământ; să clarifice prerogativele Președintelui și, respectiv, ale Premierului și Parlamentului; să introducă, printre principiile fondatoare ale sistemului constituțional al Republicii Moldova, principiul respectului reciproc și al cooperării loiale între puterile statului, prevăzute în Constituție (*Avizul nr.1 din 22.09.2014, §55*).

⁶ Avizul nr. 1 din 22.09.2014 asupra inițiativei de revizuire a articolelor 78, 85, 89, 91 și 135 din Constituția Republicii Moldova prin referendum republican

Așa cum rezultă din textul proiectului legii constituționale, în fapt se încearcă o anulare a reformei constituționale din anul 2000 și revenirea la o arhitectură instituțională, care, la fel, nu a fost ferită de conflicte și blocaje între autorități. Întrucât Președintele este ales prin vot universal și direct, el are, încă din primul moment al mandatului său, o autoritate mult mai mare decât cea a Prim-ministrului (care e legitimat de votul Parlamentului). De aici derivă, în mare parte, complicațiile constituționale care au condus, în anii 1994-2000, la perpetuarea conflictelor dintre autorități (*Avizul nr.1 din 22.09.2014, §56*).

De asemenea, Curtea a constatat că, spre deosebire de textul avizat anterior de Curtea Constituțională prin Avizul nr. 3 din 6 iulie 2010, proiectul actual al legii constituționale propune revenirea la instituția suspendării din funcție a Președintelui țării (*Avizul nr.1 din 22.09.2014, §57*).

Suspendarea din funcție pentru „fapte grave de încălcare a Constituției” este în sine criticabilă, deoarece este o sursă ce generează confuzie și ambiguități, atât privind conținutul unor astfel de „încălcări” ale Constituției, precum și sub aspectul procedurii și autorității cu competența de constatare, precum și al efectelor unor astfel de constatări (*Avizul nr.1 din 22.09.2014, §58*).

În același timp, Curtea a observat că aceste modificări [suspendarea din funcție a Președintelui țării pentru „fapte grave de încălcare a Constituției”] creează premisa dublă a unui blocaj constituțional și a unei tensiuni între votul referendar și ideea modernă de reprezentare. Efectul ultim este, incontestabil, fragilizarea democrației constituționale. În plus, se poate menționa faptul că, în reglementarea propusă, articolul 89 din Constituție nu are corespondent în niciun text constituțional al unui stat membru al Uniunii Europene, cu excepția României, unde a creat blocaje constituționale repetate (*Avizul nr.1 din 22.09.2014, §59*).

În redacția propusă a articolului 89 din Constituție răspunderea juridică se contopește cu cea politică. Răspunderea juridică – mai precis, penală – și/sau politică a Președintelui ales și, prin urmare, procedurile aferente de tragere la răspundere trebuie să fie clare și stabilite prin norme juridice de cel mai înalt rang, adică prin prevederi constituționale (*Avizul nr.1 din 22.09.2014, §62*).

Din acest punct de vedere, eliminarea instituției suspendării Președintelui ales apare ca o formă de europenizare constituțională, iar revenirea la o astfel de reglementare poate deveni o sursă de noi dezechilibre (*Avizul nr.1 din 22.09.2014, §63*).

1.2.3. *Limitele temporale de modificare a Constituției prin referendum*

În conformitate cu articolul 143 din Constituție, care reglementează modificarea Constituției pe cale parlamentară și se aplică *mutatis mutandis* modificării Constituției pe cale referendară, o lege cu privire la modificarea Constituției poate fi adoptată după cel puțin 6 luni de la data prezentării inițiativei corespunzătoare (*Avizul nr.1 din 22.09.2014*⁷, §66).

Curtea a reținut că acest termen de minimum 6 luni are drept scop protecția Constituției, prin asigurarea unei perioade de dezbateră și reflecție suficiente în vederea formării unei opinii libere și în cunoștință de cauză a decidenților (*Avizul nr.1 din 22.09.2014*, §67).

Curtea Constituțională a considerat, pe calea interpretării sistematice a Constituției, că această limitare vizează nu doar procedurile parlamentare, ci și procedurile de revizuire a Constituției, indiferent de procedeul utilizat. Prin urmare, același termen urmează a fi respectat și în cazul revizuirii Constituției pe cale referendară. Astfel, la inițierea procedurii de revizuire a Constituției prin referendum de către Parlamentul Republicii Moldova e necesar să se respecte termenul de 6 luni din momentul inițierii și până în momentul desfășurării referendumului (*Avizul nr.1 din 22.09.2014*, §69).

Prin urmare, Curtea a constatat că data de 30 noiembrie 2014 (2 luni), propusă pentru desfășurarea referendumului constituțional, nu respectă termenul de 6 luni din momentul inițierii și până în momentul desfășurării referendumului și, astfel, nu este întrunită condiția de constituționalitate extrinsecă a inițiativei de revizuire (*Avizul nr.1 din 22.09.2014*, §70).

1.2.4. *Validitatea în sens formal a textelor supuse referendumului*

Având în vedere faptul că formarea liberă a opiniei reprezintă o condiție esențială pentru ca referendumul să poată exprima în mod real și efectiv voința cetățenilor, constituind premisa unei manifestări autentice democratice a suveranității, în conformitate cu principiul statuat în art.2 din Legea fundamentală, Curtea trebuie să găsească un echilibru între necesitatea protejării dreptului cetățeanului de a decide participativ la referen-

⁷ Avizul nr. 1 din 22.09.2014 asupra inițiativei de revizuire a articolelor 78, 85, 89, 91 și 135 din Constituția Republicii Moldova prin referendum republican

dum, ca un drept fundamental al său, și asigurarea formării libere a voinței electoratului și onestitatea scrutinului (*Avizul nr.1 din 22.09.2014*⁸, §80).

În acest sens, Curtea trebuie să asigure respectarea principiilor privind consultarea loială a cetățenilor cu drept de vot, principii care presupun crearea tuturor condițiilor pentru ca electorii să cunoască problemele supuse referendumului, consecințele juridice ale opțiunilor, precum și efectele pe care le produce rezultatul referendumului asupra întregului general ale comunității (*Avizul nr.1 din 22.09.2014*, §81).

Principiul legalității este parte componentă a principiilor statului de drept, consacrat prin art.1 alin.(3) din Constituție. Ca urmare, Curtea a reținut că respectarea legilor este obligatorie, iar încălcarea acestei obligații constituționale atrage implicit afectarea principiului statului de drept (*Avizul nr.1 din 22.09.2014*, §84).

În acest context, inițiativa dedusă avizării Curții conține o serie de deficiențe sub aspectul formulării textului (*Avizul nr.1 din 22.09.2014*, §89).

Potrivit proiectului Hotărârii Parlamentului privind desfășurarea referendumului republican constituțional: „Se supune referendumului proiectul de Lege pentru modificarea Constituției Republicii Moldova (se anexează), exprimat prin întrebarea: «Sînteți pentru modificarea Constituției care să permită alegerea și demiterea Președintelui Republicii Moldova de către întreg poporul?»” (*Avizul nr.1 din 22.09.2014*, §90).

Astfel, inițiativa de organizare a referendumului republican combină o întrebare generică și un text legislativ, nefiind respectată unitatea de formă a textului supus referendumului (*Avizul nr.1 din 22.09.2014*, §91).

De asemenea, o singură întrebare conține două probleme: alegerea (1) și demiterea (2) Președintelui Republicii Moldova. Astfel, prin formularea într-o singură întrebare, cetățeanul este lipsit de posibilitatea de a răspunde diferențiat la cele două chestiuni (*Avizul nr.1 din 22.09.2014*, §92).

În același timp, se constată o divergență între textul întrebării și textul legislativ propus spre aprobare. Spre deosebire de textul întrebării, care se referă la (1) alegere și (2) demitere, textul legislativ modifică cinci articole din Constituție și conține adițional reglementări privind (3) suspendarea din funcție (*Avizul nr.1 din 22.09.2014*, §93).

⁸ Avizul nr. 1 din 22.09.2014 asupra inițiativei de revizuire a articolelor 78, 85, 89, 91 și 135 din Constituția Republicii Moldova prin referendum republican

Prin urmare, formularea textelor supuse referendumului constituțional nu asigură libera formare a voinței electoratului, deoarece nu permit înțelegerea clară a textului revizuit al Constituției de către cei chemați să participe la referendum și a consecințelor votului (*Avizul nr.1 din 22.09.2014, §95*).

1.2.5. Comasarea referendumului cu alegerile parlamentare

Curtea a reținut că data propusă pentru desfășurarea referendumului republican coincide cu cea a alegerilor parlamentare – 30 noiembrie 2014 (*Avizul nr.1 din 22.09.2014⁹, §97*).

Comasarea diferitelor exerciții electorale nu este, în principiu, interzisă. Organizarea și desfășurarea concomitentă a mai multor scrutine nu reprezintă o premieră în statele democratice (*Avizul nr.1 din 22.09.2014, §101*).

Curtea a constatat, totodată, că această comasare este de natură să determine dificultăți în exercitarea dreptului de vot, dificultăți care pot avea ca efect, în cele din urmă, restrângerea exercițiului acestui drept. „Comasarea” alegerilor parlamentare și a referendumului riscă să inducă o stare de confuzie în rândul electoratului. Complexitatea operațiilor de vot poate avea ca efect excluderea de la vot a alegătorilor, care, independent de voința lor, nu vor reuși să voteze în perioada de timp afectată exercitării votului, până la închiderea urnelor (*Avizul nr.1 din 22.09.2014, §104*).

Acestea sunt și rațiunile practice care fundamentează o altă regulă prevăzută de Codul bunelor practici în materie electorală (CDLAD(2002)023, adoptat de Comisia de la Veneția la 18-19 octombrie 2002), și anume aceea ca procedura de votare să rămână cât mai simplă, pentru a lăsa deplină libertate alegătorilor de a-și exprima voința și a asigura astfel efectivitatea dreptului la vot și la alegeri libere (*Avizul nr.1 din 22.09.2014, §105*).

Curtea a admis că rațiunea comasării alegerilor parlamentare și a referendumului ar putea fi determinată și de necesitatea reducerii cheltuielilor, impusă de contextul economic actual, implicând suportarea acestora din același buget - cel de stat. Importanța și necesitatea măsurilor de reducere a cheltuielilor bugetare într-un context de criză eco-

⁹ Avizul nr. 1 din 22.09.2014 asupra inițiativei de revizuire a articolelor 78, 85, 89, 91 și 135 din Constituția Republicii Moldova prin referendum republican

nomică – incontestabile, de altfel - nu se pot constitui însă în argumente care să susțină, în orice condiții, restrângeri ale exercițiului unor drepturi sau libertăți sau care să susțină măsuri de natură a afecta principiile fundamentale ale statului de drept (*Avizul nr.1 din 22.09.2014, §106*).

Având în vedere excluderea prin prevederile Codului electoral a desfășurării concomitente a două referendumuri republicane, Curtea a considerat că această interdicție a fost dictată de necesitatea evitării confuziei în cazul derulării a două exerciții democratice de natură diferită. Totuși, având în vedere [...] necesitatea respectării termenului de 6 luni pentru revizuirea Constituției, Curtea a considerat că ține de competența și obligația Parlamentului eliminarea ambiguităților din Codul electoral privind posibilitatea comasării alegerilor și referendumului (*Avizul nr.1 din 22.09.2014, §107*).

2. PROTECȚIA DREPTURILOR FUNDAMENTALE ALE OMULUI

2.1. Asigurarea principiului egalității la salarizarea funcționarilor publici

2.1.1. Salarizarea personalului instanțelor judecătorești

Curtea a menționat că independența puterii judecătorești nu poate fi asigurată fără o independență instituțională și structurală, care permite angajarea de personal juridic calificat și posibilitatea organizării interne a instanțelor judiciare (*HCC nr. 25 din 06.11.2014¹⁰, §43*).

Asigurarea unui echilibru între puterile statului se reflectă și în gradul de proporționalitate al asigurării materiale a personalului administrativ, care în final contribuie la realizarea sarcinilor de către reprezentanții acestor trei puteri (*HCC nr. 25 din 06.11.2014, §44*).

Având drept fundament respectivele raționamente, prin Hotărârea nr.24 din 10 septembrie 2013 Curtea a declarat neconstituționale compartimentele „Secretariatul Curții Constituționale”, „Consiliul Superior al Magistraturii, Curtea Supremă de Justiție, Procuratura Generală”, „Curțile de apel” și „Judecătoriile, inclusiv cea militară, procuraturile te-

¹⁰ Hotărârea nr. 25 din 06.11.2014 privind controlul constituționalității unor prevederi ale Legii nr. 146 din 17 iulie 2014 pentru modificarea și completarea unor acte legislative (salarizarea funcționarilor publici din cadrul instanțelor judecătorești și a judecătorilor)

ritoriale și cele specializate” din Anexa nr. 2 la Legea nr.48 din 22 martie 2012 privind sistemul de salarizare a funcționarilor publici (*HCC nr. 25 din 06.11.2014, §45*).

Prin Hotărârea menționată, Curtea a constatat un nivel inferior de salarizare a funcționarilor din sistemul judecătoresc în raport cu salarizarea unor funcții identice din cadrul autorităților legislativă și executivă (*HCC nr. 25 din 06.11.2014, §46*).

Examinând prevederile modificate, Curtea a reținut că la adoptarea lor nu s-a ținut cont de raționamentele instanței de contencios constituțional, prezentate în Hotărârea nr. 24 din 10 septembrie 2013. Astfel, Legea nr.146 din 17 iulie 2014 a consacrat soluții similare celor reglementate prin legea anterioară, lege declarată neconstituțională, păstrând discrepanțe între nivelele de salarizare a unor funcționari din cadrul sistemului judecătoresc în raport cu unii funcționari din cadrul legislativului și al executivului, ignorând astfel considerentele și dispozitivul Hotărârii Curții Constituționale nr. 24 din 10 septembrie 2013 (*HCC nr. 25 din 06.11.2014, §51*).

În acest context, Curtea a reiterat că pentru funcțiile publice similare din cadrul autorităților poziționate pe aceeași scară în ierarhia instituțională a puterilor în stat urmează a fi asigurată o salarizare echilibrată. Astfel, în cazul unor funcții echivalente, funcționarii din sistemul judecătoresc urmează să beneficieze de o salarizare cel puțin egală cu cea a funcționarilor din cadrul autorităților puterii legislative și celei executive, poziționate pe aceeași scară în ierarhia instituțională (*HCC nr. 25 din 06.11.2014, §57*).

Astfel, având în vedere că, în conformitate cu art.140 din Constituție, hotărârea Curții intră în vigoare la data adoptării, Curtea a reținut că autoritățile publice vizate urmează să efectueze recalcularea salariului conform noilor reglementări legale [...] de la data adoptării Hotărârii Curții Constituționale nr.24 din 10 septembrie 2013 (*HCC nr. 25 din 06.11.2014, §64*).

[...] Curtea a reținut că menținerea salarizării diminuate a funcționarilor din instituțiile menționate în raport cu funcționarii din cadrul Parlamentului și al autorităților executive afectează principiile consfințite de articolele 6 și 16 din Constituție. În același timp, omisiunea recalculării salariilor acestora din data Hotărârii nr. 24 din 10 septembrie 2013 constituie o încălcare a articolului 140 din Constituție și pune în discuție atitudinea preconcepută a executivului și a Parlamentului față de Curtea Constituțională (*HCC nr. 25 din 06.11.2014, §73*).

2.1.2. Stimularea financiară a colaboratorilor vamali

Curtea a statuat constant în jurisprudența sa anterioară că orice diferență de tratament nu implică în mod automat o încălcare a articolului 16 din Constituție. Pentru a fi în prezența unei încălcări a articolului 16 din Constituție ar trebui ca persoanele aflate în situații similare sau comparabile să fie supuse unui tratament diferențiat și discriminatoriu (*HCC nr. 30 din 11.12.2014*¹¹ §28).

În același timp, o distincție este discriminatorie dacă nu se bazează pe o justificare obiectivă și rezonabilă, adică atunci când nu urmărește un scop legitim sau nu există un raport rezonabil de proporționalitate între mijloacele folosite și scopul urmărit (*HCC nr. 30 din 11.12.2014*, §29).

Curtea a constatat că toți funcționarii publici sunt investiți cu o competență generală – cea de exercitare în condițiile legii a atribuțiilor stabilite de o autoritate publică în scopul realizării competențelor sale. Totodată, funcțiile nu pot fi calificate ca identice, or, fiecare funcție are particularitățile sale specifice și condițiile în care acestea sunt exercitate (*HCC nr. 30 din 11.12.2014*, §32).

În acest sens, Curtea a observat că, potrivit prevederilor Legii nr. 48 din 22 martie 2012, salariile funcționarilor publici sunt diferențiate pe funcții, grade și trepte profesionale (*HCC nr. 30 din 11.12.2014*, §34).

Curtea a reținut că, prin prisma prevederilor legale, compararea funcțiilor și sistemul de salarizare pentru acestea se efectuează luând în considerare complexitatea competențelor solicitate, și anume aportul intelectual necesar pentru exercitarea lor, gradul de angajare și de responsabilitate în exercitarea prerogativelor de putere publică, precum și nivelul instituțiilor în ierarhia organelor statului (*HCC nr. 30 din 11.12.2014*, §37).

Curtea a menționat că suplimentar salariului de bază, drept garantat de normele constituționale, sistemul de salarizare a funcționarilor publici cuprinde sporuri, premii și alte suplimente la salariu (*HCC nr. 30 din 11.12.2014*, §38).

¹¹ Hotărârea Curții Constituționale nr. 30 din 11.12.2014 pentru controlul constituționalității articolului 9 alin. (6) din Legea nr. 48 din 22 martie 2012 privind sistemul de salarizare a funcționarilor publici (stimularea financiară a colaboratorilor vamali)

Totodată, adițional sporurilor generale, care pot fi acordate tuturor categoriilor de funcționari publici, legiuitorul a instituit posibilitatea stimulării financiare a colaboratorilor echipelor mobile din cadrul Serviciului Vamal, care au contribuit la încasarea veniturilor la bugetul de stat din depistarea încălcărilor ca urmare a controlului vamal efectuat, în valoare de până la 10% din sumele încasărilor respective (art. 9 alin. (6) din Legea nr.48 din 22 martie 2012) (*HCC nr. 30 din 11.12.2014, §39*).

În acest sens, Curtea a acceptat opinia Guvernului, potrivit căreia colaboratorii vamali ai echipelor mobile exercită activități distincte de majoritatea funcționarilor publici, care implică un grad de risc, dispun de un statut special și nu se află într-o situație similară sau comparabilă cu alți funcționari publici (*HCC nr. 30 din 11.12.2014, §41*).

Totodată, Curtea a menționat că toți funcționarii publici, inclusiv colaboratorii vamali, urmează să manifeste un comportament loial și să acționeze cu bună credință în exercitarea atribuțiilor de serviciu (*HCC nr. 30 din 11.12.2014, §42*).

Curtea a reținut că norma supusă controlului constituționalității reglementează în exclusivitate *sporurile* la salariul de bază pentru colaboratorii vamali ai echipelor mobile, și anume până la 10% din încasările efectuate la bugetul de stat din depistarea încălcărilor, ca urmare a controlului vamal efectuat. Plățile se fac din contul bugetului Serviciului Vamal (*HCC nr. 30 din 11.12.2014, §49*).

Curtea a observat că Recomandările EUBAM din 16 noiembrie 2012 cu privire la conceptul național privind unitățile mobile ale Serviciului Vamal al Republicii Moldova prevăd introducerea unui sistem transparent de recompense financiare pentru încasări, în funcție de semnificația lor (*HCC nr. 30 din 11.12.2014, §50*).

Din cele menționate, Curtea a reținut că, în baza articolului 43 din Constituție, statul este obligat să asigure tuturor salariaților un salariu minim pe economie, astfel, salariul constituie un drept fundamental protejat. Suplimentele la salariu nu sunt drepturi fundamentale, ci drepturi salariale suplimentare (*HCC nr. 30 din 11.12.2014, §51*).

În acest sens, Curtea a menționat că legislativul dispune de competența de a acorda funcționarilor sporuri, stimulente, premii la salariul de bază. Legiuitorul este în drept, totodată, să diferențieze sporurile în funcție de categoriile de personal, cărora acestea li se acordă, le poate modifica în diferite perioade de timp, le poate suspenda sau chiar anula (*HCC nr. 30 din 11.12.2014, §52*).

2.2. Accesul liber la justiție

2.2.1. Controlul judiciar al actelor privind securitatea națională

Curtea a menționat că contenciosul administrativ ca instituție juridică are drept scop contracararea abuzurilor și exceselor de putere ale autorităților publice, apărarea drepturilor persoanei în spiritul legii, ordonarea activității autorităților publice, asigurarea ordinii de drept (*HCC nr. 5 din 11.02.2014*¹², § 53).

Totodată, Curtea a observat că art. 4 din Legea contenciosului administrativ enumeră actele exceptate de la controlul judecătoresc, prin litera e) a respectivului articol fiind exceptate actele administrative referitoare la: securitatea națională a Republicii Moldova, la exercitarea regimului stării excepționale, la măsurile de urgență luate de autoritățile publice în vederea combaterii calamităților naturale, incendiilor, epidemiilor, epizootiilor și altor fenomene de aceeași natură (*HCC nr. 5 din 11.02.2014*, § 54).

Curtea a reținut că emiterea actelor administrative referitoare la securitatea națională a Republicii Moldova este determinată de situații excepționale, care ar putea pune în pericol securitatea statului și ordinea publică, acestea fiind emise cu scopul de a cunoaște, preveni și înlătura amenințările interne sau externe ce pot aduce atingere stării de legalitate, de echilibru și de stabilitate socială, economică și politică necesară existenței și dezvoltării statului național ca stat suveran, unitar, independent și indivizibil, menținerii ordinii de drept, precum și climatului de exercitare neîngrădită a drepturilor, libertăților și îndatoririlor fundamentale ale cetățenilor, potrivit principiilor și normelor democratice statornice prin Constituție (*HCC nr. 5 din 11.02.2014*, § 55).

Curtea a subliniat că legalitatea actelor administrative emise în situații excepționale are anumite particularități, în cazul acestor acte operând așa-numita „legalitate de criză”. Astfel, Curtea acceptă că în situații excepționale, care pun în pericol însăși existența statului, autoritățile publice pot lua măsurile necesare pentru a face față unor asemenea împrejurări, chiar dacă în acest scop ar încălca legea, întrucât salvarea interesului public este legea supremă (*salus rei publicae suprema lex*) (*HCC nr. 5 din 11.02.2014*, § 65).

¹² Hotărârea nr. 5 din 11.02.2014 pentru controlul constituționalității prevederilor articolului 4 lit.e) din Legea contenciosului administrativ nr.793-XIV din 10 februarie 2000

Curtea a reținut că actele emise în situații excepționale sunt considerate legale atunci când urmăresc, în mod necesar, să salveze interesul public, iar mijloacele utilizate sunt potrivite acestui scop, chiar dacă emiterea acestor acte nu respectă întru totul anumite reglementări legale, care disciplinează, în mod obișnuit, activitatea administrației publice (*HCC nr. 5 din 11.02.2014, § 66*).

Totuși, Curtea a menționat că actele emise în situații excepționale trebuie să corespundă unor cerințe minime de legalitate (principiului legalității), care să servească ocrotirii interesului public (*HCC nr. 5 din 11.02.2014, § 67*).

Curtea a reținut că legalitatea acestor acte va fi apreciată de instanța de judecată prin prisma scopului lor, care trebuie să fie ocrotirea interesului public, sancționând excesul de putere al autorităților publice (*HCC nr. 5 din 11.02.2014, § 68*).

Curtea a acceptat că, la verificarea legalității de către instanța de judecată a respectivelor acte, legiuitorul poate stabili anumite reguli procesuale speciale (*HCC nr. 5 din 11.02.2014, § 69*).

Totodată, Curtea a reținut că instanța de judecată trebuie să verifice dacă au fost îndeplinite, în mod cumulativ, mai multe condiții, și anume: existența situației excepționale; existența situației excepționale la data la care actul a fost emis; competența autorității de a emite actul; imposibilitatea efectivă a administrației publice de a emite actul în condiții obișnuite; scopul emiterii actului este ocrotirea interesului general (*HCC nr. 5 din 11.02.2014, § 70*).

Curtea a reținut că, deși în contextul special al măsurilor legate de siguranța națională pot fi instituite norme derogatorii, totuși, cadrul legal urmează să ofere protecție împotriva atingerilor arbitrare ale puterii publice asupra drepturilor și libertăților fundamentale. Or, dacă prin prisma prevederilor legale, puterea de apreciere a autorităților publice ar fi lipsită de orice control, legea ar putea să încalce prin esență preeminența dreptului (*HCC nr. 5 din 11.02.2014, § 73*).

2.2.2. Executarea hotărârilor judecătorești

Curtea a observat că articolul 20 alin.(1) din Constituție indică în mod direct existența unei obligații pozitive din partea statului de a asigura dreptul la satisfacție efectivă (HCC nr. 4 din 06.02.2014¹³, § 45).

Potrivit jurisprudenței Curții Europene, accesul la justiție semnifică nu doar posibilitatea juridică efectivă de a te adresa unui organ de plină jurisdicție pentru soluționarea unei contestații și obținerea unei satisfacții, ci și dreptul de a cere executarea hotărârii obținute (HCC nr. 4 din 06.02.2014, § 46).

Potrivit articolului 120 din Constituție, respectarea sentințelor și a altor hotărâri definitive ale instanțelor judecătorești este obligatorie. Caracterul obligatoriu al hotărârilor judecătorești se exprimă prin obligativitatea executării acestora (HCC nr. 4 din 06.02.2014, § 47).

Curtea a reținut că executarea unei hotărâri judecătorești constituie parte integrantă a procesului civil, în accepțiunea art. 6 paragraful 1 (cauza *Hornsby contra Greciei*, martie 1997, §40). Statului îi revine obligația pozitivă de a organiza un sistem de punere în aplicare a hotărârilor judecătorești definitive și irevocabile (HCC nr. 4 din 06.02.2014, § 48).

Curtea a relevat că executarea silită a unei hotărâri judecătorești intervine doar atunci când debitorul refuză să execute benevol hotărârea. Adică neexecutarea voluntară a unui titlu executoriu deschide calea executării silite (HCC nr. 4 din 06.02.2014, § 58).

Curtea a reținut că, deoarece executarea hotărârilor judecătorești este parte integrantă a procesului judiciar, stabilirea regulilor de desfășurare a procesului de executare constituie o prerogativă exclusivă a legiuitorului, care poate institui, în considerarea unor situații deosebite, reguli speciale de procedură (HCC nr. 4 din 06.02.2014, § 61).

Procedura de executare are sarcina de a contribui la realizarea drepturilor creditorului recunoscute printr-un document executoriu prezentat spre executare în modul stabilit de lege (HCC nr. 4 din 06.02.2014, § 62).

¹³ Hotărârea nr. 4 din 06.02.2014 pentru controlul constituționalității articolelor 139 alin. (3)-(4), 140 alin. (1), (3)-(10) din Codul de executare al Republicii Moldova nr. 443-XV din 24 decembrie 2004 și a unor prevederi ale articolului 28 alin. (1) lit. e) din Legea cadastrului bunurilor imobile nr. 1543-XIII din 25 februarie 1998

În același timp, Curtea a subliniat că opțiunea creditorului de a prelua bunul în contul creanței reprezintă o parte a procedurii de vânzare a bunurilor, care facilitează executarea silită, cu voința creditorului, fără a afecta drepturile debitorului, prin evitarea survenirii unor circumstanțe care ar face executarea dificilă sau imposibilă (*HCC nr. 4 din 06.02.2014, § 65*).

Prin prisma celor invocate, Curtea a considerat că nu executorul este cel care decide asupra transmiterii bunului, ci creditorul, având acest drept, decide asupra preluării acestui bun în proprietate (*HCC nr. 4 din 06.02.2014, § 66*).

Totodată, Curtea a menționat că executorul judecătoresc nu decide în mod arbitrar cum să procedeze în cazul când se declară că licitația nu a avut loc și este necesară organizarea unei licitații repetate, ci acționează în strictă corespundere cu procedura deja stabilită de legiuitor (*HCC nr. 4 din 06.02.2014, § 67*).

Curtea a reținut că bunurile proprietate a debitorului constituie obiectul executării silite. Veniturile și bunurile debitorului pot fi supuse executării silite dacă sunt urmăribile și numai în măsura necesară pentru realizarea drepturilor creditorilor (*HCC nr. 4 din 06.02.2014, § 85*).

2.3. Neretroactivitatea legii

2.3.1. Prescripția tragerii la răspundere penală

Curtea a menționat că în materie penală se aplică legea în vigoare la momentul comiterii faptei, și nu legea intrată în vigoare după consumarea infracțiunii, cu excepția legii mai favorabile, care are efect retroactiv (*HCC nr. 14 din 27.05.2014¹⁴, §51*).

Astfel, în sensul art. 22 din Constituție în coroborare cu art.10 din Codul penal, neretroactivitatea legii penale vizează orice circumstanță care duce la înrăutățirea situației persoanei, fără a se limita doar la mărimea și categoria pedepsei aplicate, astfel încorporând și instituția prescripției tragerii la răspundere penală (*HCC nr. 14 din 27.05.2014, §53*).

Curtea a reținut că necesitatea reglementării prescripției tragerii la răspundere penală reiese din chintesența acestei instituții, or, răspunderea penală, ca mijloc de realizare a

¹⁴ Hotărârea nr.14 din 27.05.2014 pentru controlul constituționalității Art.II al Legii nr.56 din 4 aprilie 2014 pentru completarea articolului 60 din Codul penal al Republicii Moldova (prescripția tragerii la răspundere penală)

ordinii de drept prin constrângere, trebuie să intervină cât mai curând după săvârșirea infracțiunii. Justificarea prescripției este strâns legată de rațiunea represiunii penale, care, după trecerea unui interval îndelungat de timp de la săvârșirea infracțiunii, devine ineficientă în raport cu scopul pedepsei penale (*HCC nr. 14 din 27.05.2014, §54*).

Curtea a menționat că posibilitatea aplicării retroactive a prescripției tragerii la răspundere penală variază în sistemele de drept și depinde de calificarea dată acesteia, în sens material sau procesual (*HCC nr. 14 din 27.05.2014, §56*).

Astfel, în statele în care prescripția este calificată în sens material se aplică prevederile legale în vigoare la momentul comiterii faptei infracționale, aplicarea retroactivă fiind posibilă doar dacă este mai favorabilă (*HCC nr. 14 din 27.05.2014, §57*).

În același timp, calificarea în sens procesual determină aplicarea imediată a legii oricărei proceduri supuse modificării, indiferent de momentul săvârșirii faptei infracționale (*HCC nr. 14 din 27.05.2014, §58*).

Curtea a reținut că instituția prescripției penale în Republica Moldova este inserată în legea penală (lege materială) (*HCC nr. 14 din 27.05.2014, §63*).

Curtea a reținut că, potrivit art. 60 alin. (2) din Codul penal, prescripția răspunderii penale se aplică în funcție de fapta săvârșită, ea având efecte din ziua săvârșirii infracțiunii și până la data rămânerii definitive a hotărârii instanței de judecată (*HCC nr. 14 din 27.05.2014, §65*).

În același timp, Curtea a subliniat că, potrivit legii contestate, prin derogare de la prevederile articolului 60 din Codul penal al Republicii Moldova, prescripția tragerii la răspundere penală nu se aplică persoanelor care au săvârșit infracțiuni de abuz de putere sau abuz de serviciu, exces de putere sau depășire a atribuțiilor de serviciu ori neglijență în serviciu în timpul evenimentelor din 7 aprilie 2009 ori în legătură cu aceste evenimente, pentru care, la data intrării în vigoare a prezentei legi, nu a expirat termenul de prescripție a tragerii la răspundere penală (*HCC nr. 14 din 27.05.2014, §66*).

Curtea a observat că, prin interpretarea sistemică a legii penale a Republicii Moldova, instituția prescripției tragerii la răspundere penală este reglementată în coroborare cu instituția pedepsei penale. Agravarea pedepsei conduce în mod direct la schimbarea prescripției (*HCC nr. 14 din 27.05.2014, §68*).

Astfel, Curtea a reținut că termenul de prescripție variază în funcție de gravitatea pedepsei (*HCC nr. 14 din 27.05.2014, §69*).

Deci, Curtea a evidențiat că reglementarea unor termene de prescripție diferite de trageră la răspundere penală pentru aceleași categorii de infracțiuni (abuz de putere sau abuz de serviciu, exces de putere sau depășirea atribuțiilor de serviciu, neglijență în serviciu) instituie un tratament discriminatoriu între persoanele care au săvârșit aceleași categorii de infracțiuni în aceeași perioadă de timp (*HCC nr. 14 din 27.05.2014, §71*).

Respectiv, Curtea a reținut că pasivitatea și incapacitatea organelor de drept de a investiga faptele de abuz de putere sau abuz de serviciu, exces de putere sau depășire a atribuțiilor de serviciu și neglijență în serviciu săvârșite în timpul evenimentelor din 7 aprilie 2009 nu poate justifica o asemenea intervenție legislativă prin adoptarea normelor penale derogatorii. Ineficiența și inacțiunea organelor de drept nu poate avea ca efect aplicarea cu efect retroactiv a prevederilor care înrăutățesc situația persoanei (*HCC nr. 14 din 27.05.2014, §74*).

Curtea a reiterat că legislativul păstrează deplina competență pentru a adopta reglementări de natură penală, inclusiv poate modifica prescripția penală, fie în sensul micșorării sau extinderii termenului, fie al eliminării totale a prescripției din legea penală, însă aceste modificări trebuie să fie încorporate în Codul penal, ca unica lege penală, potrivit art. 1 din Codul penal al Republicii Moldova, dar nu prin legi derogatorii. La fel, orice modificări legislative nu trebuie să desconsidere principiile sistemului de drept deja statuate de către legiuitorul însuși. Rațiunea legii penale are ca pilon de bază proporționalitatea pedepselor cu gradul prejudiciabil al faptelor comise, independent de circumstanțele comiterii lor (*HCC nr. 14 din 27.05.2014, §75*).

Din cele menționate Curtea a reținut că derogarea de la prevederile articolului 60 din Codul penal al Republicii Moldova și stabilirea imprescriptibilității tragerii la răspundere penală a persoanelor care au săvârșit infracțiuni de abuz de putere sau abuz de serviciu, exces de putere sau depășire a atribuțiilor de serviciu ori neglijență în serviciu în timpul evenimentelor din 7 aprilie 2009 ori în legătură cu aceste evenimente, pentru care, la data intrării în vigoare a Legii nr. 56 din 4 aprilie 2014, nu a expirat termenul de prescripție a tragerii la răspundere penală, contravine prevederilor articolelor 22 și 16 din Constituție (*HCC nr. 14 din 27.05.2014, §77*).

2.4. Calitatea legii penale

Curtea a evidențiat că legea penală are repercusiunile cele mai dure comparativ cu alte legi sancționatoare, ea incriminează faptele cele mai prejudiciabile, respectiv, norma penală trebuie să dispună de o claritate desăvârșită pentru toate elementele componente infracțiunii în cazul normelor din partea specială a legii penale. Această condiție este indispensabilă și în cazul normelor din partea generală a legii penale (*HCC nr. 14 din 27.05.2014*¹⁵, §83).

Formulele generale și abstracte într-un caz concret pot afecta funcționalitatea legii penale, aplicarea ei coerentă și sistemică, ceea ce ar denatura principiul calității legii (*HCC nr. 14 din 27.05.2014*, §84).

Curtea a observat că norma contestată stabilește imprescriptibilitatea răspunderii penale pentru fapte desfășurate într-o perioadă/dimensiune temporală, și anume: „în timpul evenimentelor din 7 aprilie 2009 ori în legătură cu aceste evenimente.” (*HCC nr. 14 din 27.05.2014*, §85).

Curtea a menționat că, în contextul legii penale, termenul „eveniment”, utilizat în norma contestată, comportă caracter ambiguu din perspectiva că nu exprimă nici fapta, nici timpul, nici locul infracțiunii, ca semn al componentei infracțiunii (*HCC nr. 14 din 27.05.2014*, §87).

Nici sintagma „în legătură cu aceste evenimente”, din punct de vedere al timpului săvârșirii faptei prejudiciabile (ca semn inerent al componentei infracțiunii), nu contribuie la asigurarea clarității și previzibilității normei contestate (*HCC nr. 14 din 27.05.2014*, §89).

Din raționamentele expuse, Curtea a conchis că norma în partea privind „în timpul evenimentelor din 7 aprilie 2009 ori în legătură cu aceste evenimente”, din punct de vedere al calității legii, încalcă principiul *lex certa* (*HCC nr. 14 din 27.05.2014*, §91).

¹⁵ Hotărârea nr.14 din 27.05.2014 pentru controlul constituționalității Art.II al Legii nr.56 din 4 aprilie 2014 pentru completarea articolului 60 din Codul penal al Republicii Moldova (prescripția tragerii la răspundere penală)

2.5. Dreptul la tăcere – parte a dreptului la apărare

Curtea a menționat că dreptul la tăcere constituie un element al dreptului la apărare ca parte a unui proces echitabil (*HCC nr. 28 din 18.11.2014*¹⁶, §33).

Totodată, potrivit jurisprudenței Curții Europene, „dreptul de a păstra tăcerea nu este unul absolut” (cauza *Weh vs. Austria*, 8 iulie 2004) (*HCC nr. 28 din 18.11.2014*, §37).

Curtea a reținut că, în scopul garantării și protejării securității în trafic, legiuitorul a reglementat în Codul contravențional responsabilitatea pentru comiterea faptelor ilegale, pertinente domeniului circulației rutiere (*HCC nr. 28 din 18.11.2014*, §41).

Curtea a menționat că, potrivit Legii nr. 131 din 7 iunie 2007 privind siguranța traficului rutier, proprietarul autovehiculului are dreptul să acorde, în modul stabilit, altor persoane, care posedă permis de conducere, dreptul de a conduce și utiliza autovehiculul (art. 23 alin. (2) lit. b)) (*HCC nr. 28 din 18.11.2014*, §42).

Totodată, art. 23 alin. (1) din lege stipulează că proprietarul de autovehicul, la cererea poliției, este obligat să comunice, în termenul solicitat, datele privind identitatea persoanei căreia i-a încredințat autovehiculul pentru a fi condus pe drumuri publice (*HCC nr. 28 din 18.11.2014*, §43).

Curtea a menționat că neonorarea obligației proprietarului sau mandatarului (utilizatorului) vehiculului, la solicitarea poliției, de a comunica identitatea persoanei căreia i-a fost încredințată conducerea constituie contravenție (art.234 din Codul contravențional). De asemenea, este supusă sancțiunii contravenționale și comunicarea cu bună știință de date eronate privind identitatea acestei persoane (*HCC nr. 28 din 18.11.2014*, §44).

Curtea a reținut că securitatea traficului rutier prezintă un interes public major, prin urmare asigurarea securității este o obligație pozitivă a statului. Unitatea de transport, ca participant la trafic, reprezintă o sursă de pericol sporit, conducătorul auto având obligația de a respecta anumite reglementări impuse de autorități în evitarea riscurilor rezultate din utilizarea autovehiculelor. De asemenea, deținătorul vehiculului este responsabil pentru prejudiciul cauzat prin utilizarea vehiculului aflat în posesia sa (*HCC nr. 28 din 18.11.2014*, §45).

¹⁶ Hotărârea nr. 28 din 18.11.2014 privind controlul constituționalității articolului 234 din Codul contravențional al Republicii Moldova (sancționarea contravențională a proprietarului vehiculului pentru necomunicarea identității persoanei căreia i-a încredințat conducerea)

Curtea a menționat că legislatorul, la reglementarea relațiilor de proprietate asupra vehiculului și a securității circulației rutiere, este în drept să instituie anumite obligații față de proprietar, inclusiv responsabilitatea care poate să survină (*HCC nr. 28 din 18.11.2014, §46*).

Curtea a reținut că persoana, bucurându-se de dreptul de a nu divulga numele membrilor familiei sale și al rudelor apropiate, nu poate să se eschiveze, în calitate de proprietar, de la anumite obligații expres stabilite în lege (*HCC nr. 28 din 18.11.2014, §47*).

Prin urmare, un interes public de o importanță majoră, cum este securitatea traficului rutier, permite impunerea unor responsabilități față de cetățeni, în particular, de a informa poliția privind persoana căreia i-a fost încredințată conducerea, având ca scop protejarea participanților la trafic împotriva accidentelor și producerii consecințelor negative, precum și crearea condițiilor legale pentru tragerea la răspundere a persoanelor care au violat regulile circulației rutiere (*HCC nr. 28 din 18.11.2014, §52*).

Curtea a constatat că nu există mijloace mai puțin restrictive pentru realizarea scopului asigurării securității rutiere și, prin urmare, stabilirea unei asemenea responsabilități este proporțională scopului urmărit, iar impunerea unor asemenea obligații nu poartă un caracter excesiv (*HCC nr. 28 din 18.11.2014, §53*).

Curtea a menționat că atragerea la răspundere contravențională a proprietarului sau mandatarului autovehiculului survine în cazul refuzului de a comunica autorităților identitatea persoanei căreia i-a încredințat conducerea și doar în situația implicării mijlocului de transport în comiterea unei infracțiuni sau contravenții (*HCC nr. 28 din 18.11.2014, §54*).

Prin urmare, Curtea a reținut că proprietarul i se păstrează garanțiile stabilite de art. 377 din Codul contravențional, și anume dreptul de a nu mărturisi împotriva sa sau a rudelor apropiate, în partea ce ține de fondul eventualei infracțiuni sau contravenții cu implicarea autovehiculului (*HCC nr. 28 din 18.11.2014, §55*).

În același timp, Curtea a subliniat că simpla obligație a proprietarului sau a mandatarului de a comunica identitatea persoanei care conducea vehiculul nu poate duce la incriminarea altor fapte ulterioare, organele de drept fiind cele responsabile de a proba încălcarea prevederilor legale (*HCC nr. 28 din 18.11.2014, §56*).

În lumina celor expuse, Curtea a menționat că sancționarea contravențională a proprietarului sau mandatarului vehiculului pentru refuzul de a comunica identitatea persoanei căreia i-a încredințat conducerea, nu constituie o încălcare a articolelor 21 și 26 alin. (1) din Constituție (*HCC nr. 28 din 18.11.2014, §58*).

2.6. Dreptul la educație

2.6.1. Autonomia universitară

Curtea a reiterat că autonomia universitară, potrivit sensului art. 35 alin.(6) din Constituție, reprezintă un concept constituțional cu valoare de principiu, legiuitorul constituant consacându-l ca o componentă a dreptului la învățatură. Principiul respectiv constituie o garanție a libertății organizării învățământului superior (*HCC nr. 19 din 03.06.2014¹⁷, §43*).

Astfel, autonomia universitară înseamnă independența instituțiilor de învățământ superior față de stat și alți subiecți din societate, în adoptarea deciziilor privind administrarea internă, gestionarea finanțelor, stabilirea politicilor curriculare proprii, servicii și alte activități interne (*HCC nr. 19 din 03.06.2014, §45*).

Deși oferă instituțiilor de învățământ superior o autonomie largă, statul se poate implica totuși în organizarea și activitatea acestora, obligându-le să respecte și să realizeze plenar principiile învățământului (umanitarizare, accesibilitate, adaptivitate, creativitate, diversitate, democratizare, deschidere și flexibilitate) și standardele educaționale de stat, astfel realizându-se cooperarea între stat și instituțiile de învățământ superior (*HCC nr. 19 din 03.06.2014, §46*).

Curtea a reținut că autonomia universitară, înscrisă în prevederile art. 35 alin. (6) din Constituție, implică în mod egal autonomia educațională și autonomia instituțională. Autonomia educațională se exprimă prin autonomia universitară funcțională sau academică; autonomia instituțională cuprinde autonomia organizatorică, administrativă și financiară. Aceste două forme ale autonomiei sunt inseparabile, or, fără libertatea academică (a activității didactice) autonomia instituțională nu poate fi garantată (*HCC nr. 19 din 03.06.2014, §51*).

¹⁷ Hotărârea nr.19 din 03.06.2014 pentru controlul constituționalității unor prevederi din Legea învățământului nr. 547-XIII din 21 iulie 1995

[...] Autonomia universitară dă dreptul comunității universitare să își stabilească misiunea proprie, strategia instituțională, structura, activitățile, organizarea și funcționarea proprie, stabilirea și optimizarea propriilor structuri academice și administrative; gestionarea resurselor materiale și umane (*HCC nr. 19 din 03.06.2014, §57*).

Din punct de vedere al autonomiei organizaționale, universităților le aparține dreptul de a determina propria structură organizațională și de a-și alege propriile organe administrative (*HCC nr. 19 din 03.06.2014, §58*).

Structura și atribuțiile organelor din instituțiile de învățământ superior sînt stabilite prin Carta universitară. Carta universitară este documentul fundamental care prezintă opțiunile majore ale comunității universitare, principiile de organizare și funcționare ale universității, drepturile și îndatoririle membrilor comunității universitare (*HCC nr. 19 din 03.06.2014, §59*).

Curtea a reținut că, potrivit art. 48 alin. (4) din Legea învățămîntului, rectorii instituțiilor de stat de învățământ superior sunt aleși pe bază de concurs de senatul instituțiilor. Rectorii tuturor instituțiilor de stat de învățământ superior sunt confirmați în post de către Guvern (*HCC nr. 19 din 03.06.2014, §72*).

Curtea a considerat că în cazul instituțiilor care statutar sau la solicitarea executivului sau altor subiecți oferă persoanelor cu studii superioare perfecționare, recalificare într-un domeniu de formare profesională rectorii instituțiilor de învățământ pot fi numiți în funcție de către autoritățile care le-au instituit. Legiuitorul este în drept să reglementeze activitatea acestor instituții, inclusiv să stabilească, în funcție de interesele societății și de evoluția necesităților, diferite tipuri de instituții de învățământ, științifice, de cercetare. Legiuitorul poate să definească diverse modele de structură a guvernării acestor instituții (*HCC nr. 19 din 03.06.2014, §78*).

Totodată, Curtea a subliniat că numirea de către subiecți externi mediului universitar în funcție a rectorilor instituțiilor de învățământ superior, standardele cărora în materia învățămîntului cuprind ciclul I, II, III, iar standardele de instruire a studenților, masteranzilor, doctoranzilor se stabilesc cu o relativă uniformitate pentru domeniul profesional solicitat, afectează principiul constituțional al autonomiei universitare (*HCC nr. 19 din 03.06.2014, §79*).

2.7. Dreptul la muncă și la protecția muncii

2.7.1. Acordul sindicatelor la concediere

Conform art.87 alin. (2) din Codul muncii, concedierea persoanei alese în organul sindical și neeliberate de la locul de muncă de bază se admite cu respectarea modului general de concediere și doar cu acordul preliminar al organului sindical al cărui membru este persoana în cauză, iar potrivit alin.(3), conducătorii organizației sindicale primare (organizatorii sindicali) neeliberați de la locul de muncă de bază nu pot fi concediați fără acordul preliminar al organului sindical ierarhic superior (*HCC nr. 12 din 20.05.2014*¹⁸, § 7).

De asemenea, alin.(4) prevede că, în cazul în care răspunsul nu a fost primit de angajator în acest termen, acordul (comunicarea opiniei consultative) organului respectiv se prezumă (*HCC nr. 12 din 20.05.2014*, § 9).

Dreptul la muncă, alegerea profesiei, precum și a locului de muncă vizează posibilitatea oricărei persoane de a exercita profesia sau meseria pe care o dorește, în anumite condiții prevăzute de legiuitor, și nu vizează obligația statului de a garanta accesul tuturor persoanelor la toate profesiile (*HCC nr. 12 din 20.05.2014*, § 47).

Totodată, având în vedere specificul dreptului la muncă, dar și al poziționării subiecților raporturilor de muncă, atât normele naționale, cât și cele internaționale stabilesc un minim de garanții, menite să asigure un echilibru dintre angajați și angajatori și o protecție adecvată a demnității, securității și stabilității angajaților (*HCC nr. 12 din 20.05.2014*, § 51).

Garanțiile minime urmează a fi stabilite de înșiși subiecții raporturilor de muncă, prin contracte individuale (sau colective de muncă) încheiate în urma negocierilor libere, potrivit prevederilor art. 43 din Constituție (*HCC nr. 12 din 20.05.2014*, § 52).

Curtea a relevat că din conținutul normei constituționale invocate rezultă că dreptul la muncă al cetățenilor, inclusiv al celor încadrați în câmpul muncii, este garantat și apărut de lege (*HCC nr. 12 din 20.05.2014*, § 53).

¹⁸ Hotărârea nr.12 din 20.05.2014 pentru controlul constituționalității unor prevederi din alineatul (4) al articolului 87 din Codul muncii nr. 154-XV din 28 martie 2003

În vederea realizării funcției de apărare a drepturilor lor, potrivit prevederilor art.42 din Constituție, salariații sunt în drept să se asocieze pentru a întemeia și a se afilia la sindicate (*HCC nr. 12 din 20.05.2014, § 54*).

Curtea a reținut că între dreptul la muncă și dreptul la asociere în sindicate există o întrepătrundere menită să asigure armonia raporturilor de muncă (*HCC nr. 12 din 20.05.2014, § 60*).

Curtea a reținut că, potrivit reglementărilor contestate, intervenția organelor sindicale este solicitată în cadrul încetării contractului individual de muncă al salariaților membri de sindicat în cazul concedierii (*HCC nr. 12 din 20.05.2014, § 73*).

Curtea a notat că, potrivit clasificării, contractele individuale de muncă îmbracă forma unor contracte sinalagmatice, în cadrul cărora fiecare dintre părți se obligă reciproc, astfel, aceste obligații ale părților constau în prestarea muncii și respectarea disciplinei muncii de către salariat, pe de o parte, și remunerarea muncii și asigurarea condițiilor de prestare a muncii de către angajator, pe de altă parte (*HCC nr. 12 din 20.05.2014, § 74*).

Astfel, caracterul sinalagmatic al contractelor de muncă presupune și dreptul părților de a înceta aceste relații (*HCC nr. 12 din 20.05.2014, § 75*).

Instituția încetării contractului individual de muncă este dominată de principiul legalității, iar temeiurile, condițiile și procedura încetării acestui contract sînt reglementate, în detaliu, de lege (*HCC nr. 12 din 20.05.2014, § 76*).

Curtea a reținut că stabilirea prin lege a unor criterii, în special ce țin de încetarea raporturilor de muncă, nu poate fi privită ca o limitare sau îngrădire a dreptului la muncă (*HCC nr. 12 din 20.05.2014, § 81*).

Curtea a menționat că măsura legislativă contestată, stabilită la art.87 alin.(4) din Codul muncii, nu contravine dispozițiilor constituționale. Or, anume informarea, furnizarea de date, consultările, negocierile cu organele sindicale au menirea de a verifica corectitudinea acțiunilor angajatorului și de a găsi soluții de remediere în raporturile cu salariații membri de sindicat (*HCC nr. 12 din 20.05.2014, § 82*).

Mai mult, legiuitorul, pentru a asigura protecția salariatului membru de sindicat, a stabilit expres termenul de 10 zile lucrătoare, timp în care organul sindical este în drept de a-și expune opinia în vederea concedierii salariatului membru de sindicat (*HCC nr. 12 din 20.05.2014, § 83*).

Curtea a subliniat că norma în cauză prevede încă o garanție pentru salariații membri de sindicat în cazul concedierii, precum și posibilitatea organului sindical de a-și exprima acordul sau dezacordul (*HCC nr. 12 din 20.05.2014, § 84*).

Curtea a reținut că reglementarea raporturilor de muncă, precum și a drepturilor și obligațiilor participanților la aceste raporturi, inclusiv a dreptului angajaților de a se asocia în sindicate, ține de prerogativa legiuitorului, în conformitate cu principiile de care sunt guvernate (*HCC nr. 12 din 20.05.2014, § 85*).

2.8. Dreptul de petiționare

2.8.1. Neexaminarea de către ombudsman a cererilor depuse de către persoane incapabile

Curtea a reținut că, potrivit articolului 1 alin. (3) din Constituție, demnitatea persoanei constituie o valoare fundamentală (*HCC nr. 27 din 13.11.2014¹⁹, §42*).

În acest sens, Curtea a menționat că articolul 52 alin. (1) din Constituție acordă cetățenilor Republicii Moldova dreptul de a se adresa autorităților publice prin petiții (*HCC nr. 27 din 13.11.2014, §45*).

Curtea a reținut că dreptul de petiționare nu este un drept absolut, acesta, analizat prin prisma articolului 54 alin. (3) din Constituție, admite restrângeri. Cu toate acestea, limitările operate de către legiuitor nu trebuie să fie de așa natură încât să aducă atingere însăși substanței dreptului de petiționare (*HCC nr. 27 din 13.11.2014, §48*).

Astfel, Curtea a menționat că orice limitare adusă dreptului de petiționare nu va fi compatibilă cu prevederile articolului 52 din Legea Supremă dacă nu este prevăzută de lege, nu urmărește un scop legitim și dacă nu există un raport rezonabil de proporționalitate între mijloacele folosite și scopul urmărit (*HCC nr. 27 din 13.11.2014, §49*).

Curtea a reținut că instituția Ombudsmanului este garantul dezvoltării democratice, fiind mediatorul dintre societate și administrația de stat în vederea asigurării dialogu-

¹⁹ Hotărârea nr.27 din 13.11.2014 privind controlul constituționalității articolului 21 alin. (5) lit.e) din Legea nr. 52 din 3 aprilie 2014 cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsman) (neexaminarea cererilor depuse de către persoanele incapabile)

lui, dar și vegherii asupra respectării valorilor universale consacrate privind drepturile și libertățile omului (*HCC nr. 27 din 13.11.2014, §54*).

Curtea a menționat că, potrivit articolului 18 alin. (1) din Legea nr. 52, Avocatul Poporului examinează cererile persoanelor fizice, indiferent de cetățenie, vârstă, sex, apartenență politică sau convingeri religioase, care locuiesc permanent, se află ori s-au aflat temporar pe teritoriul țării, ale căror drepturi și libertăți se presupune că au fost încălcate (*HCC nr. 27 din 13.11.2014, §55*).

În virtutea articolului 25 din Legea nr. 52 din 3 aprilie 2014, în baza rezultatelor examinării sesizării, Avocatul Poporului este în drept să adreseze în instanța de judecată o cerere în apărarea intereselor petiționarului, ale cărui drepturi și libertăți fundamentale au fost încălcate. La fel, potrivit articolului citat, avocatul poporului dispune de dreptul de a interveni pe lângă autoritățile competente cu un demers pentru intentarea unei proceduri disciplinare sau penale în privința persoanei cu funcție de răspundere care a comis încălcări ce au generat lezarea drepturilor și libertăților omului; de a sesiza persoanele cu funcții de răspundere de toate nivelurile asupra cazurilor de neglijență în serviciu, de încălcare a eticii de serviciu, de tergiversare și birocratism (*HCC nr. 27 din 13.11.2014, §56*).

În același timp, Curtea a constatat că articolul 21 alin. (5) din lege enumeră exhaustiv circumstanțele în a căror prezență cererea adresată Ombudsmanului nu va fi primită spre examinare, printre acestea regăsindu-se și situația în care cererea este depusă de o persoană declarată incapabilă prin hotărâre judecătorească (lit. e)) (*HCC nr. 27 din 13.11.2014, §57*).

Astfel, din norma articolului 21 alin. (5) lit. e) rezultă că persoana declarată incapabilă printr-o hotărâre judecătorească nu poate beneficia de unul din remediile efective de protecție a drepturilor și libertăților, și anume de dreptul de a sesiza Ombudsmanul. Cu referire la această categorie de persoane, prin prisma articolului 19 alin. (2), sesizarea poate fi depusă doar de către reprezentantul petiționarului (*HCC nr. 27 din 13.11.2014, §58*).

Curtea a reținut că, potrivit art. 12 paragraful 1 din Convenția ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități, adoptată la New York la 13 decembrie 2006 și ratificată de către Republica Moldova prin Legea nr. 166 din 9 iulie 2010, persoanele cu dizabilități au dreptul să fie recunoscute oriunde ca persoane cu drepturi în fața legii (*HCC nr. 27 din 13.11.2014, §63*).

Obiectivul Convenției menționate este de a promova, proteja și asigura exercitarea deplină și egală de către toate persoanele cu dizabilități a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, precum și de a promova respectarea demnității inerente a acestora (*HCC nr. 27 din 13.11.2014, §65*).

În vederea asigurării incluziunii sociale a persoanelor cu dizabilități, a fost adoptată Legea nr. 60 din 30 martie 2012 cu privire la incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități (*HCC nr. 27 din 13.11.2014, §66*).

Potrivit articolului 10 alin. (2) din Legea nr. 60 din 30 martie 2012, respectarea prevederilor Convenției ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități de către autoritățile publice centrale și locale, de către instituții și întreprinderi, indiferent de tipul de proprietate, de către asociațiile obștești și persoanele cu funcții de răspundere de toate nivelele este asigurată de societatea civilă și de avocatul parlamentar conform legislației în vigoare (*HCC nr. 27 din 13.11.2014, §67*).

Astfel, Curtea a menționat că legea respectivă, fiind adoptată în vederea implementării Convenției ONU, statuează expres că respectarea drepturilor persoanelor cu dezabilități (în care se include și categoria persoanelor cu handicap mintal) urmează a fi asigurată inclusiv de către Ombudsman (*HCC nr. 27 din 13.11.2014, §68*).

Contrar respectivelor prevederi, Curtea a reținut că art.21 alin. (5) lit.e) din Legea nr.52 din 3 aprilie 2014 instituie o limitare în drepturile persoanelor declarate incapabile prin hotărâre judecătorească de a se adresa instituției ombudsmanului pentru apărarea drepturilor încălcate (*HCC nr. 27 din 13.11.2014, §70*).

Curtea a reiterat că, potrivit art. 16 din Constituție, respectarea și ocrotirea persoanei constituie o îndatorire primordială a statului. Toți cetățenii Republicii Moldova sunt egali în fața legii și a autorităților publice (*HCC nr. 27 din 13.11.2014, §71*).

La fel, Curtea a reținut că, potrivit art.54 alin. (2) din Constituție, exercițiul drepturilor și libertăților nu poate fi supus altor restrângeri decât celor prevăzute de lege, care corespund normelor unanim recunoscute ale dreptului internațional și sînt necesare în interesele securității naționale, integrității teritoriale, bunăstării economice a țării, ordinii publice, în scopul prevenirii tulburărilor în masă și infracțiunilor, protejării drepturilor, libertăților și demnității altor persoane, împiedicării divulgării informațiilor confidentiale sau garantării autorității și imparțialității justiției (*HCC nr. 27 din 13.11.2014, §72*).

Prin raportarea normei contestate la norma constituțională, Curtea nu a putut identifica nici unul din scopurile enunțate care ar permite restrângerea dreptului la petiționare, astfel instituindu-se un tratament diferențiat între persoanele incapabile și cele cu capacitate de exercițiu deplină fără a se urmări un scop legitim și fără existența unei justificări obiective și rezonabile (*HCC nr. 27 din 13.11.2014, §73*).

În același timp, în conformitate cu prevederile articolului 54 alin. (4) din Constituție, restrângerea nu poate atinge existența dreptului sau libertății (*HCC nr. 27 din 13.11.2014, §74*).

Curtea a reținut că, deși persoanele pot fi declarate incapabile printr-un act judecătoresc, acest fapt nu poate antrena atingerea demnității persoanelor care constituie subiectul unei protecții absolute. Prin prisma garantării demnității tuturor persoanelor, posibilitatea unei activități de sine stătătoare în societate, prin oferirea oportunităților de a se dezvolta și proteja propriile drepturi și libertăți, urmează a fi asigurată implicit persoanelor incapabile (*HCC nr. 27 din 13.11.2014, §75*).

Curtea a menționat că instituția ombudsmanului este o instituție cu caracteristici juridice particulare, singura care supraveghează administrația în relația sa cu cetățeanul. Curtea nu poate accepta intervenția legiuitorului, prin care s-a instituit excepția neexaminării petițiilor depuse de către persoanele incapabile în adresa Avocatului Poporului, astfel acestea din urmă fiind lipsite de un remediu efectiv privind protecția drepturilor sale (*HCC nr. 27 din 13.11.2014, §76*).

Or, respectivele persoane sunt expuse unui potențial grad de vulnerabilitate, risc și abuz, fapt ce implică necesitatea instituirii mecanismelor de protecție și o intervenție prudentă și diligentă din partea statului (*HCC nr. 27 din 13.11.2014, §77*).

În contextul celor menționate, Curtea a subliniat necesitatea creșterii pe cât e posibil a autonomiei persoanelor care suferă de tulburări mintale în activitățile desfășurate și măsurile întreprinse, potrivit standardelor consacrate de actele internaționale în domeniu (*HCC nr. 27 din 13.11.2014, §85*).

Prin restricția impusă persoanelor incapabile de a sesiza Avocatul Poporului, Curtea a reținut regresul statului în respectarea drepturilor și libertăților acestei categorii de persoane, contrar importanței pe care textele internaționale cu privire la protecția persoanelor care suferă de tulburări mintale o acordă creșterii pe cât e posibil a autonomiei acestora în activitățile desfășurate și măsurile întreprinse (*HCC nr. 27 din 13.11.2014, §88*).

2.9. Exercițarea dreptului la vot

Curtea a remarcat că unul din elementele esențiale ale statului de drept, în general, și ale sistemului electoral, în special, îl constituie dreptul la vot. Cu toate acestea, dreptul la vot nu face parte din categoria drepturilor absolute (*HCC nr. 15 din 27.05.2014²⁰, §55*).

În acest sens, Curtea a relevat că poate avea loc restrângerea exercițiului unor drepturi sau libertăți în condițiile prevăzute de articolul 54 alin. (2) din Constituție, potrivit căruia exercițiul drepturilor și libertăților nu poate fi supus altor restrângeri decât cele prevăzute de lege, care corespund normelor unanim recunoscute ale dreptului internațional și sunt necesare în interesele securității naționale, integrității teritoriale, bunăstării economice a țării, ordinii publice, în scopul prevenirii tulburărilor în masă și infracțiunilor, protejării drepturilor, libertăților și demnității altor persoane, împiedicării divulgării informațiilor confidențiale sau garantării autorității și imparțialității justiției. De asemenea, potrivit alineatului (4) al articolului 54, restrângerea trebuie să fie proporțională cu situația care a determinat-o și nu poate atinge existența dreptului sau a libertății (*HCC nr. 15 din 27.05.2014, §56*).

Curtea a constatat că la 11 aprilie 2014 Parlamentul a adoptat Legea organică nr. 61 pentru modificarea unor acte legislative, prin care a exclus literele b) și c) din articolul 53 alin. (3) al Codului electoral, care permiteau votarea în baza pașapoartelor de tip ex-sovietic (*HCC nr. 15 din 27.05.2014, §59*).

Curtea a reținut că votarea este posibilă doar în baza: buletinului de identitate; buletinului de identitate provizoriu; pașaportului pentru intrare – ieșire din țară; livretului de marinar; legitimației de serviciu pentru militarii în termen sau livretului eliberat de Centrul Serviciului Civil pentru persoanele care satisfac serviciul civil (de alternativă) (*HCC nr. 15 din 27.05.2014, §61*).

Totodată, Curtea a reiterat că dreptul de vot, nefiind absolut, poate fi restricționat, Parlamentul dispunând de o largă marjă de apreciere în reglementarea acestuia (*HCC nr. 15 din 27.05.2014, §62*).

Ca stat suveran, Republica Moldova și-a stabilit regimul social-politic, sistemul social-economic și legislativ (*HCC nr. 15 din 27.05.2014, §75*).

²⁰ Hotărârea nr.15 din 27.05.2014 pentru controlul constituționalității Legii nr. 61 din 11 aprilie 2014 pentru modificarea unor acte legislative

Curtea a reținut că, în virtutea suveranității sale, Republica Moldova are dreptul exclusiv de a elibera, pe teritoriul său suveran, acte de identitate populației, aspect pus în practică prin adoptarea, la 9 noiembrie 1994, a Legii nr. 273-XIII privind actele de identitate din sistemul național de pașapoarte (*HCC nr. 15 din 27.05.2014, §76*).

Potrivit legii, actele de identitate din sistemul național de pașapoarte sunt toate tipurile de pașapoarte, de buletine de identitate, permisele de ședere, documentele de călătorie (art. 1 alin. (1)). Aceste acte se consideră proprietate de stat (art.1 alin.(2)) (*HCC nr. 15 din 27.05.2014, § 78*).

Curtea a menționat că, în condițiile în care Republica Moldova este un stat suveran și independent, este inadmisibil ca cetățenii acestui stat să posede în calitate de acte de identitate documentele eliberate de către un stat inexistent (*HCC nr. 15 din 27.05.2014, § 80*).

Astfel, chiar dacă după destrămarea URSS a fost necesară o perioadă de tranziție pentru înlocuirea pașapoartelor ex-sovietice, acest termen nu poate fi nelimitat (*HCC nr. 15 din 27.05.2014, §81*).

Totodată, Curtea a relevat că prin interdicția votării în baza pașapoartelor de tip ex-sovietic se urmăresc mai multe obiective legitime, cum ar fi: consolidarea spiritului civic, respectul față de statul de drept, buna funcționare și menținerea democrației (*HCC nr. 15 din 27.05.2014, §83*).

Curtea a menționat că Legea nr. 61 din 11 aprilie 2014 are drept scop uniformizarea și crearea unui cadru legal adecvat în ceea ce privește asigurarea cu buletine de identitate a tuturor cetățenilor Republicii Moldova (*HCC nr. 15 din 27.05.2014, §84*).

2.10. Dreptul la libera circulație

Curtea a reținut că articolul 27 din Constituție garantează, cu titlu de principiu, dreptul cetățeanului Republicii Moldova la libera circulație în interiorul statului, precum și dreptul de a-și stabili domiciliul sau reședința în orice localitate din țară, de a ieși, de a emigra și de a reveni în țară (*HCC nr. 16 din 28.05.2014²¹, §44*).

²¹ Hotărârea nr.16 din 28.05.2014 pentru controlul constituționalității sintagmei „dintr-o perioadă de 12 luni” cuprinsă în art. 10 alin. (3) din Legea nr. 1569-XV din 20 decembrie 2002 cu privire la modul de introducere și scoatere a bunurilor de pe teritoriul Republicii Moldova de către persoanele fizice, art. 348⁵ alin. (1) și (2) lit. e) din Codul fiscal și art. 184¹ alin. (1) din Codul vamal, în redacția Legii nr. 324 din 23 decembrie 2013 pentru modificarea și completarea unor acte legislative

În virtutea prevederilor coroborate ale articolelor 19 și 27 din Constituție, tuturor cetățenilor, cetățenilor străini, apatrizilor, refugiaților și beneficiarilor de protecție umanitară le este garantat dreptul la libera circulație în interiorul statului și de a ieși din țară (*HCC nr. 16 din 28.05.2014, §45*).

Curtea a reținut că dispozițiile contestate vizează termenul maxim admisibil de valabilitate a vinietei, de 180 de zile dintr-o perioadă de 12 luni, al regimului de admitere temporară a mijloacelor de transport pe teritoriul Republicii Moldova, aflate la evidența permanentă a altui stat, dar care sunt deținute cu drept de proprietate sau folosință de către persoanele fizice rezidente, cetățeni ai Republicii Moldova (*HCC nr. 16 din 28.05.2014, §49*).

Prin raportarea obiectului sesizării la norma constituțională enunțată, Curtea a menționat că aceasta din urmă nu garantează dreptul la libera circulație a mărfurilor și bunurilor (*HCC nr. 16 din 28.05.2014, §50*).

Curtea a reținut că normele contestate reglementează politica vamală și fiscală, prin raportare la achitarea vinietei pentru mijloacele de transport aflate la evidență permanentă în alte state și introduse pe teritoriul Republicii Moldova (*HCC nr. 16 din 28.05.2014, §51*).

De asemenea, Curtea a reținut că cetățenii, conform articolului 58 alin. (1) din Constituție, au obligația să contribuie, prin impozite și prin taxe, la cheltuielile publice. Această obligație fundamentală are un caracter deosebit și este determinată de natura publică a puterii de stat, stabilită de art. 1 și art. 2 alin.(1) din Constituție (*HCC nr. 16 din 28.05.2014, §57*).

Impozitele și taxele, percepute în conformitate cu legislația fiscală, reprezintă condiția indispensabilă pentru existența statului, de aceea obligația de a plăti impozitele și taxele, fixate în art. 58 alin. (1) din Constituție, se extinde asupra tuturor contribuabililor (cetățenilor Republicii Moldova, cetățenilor străini și apatrizilor, persoanelor juridice) ca o modalitate de revendicare necondiționată de către stat a drepturilor sale (*HCC nr. 16 din 28.05.2014, §58*).

Curtea a menționat că limitarea dreptului de folosință asupra unor mijloace de transport înmatriculate și aflate la evidența unui stat străin, perceperea obligatorie a vinietei pentru folosirea drumurilor din Republica Moldova sunt reglementate de către unica au-

toritate legislativă a statului, care, în temeiul art. 66 lit. d) și art. 72 alin. (1) din Constituție, este abilitată cu dreptul și competența exclusivă de a decide regimul bunurilor introduse de către persoanele fizice pe teritoriul țării (*HCC nr. 16 din 28.05.2014, §60*).

Totodată, Curtea a observat că, prin modificările operate, legiuitorul a racordat normele legislației naționale la cele ale Convenției privind admiterea temporară, adoptată la Istanbul la 26 iunie 1990 și ratificată de către Republica Moldova la 5 decembrie 2008 (*HCC nr. 16 din 28.05.2014, §61*).

Potrivit anexei C articolului 9 alin. (2) din Convenția menționată, mijloacele de transport de uz privat pot rămâne pe teritoriul de admitere temporară pe o perioadă continuă sau întreruptă de șase luni pentru un interval de douăsprezece luni (*HCC nr. 16 din 28.05.2014, §62*).

Din considerente de ordine publică, de securitate economică și fiscală, statul, în lumina suveranității și a independenței de care dispune, poate restricționa termenul de aflare pe teritoriul său a mijloacelor de transport aflate la evidența permanentă a altui stat, în vederea diminuării pe teritoriul său a numărului de mijloace de transport care se află la evidența altor state și sporirii acumulărilor la bugetul național, prin crearea condițiilor care să încurajeze persoanele fizice rezidente, cetățeni ai Republicii Moldova, să achite drepturile de import, costurile pentru înmatricularea mijloacelor de transport și includerea acestora în Registrul de Stat al Transportului și alte redevențe obligatorii conform legii, precum și în scopul realizării unei evidențe stricte a tuturor mijloacelor de transport care se află și circulă pe teritoriul Republicii Moldova, a persoanelor care dețin dreptul de proprietate asupra acestora sau alte drepturi reale înregistrate și regimul juridic al acestora (*HCC nr. 16 din 28.05.2014, §63*).

Curtea a observat că normele contestate nu prevăd condiții diferite, în ceea ce privește termenul maxim de aflare a mijlocului de transport în regim de admitere temporară pe teritoriul Republicii Moldova, în funcție de naționalitatea sau originea etnică a persoanei, sau în funcție de celelalte criterii prevăzute de art. 16 din Constituție. Acestea instituie același volum de drepturi și obligații, în ceea ce privește introducerea pe teritoriul statului a mijloacelor de transport aflate la evidența permanentă a altui stat, atât pentru persoanele fizice rezidente, cât și pentru persoanele fizice nerezidente (*HCC nr. 16 din 28.05.2014, §71*).

2.11. *Viața intimă, familială și privată - protecția datelor cu caracter personal*

Constituția garantează prin articolul 28 dreptul la viața intimă, familială și privată, ca o latură a respectării și ocrotirii personalității umane, obligație proclamată prin art.1 din Constituție (*HCC nr. 13 din 22.05.2014*²², §49).

Curtea a menționat că Legea Supremă impune statului obligația de a respecta și ocroti viața intimă, familială și privată împotriva oricăror atingeri (*HCC nr. 13 din 22.05.2014*, §50).

Curtea a reținut că, în contextul evoluțiilor informaționale progresiste ale societății moderne, dreptul la viața privată are conotații diverse și complexe, din care s-a desprins o componentă specifică – dreptul la protecția datelor cu caracter personal (*HCC nr. 13 din 22.05.2014*, §54).

Astfel, Curtea a observat ca atât cadrul legal național, cât și cadrul internațional instituie necesitatea asigurării protecției datelor cu caracter personal, pentru a respecta și ocroti viața intimă, familială și privată a persoanei (*HCC nr. 13 din 22.05.2014*, §63).

Curtea a evidențiat că, pe de o parte, potrivit cerințelor legislației interne și internaționale, statul trebuie să prevadă garanții efective pentru a proteja datele cu caracter personal și pentru a nu admite o ingerință în viața privată, pe de altă parte, potrivit modificărilor vizate, statul creează premise pentru dezvăluirea publică a numărului de identificare de stat al persoanei fizice care exercită profesii liberale, atribuit în calitate de cod fiscal, fără consimțământul persoanei. Or, codurile personale ale notarilor, avocaților, executorilor judecătorești etc., utilizate și drept coduri fiscale, devin accesibile tuturor persoanelor cu care aceștia interacționează în exercitarea activității mandatate (*HCC nr. 13 din 22.05.2014*, §79).

În așa condiții, Curtea a subliniat că, în absența unei protecții a propriilor informații, persoana nu poate fi în siguranță și nu este protejată de amestecul în viața sa privată (*HCC nr. 13 din 22.05.2014*, §80).

Astfel, în aceste circumstanțe, prin nerespectarea condițiilor impuse de prevederile legale și internaționale în domeniu referitor la prelucrarea de date personale, care prevăd

²² Hotărârea nr.13 din 22.05.2014 pentru controlul constituționalității pct.72 din Art. IX al Legii nr. 324 din 23 decembrie 2013 pentru modificarea și completarea unor acte legislative

consimțământul persoanei, se instituie o ingerință în viața privată a persoanei (*HCC nr. 13 din 22.05.2014, §81*).

Curtea a reținut că dreptul la autodeterminare informațională garantează libertatea oricărei persoane de a decide asupra divulgării și utilizării datelor sale personale, în măsura în care înregistrarea și utilizarea acestor date trebuie să fie în general autorizate de persoana în cauză. Curtea a subliniat că, în condițiile în care legislativul a lărgit domeniul și posibilitățile utilizării codurilor confidențiale, acest fapt poate afecta grav dreptul la autodeterminare informațională și la demnitatea umană (*HCC nr. 13 din 22.05.2014, §84*).

Curtea a menționat că statul, prin introducerea reglementărilor de ordin legislativ, are atât obligația negativă de a nu interveni în mod nejustificat în viața privată, domiciliul și corespondența unei persoane, cât și obligația pozitivă de a asigura respectarea în mod eficient a valorilor pe care are menirea să le protejeze (*HCC nr. 13 din 22.05.2014, §89*).

În contextul celor expuse, Curtea a reținut că, având în vedere caracterul „sensibil” al dreptului la respectarea vieții private și pentru a nu admite ingerințe în exercitarea acestui drept, este necesar ca legiuitorul să ofere oportunități și remedii efective (*HCC nr. 13 din 22.05.2014, §90*).

3. AUTORITĂȚILE PUBLICE

3.1. Organizarea și funcționarea Parlamentului

3.1.1. Alegerea vicepreședinților Parlamentului

Articolul 64 alin. (3) din Constituție stipulează că „vicepreședinții Parlamentului se aleg la propunerea Președintelui Parlamentului, cu consultarea fracțiunilor parlamentare” (*HCC nr. 3 din 04.02.2014²³, § 42*).

Potrivit art. 10 din Regulamentul Parlamentului, vicepreședinții Parlamentului se aleg la propunerea Președintelui Parlamentului, după consultarea fracțiunilor parlamentare, prin vot deschis, cu votul majorității deputaților aleși. [...] (*HCC nr. 3 din 04.02.2014, § 43*).

²³ Hotărârea nr. 3 din 04.02.2014 pentru controlul constituționalității Hotărârilor Parlamentului nr. 126 și nr. 127 din 30 mai 2013 pentru alegerea unor vicepreședinți ai Parlamentului

Curtea a reținut că, potrivit prevederilor regulamentare, fracțiunile parlamentare reprezintă principala formă de organizare politică a partidelor parlamentare în cadrul Parlamentului și se constituie prin asocierea deputaților care au candidat în alegeri pe listele aceluiași partid politic, ale aceleiași formațiuni politice, alianțe politice sau alianțe electorale. Aceste grupuri, fracțiuni conform funcțiilor pe care le îndeplinesc, fac parte din structura organizatorică a Parlamentului pe bază de afinitate politică și sunt organe de lucru ale acestuia (*HCC nr. 3 din 04.02.2014, § 44*).

Curtea a notat că necesitatea consultării fracțiunilor parlamentare de către Președintele Parlamentului nu poate influența decizia Președintelui Parlamentului de a propune o anumită candidatură (deputat) la funcția de vicepreședinte al Parlamentului, chiar dacă fracțiunile parlamentare nu sunt de acord cu propunerea Președintelui (*HCC nr. 3 din 04.02.2014, § 50*).

Pentru realizarea dreptului său constituțional de a propune vicepreședinții Parlamentului, Președintele Parlamentului, care deși este alesul majorității parlamentare, trebuie să-și asigure prin consultarea fracțiunilor parlamentare susținerea atât a majorității parlamentare, cât și posibila cooperare constructivă a minorității aflate în opoziție (*HCC nr. 3 din 04.02.2014, § 51*).

În acest context, neconsultarea de către Președintele Parlamentului a fracțiunilor parlamentare, deși reprezintă o neregularitate, aceasta nu poate anula dreptul Președintelui Parlamentului de a propune vicepreședinții Parlamentului în condițiile în care deputații-membri ai fracțiunilor parlamentare pot respinge această propunere prin votul lor în Plenul Parlamentului (*HCC nr. 3 din 04.02.2014, § 52*).

Consultarea nu echivalează cu aprobarea. Refuzul unor fracțiuni de a susține unele candidaturi nu pot anula decizia Președintelui Parlamentului de a propune acești candidați la funcția de vicepreședinți ai Parlamentului. La fel, omiterea de a consulta o fracțiune parlamentară nu poate invalida sau anula dreptul suveran al Parlamentului de a decide asupra candidaților propuși la funcțiile de vicepreședinți (*HCC nr. 3 din 04.02.2014, § 53*).

Curtea a reținut că dreptul constituțional al Președintelui Parlamentului de a propune candidații la funcțiile de vicepreședinte rezultă și din prevederile regulamentare care statuează că „Vicepreședinții Parlamentului îndeplinesc, în modul stabilit de Președinte, atribuțiile Președintelui, delegate de acesta, la solicitarea sau în absența lui, inclusiv sem-

nează legile și hotărârile adoptate de Parlament.” Altfel spus, atribuțiile și rolul fiecărui vicepreședinte derivă din competențele Președintelui Parlamentului delegate de acesta în scopul de a fi asistat în exercitarea cât mai eficace a funcției sale (*HCC nr. 3 din 04.02.2014, § 54*).

Curtea a conchis că în chestiunile și procedurile legate de organizarea și funcționarea sa internă în privința cărora Constituția nu dispune, Parlamentul are libertatea să decidă în mod autonom, autonomie care se exercită prin voința majorității membrilor, manifestată prin vot (*HCC nr.3 din 04.02.2014, § 59*).

3.1.2. Autonomia parlamentară

3.1.2.1. Modalitatea de modificare și completare a ordinii de zi a ședinței plenare a Parlamentului

Curtea a atestat că regulile procedurale de formă și de fond, stabilite de legiuitor, care deschid calea pentru prezentarea, examinarea și aprobarea oricărei inițiative legislative în Parlament se regăsesc în Regulamentul Parlamentului (*HCC nr. 20 din 04.06.2014²⁴, §72*).

Totodată, Curtea a constatat că, prin Legea nr. 294 din 12 decembrie 2013, Parlamentul a modificat conținutul articolului 46 din Regulamentul Parlamentului, potrivit căruia modificarea și completarea ordinii de zi poate avea loc numai la cererea și în baza deciziilor Biroului permanent, a unei fracțiuni parlamentare, a unei comisii permanente, la cererea unui grup din 5 deputați sau a autorului actului menționat în ordinea de zi, aceasta făcându-se printr-o singură luare de cuvânt, care nu va depăși un minut (*HCC nr. 20 din 04.06.2014, §74*).

Curtea a reținut că procedura instituită de art. 46 din Regulamentul Parlamentului vizează doar situația de modificare a ordinii de zi după aprobarea acesteia de către Parlament (*HCC nr. 20 din 04.06.2014, §78*).

De asemenea, rațiunea reducerii limitei de timp a luării de cuvânt la un minut rezultă din faptul că, potrivit noilor amendamente, toate propunerile de modificare a ordinii

²⁴ Hotărârea nr.20 din 04.06.2014 pentru controlul constituționalității unor prevederi din Regulamentul Parlamentului, adoptat prin Legea nr. 797-XIII din 2 aprilie 1996

de zi urmează a fi făcute în scris, cu prezentarea argumentelor de rigoare (*HCC nr. 20 din 04.06.2014, §79*).

Curtea a reținut că aceste modificări au drept scop eficientizarea activității în plen a Parlamentului și nu contravin articolelor 68 și 73 din Constituție, fiind o reglementare de oportunitate a Parlamentului (*HCC nr. 20 din 04.06.2014, §80*).

3.1.2.2. Valabilitatea proiectelor legislative înregistrate, dar neincluse în ordinea de zi a Parlamentului

Curtea a constatat că prin Legea nr. 294 din 12 decembrie 2013 articolul 47 din Regulamentul Parlamentului a fost completat cu alineatele (13)-(15), potrivit cărora proiectele de acte legislative incluse în ordinea de zi a ședințelor în plen ale Parlamentului, care, la expirarea legislaturii în cazul alegerilor ordinare sau anticipate, au fost lăsate fără examinare, precum și proiectele de legi aprobate în prima lectură sau cele care urmează a fi votate în lectura finală sunt trecute pe ordinea de zi a Parlamentului de următoarea legislatură. De asemenea, proiectele de acte legislative înregistrate care nu au fost incluse în ordinea de zi a Parlamentului devin nule după 2 ani de la înregistrarea lor, iar proiectele de acte legislative care și-au pierdut actualitatea, precum și cele rămase fără autori pot fi respinse de Parlament în baza unei liste comune, în temeiul rapoartelor comisiilor de profil (*HCC nr. 20 din 04.06.2014²⁵, §81*).

Din conținutul jurisprudenței anterioare Curtea a subliniat că nulitatea proiectelor de acte legislative înregistrate care nu au fost incluse în ordinea de zi a Parlamentului nu este contrară Constituției. Potrivit articolului 63 alin. (4) din Legea Supremă, noul corp legislativ este obligat să examineze doar proiectele care nu au parcurs până la capăt etapele procedurii legislative parlamentare, dar care au fost înscrise în ordinea de zi a Parlamentului, nu și pe cele neînregistrate pe ordinea de zi (*HCC nr. 20 din 04.06.2014, §85*).

În acest sens, Curtea, păstrând linia jurisprudenței sale anterioare, a reiterat că limitarea valabilității proiectelor de acte legislative înregistrate în Parlament, dar neînscrise pe ordinea de zi, la termenul de 2 ani, în esență, nu este în măsură să lezeze dreptul deputatului la inițiativă legislativă, acesta, la expirarea perioadei respective, având posibilitatea,

²⁵ Hotărârea nr.20 din 04.06.2014 pentru controlul constituționalității unor prevederi din Regulamentul Parlamentului, adoptat prin Legea nr. 797-XIII din 2 aprilie 1996

în cazul în care proiectul respectiv nu și-a pierdut actualitatea, de a-l înregistra din nou (*HCC nr. 20 din 04.06.2014, §86*).

Totuși, Parlamentul trebuie să trateze cu maximă diligență instituirea unor asemenea termene, or, reglementarea unei perioade excesiv de mici de valabilitate a proiectelor de acte legislative înregistrate în Parlament ar putea afecta însăși substanța dreptului la inițiativă legislativă, reglementat de articolul 73 din Constituție (*HCC nr. 20 din 04.06.2014, §87*).

De asemenea, [...] Curtea a observat că proiectele de acte legislative care și-au pierdut actualitatea, precum și cele rămase fără autori se resping de Parlament în baza unei liste comune, în temeiul rapoartelor comisiilor de profil (*HCC nr. 20 din 04.06.2014, §88*).

Astfel, Curtea a reținut că aceste categorii de proiecte se resping prin voința exprimată de deputați, în baza propunerii comisiilor de profil, și nu în mod unilateral de către acestea din urmă (*HCC nr. 20 din 04.06.2014, §89*).

3.1.2.3. Dezbaterile și adoptarea proiectelor de legi în regim de urgență

Curtea a constatat că, prin Legea nr. 294 din 12 decembrie 2013, articolul 60 din Regulamentul Parlamentului a fost completat cu alineatul (5), potrivit căruia unele proiecte de legi, la solicitarea Președintelui ședinței Parlamentului sau a unei fracțiuni parlamentare, cu votul majorității deputaților aleși, pot fi supuse dezbaterilor și adoptării în regim de urgență (*HCC nr. 20 din 04.06.2014²⁶, §90*).

Curtea a atestat că potrivit articolului 74 alin. (3) din Constituție: „Proiectele de lege prezentate de Guvern, precum și propunerile legislative ale deputaților acceptate de acesta sunt examinate de Parlament în modul și după prioritățile stabilite de Guvern, inclusiv în procedură de urgență. Alte propuneri legislative se examinează în modul stabilit.” (*HCC nr. 20 din 04.06.2014, §91*).

În acest sens, Curtea a reiterat că prevederile constituționale ale art. 74 alin. (3) din Constituție conferă Guvernului dreptul de a stabili modul și prioritățile de examinare în Parlament a proiectelor de legi prezentate de către acesta, precum și cele prezentate de deputați și acceptate de către Guvern (*HCC nr. 20 din 04.06.2014, §94*).

²⁶ Hotărârea nr.20 din 04.06.2014 pentru controlul constituționalității unor prevederi din Regulamentul Parlamentului, adoptat prin Legea nr. 797-XIII din 2 aprilie 1996

Curtea a reținut că dreptul Guvernului de a stabili prioritățile de examinare a propriilor proiecte de legi înaintate către Parlament acordă executivului reale pârghii în vederea realizării eficiente a politicii interne și externe a statului, precum și realizării Programului de activitate, în baza căruia a obținut votul de încredere al Parlamentului (*HCC nr. 20 din 04.06.2014, §96*).

Totodată, Curtea a menționat că dreptul de care dispune Guvernul potrivit articolului 74 alin. (3) din Constituție nu impune o interdicție Parlamentului de a stabili prin propriul regulament de funcționare o prioritate a examinării proiectelor de legi și la cererea altor subiecți (*HCC nr. 20 din 04.06.2014, §97*).

Curtea a menționat că, potrivit art. 73 din Constituție, suplimentar Guvernului, dreptul de inițiativă legislativă aparține deputaților în Parlament, Președintelui Republicii Moldova, Adunării Populare a unității teritoriale autonome Găgăuzia (*HCC nr. 20 din 04.06.2014, §99*).

Totodată, Curtea a reținut că examinarea de urgență a proiectelor de legi la solicitarea Președintelui ședinței sau a unei fracțiuni parlamentare poate viza doar comprimarea termenelor, și nu excluderea sau eludarea unor etape ale procedurii legislative (avizarea proiectului cu entitățile interesate, organizarea consultărilor în caz de necesitate etc.). Astfel, chiar și în cazul aplicării procedurii de urgență Parlamentul urmează să respecte etapele legislative enunțate în Regulamentul Parlamentului și în Legea nr.780 din 27 decembrie 2001 privind actele legislative (*HCC nr. 20 din 04.06.2014, §100*).

La fel, la examinarea de urgență a proiectelor de acte legislative care nu constituie inițiativa Guvernului, Curtea a reținut că în mod imperativ acceptul executivului urmează a fi pentru propunerile legislative care atrag majorarea sau reducerea veniturilor bugetare sau împrumuturilor, precum și majorarea sau reducerea cheltuielilor bugetare (art. 131 alin. (4) din Constituție) (*HCC nr.20 din 04.06.2014, §101*).

3.1.2.4. Solicitarea unei fracțiuni parlamentare de verificare a cvorumului

Dezvoltând esența principiului statului de drept, acesta presupune asigurarea legalității, securității juridice, interzicerea arbitrarului, accesul la justiție în fața instanțelor judecătorești independente și imparțiale, inclusiv controlul judiciar al actelor administrative, respectarea drepturilor omului, nediscriminarea și egalitatea în fața legii [Raportul Co-

misiei de la Veneția privind statul de drept, CDL-AD(2011)003rev, Strasbourg, 4 aprilie 2011, paragraful 41] (*HCC nr.20 din 04.06.2014*²⁷, §104).

Curtea a menționat că obligația de respectare a cvorumului, ca premisă a începerii procesului de legiferare, este pusă în sarcina președintelui ședinței (*HCC nr. 20 din 04.06.2014*, §107).

Analizând completarea efectuată la art. 88 din Regulamentul Parlamentului, conform căreia „solicitarea de verificare a cvorumului din partea unei fracțiuni parlamentare este admisă doar dacă majoritatea deputaților fracțiunii respective sunt prezenți în sala de ședințe”, Curtea a menționat că aceasta este contrară cu esența statului de drept (*HCC nr. 20 din 04.06.2014*, §110).

Or, respectarea principiului statului de drept, materializat prin legalitatea procesului de legiferare, pe lângă faptul că este o obligație a președintelui ședinței, în același timp, constituie și o îndatorire a deputaților, fracțiunilor parlamentare de a solicita respectarea acestuia (*HCC nr. 20 din 04.06.2014*, §111).

În această ordine de idei, Curtea a relevat că, în situația în care deputatul, în numele propriu sau în numele fracțiunii, observă că ședința Parlamentului nu întrunește cvorumul necesar, acesta, fără a fi condiționat de anumiți factori independenți de voința sa, are posibilitatea să solicite verificarea acestuia (*HCC nr. 20 din 04.06.2014*, §112).

Or, imposibilitatea membrului unei fracțiuni de a solicita președintelui ședinței verificarea prezenței deputaților la ședința în plen a Parlamentului, în eventualitatea votării unui act normativ în lipsa cvorumului, pe lângă violarea art. 1 alin. (3) din Legea Supremă, ar implica și încălcarea art. 74 din Legea Supremă (*HCC nr. 20 din 04.06.2014*, §113).

Curtea a atestat că, deși Parlamentul, în temeiul art. 64 alin. (1) din Constituție, în baza principiului autonomiei regulamentare, are prerogativa de a-și stabili prin Regulament structura și modul de organizare și funcționare, acesta nu poate fi contrar spiritului Constituției și ordinii publice instituite pentru procedura de adoptare a legilor (*HCC nr. 20 din 04.06.2014*, §114).

O altă abordare a reglementărilor în cauză ar duce la tolerarea ilegalităților comise de către deputați în procesul de vot și inacțiunea sau rea-voința președintelui ședinței în

²⁷ Hotărârea nr.20 din 04.06.2014 pentru controlul constituționalității unor prevederi din Regulamentul Parlamentului, adoptat prin Legea nr. 797-XIII din 2 aprilie 1996

cazul acțiunilor neconstituționale și ilegale ale deputaților de adoptare a legilor în lipsa cvorumului instituit. Aceste prevederi sunt într-o contradicție directă cu principiul securității juridice, garantat de art.1 alin.(3) din Constituție prin prisma principiilor statului de drept. [...] (*HCC nr. 20 din 04.06.2014, §118*).

Prin urmare, condiționarea dreptului deputatului, membru al fracțiunii parlamentare, de a solicita verificarea cvorumului numai dacă majoritatea deputaților fracțiunii respective este prezentă în sala de ședințe, pe lângă faptul că încalcă prevederile constituționale ale articolului 1 alin.(3), ar depăși principiul autonomiei regulamentare a Parlamentului și ar putea genera violarea articolului 74 din Legea Supremă, este contrară și principiilor mandatului reprezentativ și nulității mandatului imperativ, consacrate de articolul 68 din Constituție (*HCC nr. 20 din 04.06.2014, §119*).

3.1.2.5. Sancționarea deputatului prin reținerea din drepturile salariale

Curtea a observat că art. 133 alin. (1) din Regulamentul Parlamentului prevede exhaustiv categoriile de sancțiuni aplicate deputaților ca urmare a încălcării prezentei legi, și anume: a) avertismentul; b) chemarea la ordine; c) retragerea cuvântului; d) lipsirea de cuvânt pe o durată de până la 5 ședințe; e) eliminarea din sala de ședințe; f) interzicerea participării la ședințele plene pe o durată de până la 10 ședințe. Astfel, această enumerare nu cuprinde sancțiunea financiară (*HCC nr. 20 din 04.06.2014²⁸, §122*).

Totodată, Curtea a reținut că atât prevederile art. 133 alin. (6), cât și cele ale art. 139¹ din Regulamentul Parlamentului constituie veritabile sancțiuni disciplinare cu caracter financiar aplicabile deputaților în Parlament (*HCC nr. 20 din 04.06.2014, §123*).

În acest sens, din articolele contestate rezultă că deputatul poate fi sancționat financiar procentual atât din salariu, cât și alte indemnizații (*HCC nr. 20 din 04.06.2014, §129*).

Curtea a menționat că prevederile constituționale nu interzic efectuarea reținerilor din salariu și/sau alte plăți ale deputaților în situația sancționării acestora pentru încălcarea Regulamentului Parlamentului. Totuși, mărimea acestor rețineri trebuie să fie, pe de o parte, proporțională abaterilor comise, iar, pe de altă parte, să nu lezeze alte principii

²⁸ Hotărârea nr.20 din 04.06.2014 pentru controlul constituționalității unor prevederi din Regulamentul Parlamentului, adoptat prin Legea nr. 797-XIII din 2 aprilie 1996

constituționale, cum ar fi reprezentativitatea mandatului și interdicția mandatului imperativ (*HCC nr. 20 din 04.06.2014, §130*).

Astfel, la determinarea mărimii sancțiunilor financiare trebuie ținut cont și de faptul că art. 70 din Legea Supremă interzice exercitarea de către deputat a oricărei alte funcții retribuite, cu excepția activității didactice și științifice. Or, mărimea excesivă a sancțiunilor financiare aplicate acestuia, în situația în care deputatului îi este interzisă exercitarea funcțiilor retribuite, ar leza independența financiară a acestuia (*HCC nr. 20 din 04.06.2014, §131*).

3.1.2.6. Interacțiunea legislativului cu puterea judecătorească

Curtea a reținut că, în vederea instituirii previzibilității și clarității în procesul de înfăptuire a justiției, dar și a evitării situațiilor arbitrare, Parlamentului îi revine obligația de a adopta legi organice ce stabilesc procedura de judecare a cauzelor penale, contravenționale și civile (*HCC nr. 20 din 04.06.2014²⁹, §175*).

În acest sens, adoptarea de către legiuitor a legilor organice care ar stabili procedura de judecare a litigiilor deferite instanțelor judecătorești, în esență, nu contravine prevederilor articolelor 6 și 114 din Legea Supremă, Curtea urmând a examina fiecare situație în mod particular și în raport cu alte norme constituționale (*HCC nr. 20 din 04.06.2014, §176*).

Astfel, Curtea a relevat că sintagma contestată de autorii sesizării, prin care nu pot fi folosite ca probe în instanțele de judecată avizele consultative emise de comisiile permanente în vederea asigurării aplicării uniforme a legislației, aceasta, în particular, reprezintă o normă prin care este reglementată procedura de înfăptuire a justiției (*HCC nr. 20 din 04.06.2014, §177*).

Curtea a reținut că, în procesul de înfăptuire a justiției, judecătorul este obligat să aplice legea. Avizele comisiilor parlamentare de interpretare a unor prevederi legale nu urmează să influențeze judecarea cauzei. Or, avizele nu pot avea un caracter obligatoriu, spre deosebire de legile de interpretare, ci unul de recomandare (*HCC nr. 20 din 04.06.2014, §178*).

²⁹ Hotărârea nr.20 din 04.06.2014 pentru controlul constituționalității unor prevederi din Regulamentul Parlamentului, adoptat prin Legea nr. 797-XIII din 2 aprilie 1996

Ca reprezentant al poporului, Parlamentul este abilitat cu funcția de control și informare a poporului despre modul de realizare a prerogativelor puterii poporului. Astfel, potrivit articolului 66 lit. n) din Constituție, Parlamentul inițiază cercetarea și audierea oricăror chestiuni ce se referă la interesele societății (*HCC nr. 20 din 04.06.2014, §182*).

Astfel, pornind de la raționamentele expuse în Hotărârea nr. 29 din 23 septembrie 2013, în fața comisiilor parlamentare urmează să se prezinte subiecții de drept care se află în raporturi constituționale specifice cu Parlamentul (*HCC nr. 20 din 04.06.2014, §186*).

Curtea a observat că, prin modificările adoptate la 12 decembrie 2013, Parlamentul a exclus posibilitatea de a invita/cita reprezentanții puterii judecătorești, procuraturii și ai organului de urmărire penală în cadrul anchetei pentru prezentarea informațiilor care ar putea prejudicia corectitudinea judecării cauzelor și/sau confidențialitatea urmăririi penale (*HCC nr. 20 din 04.06.2014, §188*).

Acest lucru se datorează faptului că judecătorii sunt independenți și se supun numai legii (art.116 din Constituție), iar rolul de consiliu de disciplină pentru ei îl are doar Consiliul Superior al Magistraturii (art.123 din Constituție) (*HCC nr. 20 din 04.06.2014, §189*).

Curtea a relevat că, deși articolul 6 din Constituție prevede o colaborare între cele trei puteri, aceasta nu presupune subordonarea puterii judecătorești de către cea legislativă sau atribuirea de către ultima a unor competențe de înfăptuire a justiției. Or, prezența puterii legislative în spectrul juridic se manifestă în mod necesar prin legile care statuează organizarea și funcționarea sistemului judiciar, pe de o parte, și în adoptarea actelor legislative ce urmează a fi aplicate pentru restabilirea și păstrarea ordinii de drept, pe de altă parte (*HCC nr. 20 din 04.06.2014, §198*).

3.1.2.7. Limitarea timpului de exprimare a deputatului

Curtea a reținut că, ținând cont de principiile democrației și pluralismului politic, consfințite de articolul 1 alin. (3) din Constituție, garantarea libertății de exprimare a deputaților constituie un element fundamental al mandatului acestora (*HCC nr. 20 din 04.06.2014³⁰, §206*).

³⁰ Hotărârea nr.20 din 04.06.2014 pentru controlul constituționalității unor prevederi din Regulamentul Parlamentului, adoptat prin Legea nr. 797-XIII din 2 aprilie 1996

Curtea a menționat că mandatul de parlamentar exprimă relația parlamentarului cu întregul popor, în serviciul căruia este. Astfel, sintagma “a fi în serviciul poporului” de la articolul 68 alin. (1) din Constituție înseamnă că, din momentul alegerii și până la încetarea mandatului, fiecare deputat devine reprezentantul poporului în integralitatea sa și are drept misiune să servească interesului comun, cel al poporului, și nu doar partidului din care provine. În exercitarea mandatului, parlamentarul se supune numai Constituției, legilor și trebuie să adopte atitudini care, potrivit conștiinței sale, servesc binelui public (*HCC nr. 20 din 04.06.2014, §207*).

Astfel, conținutul politic, atât parlamentar, cât și extraparlamentar, al mandatului se realizează prin drepturile politice ale deputaților, unul dintre acestea fiind libertatea de exprimare, specifică parlamentarilor prin dreptul la cuvânt și dreptul la vot (*HCC nr. 20 din 04.06.2014, §208*).

Curtea a observat că, prin modificările adoptate la Regulamentul Parlamentului, luările de cuvânt în cadrul ședințelor plenare nu vor putea depăși 7 minute pentru fracțiunile parlamentare și 5 minute pentru deputați (*HCC nr. 20 din 04.06.2014, §210*).

Curtea a menționat că prin respectivele amendamente s-a făcut o delimitare între timpul acordat fracțiunilor parlamentare și cel acordat deputaților (*HCC nr. 20 din 04.06.2014, §211*).

În același timp, Curtea a reținut că acestea vizează doar luările de cuvânt ale deputaților la dezbaterile proiectului de lege în prima lectură și luările de cuvânt pe marginea proiectelor incluse în ordinea de zi (*HCC nr. 20 din 04.06.2014, §212*).

În același timp, Curtea a observat că deputatul, în cadrul pregătirii proiectului de lege pentru dezbateri în a doua lectură, are la dispoziție 10 zile pentru a prezenta amendamente comisiei sesizate în fond (art. 65 alin. (2)) și 2 minute pentru a-și argumenta propunerile în cadrul dezbaterii proiectului pe articole, în cazul în care amendamentele propuse au fost respinse (art. 68 alin. (2)). De asemenea, potrivit art. 70 alin. (3) din Regulamentul Parlamentului, deputatul are la dispoziție 3 minute pentru luările de cuvânt în cadrul dezbaterii proiectului de lege în a treia lectură, în cazul în care amendamentele prezentate nu au fost luate în considerație (*HCC nr. 20 din 04.06.2014, §213*).

Astfel, Curtea a reținut că limitarea timpului de exprimare a deputatului nu aduce atingere esenței mandatului reprezentativ și dreptului la libertatea de exprimare a depu-

tatului în substanța sa, ci condiționează exercițiul său de îndeplinirea unei cerințe – încădrarea în durata de timp stabilită (*HCC nr. 20 din 04.06.2014, §214*).

La fel, Curtea a menționat că prin completările operate la art. 132 din Regulamentul Parlamentului a fost restricționat accesul în incinta Parlamentului cu echipamente portabile de amplificare a sunetului sau obiecte, care ar putea tulbura ordinea, precum și s-a interzis blocarea tribunelor și accesul în sala de ședințe a Parlamentului (*HCC nr. 20 din 04.06.2014, §215*).

Astfel, cu referire la opinia autorilor sesizării precum că respectivele acțiuni țin de dreptul la protest parlamentar, Curtea, prin Hotărârea nr.8 din 19 iunie 2012, a subliniat că protestul parlamentar constituie o metodă de luptă politică, o acțiune a unui deputat sau a unui grup de deputați, ca ripostă la o anumită acțiune a majorității, prin care se exprimă o manifestare, fără acte de violență, a opoziției împotriva unor acte sau decizii care sunt considerate ilegale sau contrare interesului comun, cu scopul de a obține *cedări* (*HCC nr. 20 din 04.06.2014, §216*).

Respectiv, acțiunile deputaților care perturbază desfășurarea în condiții normale a ședințelor plenare ale Parlamentului nu pot fi considerate ca protest parlamentar (*HCC nr. 20 din 04.06.2014, §217*).

3.1.3. Confirmarea rezultatelor alegerilor Parlamentului și validarea mandatelor de deputat

Alegerile reprezintă un element al exercitării drepturilor fundamentale ale omului și mai ales a drepturilor civile și politice. Alegerile echitabile reprezintă o competiție politică, care are loc într-un mediu caracterizat prin încredere, transparență și răspundere și care permite alegătorilor să facă o alegere conștientă între alternativele politice distincte. Un proces electoral echitabil și democratic presupune respectarea libertății de exprimare și a libertății presei, a libertății de asociere, de întrunire și de circulație, aderarea la principiul supremației legii, dreptul de a înființa partide politice și de a candida la funcții publice, principiul nediscriminării și asigurării drepturilor egale pentru toți cetățenii, dreptul de a nu fi victima acțiunilor de intimidare, precum și o serie de alte drepturi fundamentale.

le ale omului și libertăți, pe care statul este obligat să le apere și să le promoveze (*HCC nr. 29 din 9.12.2014*³¹, §59).

Alegerile democratice sunt decisive pentru garantarea respectării voinței poporului la formarea corpului legislativ sau a guvernării la toate nivelurile, dar și a faptului că organele alese sunt alcătuite din reprezentanți eficienți (*HCC nr. 29 din 9.12.2014*, § 60).

Obiectivul fundamental al misiunii Curții Constituționale de confirmare a rezultatelor alegerilor parlamentare este acela de a evalua măsura în care procesul electoral s-a desfășurat în conformitate cu legislația națională și cu alte principii universale pentru alegeri democratice (*HCC nr. 29 din 9.12.2014*, § 69).

În același timp, competența instanței de contencios constituțional nu exclude competența și în același timp obligativitatea autorităților publice de a asigura corectitudinea scrutinelor parlamentare, iar orice hotărâre judecătorească definitivă și irevocabilă expusă în privința legalității actelor emise de aceste autorități dispune de puterea lucrului judecat și implică respectul pentru principiul *res judicata*. Astfel, Curtea nu poate să se pronunțe asupra temeiniciei probelor administrate în procesele judiciare, care au avut ca obiect examinarea legalității actelor organelor electorale. A proceda altfel ar însemna substituirea de către Curtea Constituțională a autorităților statului, a căror competență este stabilită prin lege (*HCC nr. 29 din 9.12.2014*, § 70).

Instanța de contencios constituțional dispune de competența de a anula alegerile în cazul constatării unor încălcări, comise în timpul alegerilor, care au fost de natură să influențeze rezultatele alegerilor (*HCC nr. 29 din 9.12.2014*, § 71).

Curtea Constituțională a menționat că în cursul unei campanii electorale sunt posibile anumite neregularități, dar valabilitatea alegerilor depinde de dimensiunile și de amploarea acestora constatate de autoritățile statului (*HCC nr. 29 din 9.12.2014*, § 72).

În acest context, Curtea a reținut că:

- anularea alegerilor poate să intervină numai în cazul în care votarea și stabilirea rezultatelor au avut loc prin fraudă;
- nu orice fraudă din procesul electoral este echivalentă cu fraudarea alegerilor, ci numai fraudă care este de natură să modifice atribuirea mandatelor;

³¹ Hotărârea nr. 29 din 9 decembrie 2014 privind confirmarea rezultatelor alegerilor pentru Parlamentul Republicii Moldova din 30 noiembrie 2014 și validarea mandatelor deputaților aleși

– cererea de anulare a alegerilor trebuie motivată și însoțită de dovezile pe care se întemeiază (HCC nr. 29 din 9.12.2014, § 73).

Curtea a subliniat importanța soluționării prompte a demersurilor și contestațiilor electorale pentru asigurarea unor reguli de joc clare și previzibile și a unui exercițiu electoral corect (HCC nr. 29 din 9.12.2014, § 95).

Curtea a reținut că, în vederea asigurării condițiilor echitabile tuturor concurenților electorali în următoarele scrutine, este necesar ca autoritățile competente în materie electorală să excludă din start situațiile de camuflare a blocurilor electorale într-un singur partid politic (HCC nr. 29 din 9.12.2014, § 99).

Curtea a atras atenția Comisiei Electorale Centrale asupra importanței evitării situațiilor care ar putea crea confuzii în percepția publicului neinițiat între elementele de identificare ale concurenților electorali, nu numai prin identitate, dar și prin similitudine (HCC nr. 29 din 9.12.2014, § 101).

Curtea a reținut că funcția simbolurilor partidelor este de identificare a partidelor. Prin însăși natura sa simbolul unui partid este un semn susceptibil de reprezentare grafică, servind la deosebirea acestuia de alte partide politice. Prin urmare, simbolul trebuie să fie astfel conceput încât să permită și să asigure alegătorului posibilitatea de a identifica partidul. Astfel, simbolurile pot fi înregistrate doar dacă sunt suficient de diferite de simbolurile anterior înregistrate, excluzându-se riscul de confuzie (inclusiv riscul de asociere) pentru public. Riscul de confuzie trebuie apreciat global, luând în considerare toți factorii relevanți. Modul cel mai frecvent pentru crearea confuziei în rândul cetățenilor este utilizarea unor semne identice sau similare cu simboluri care beneficiază de protecție (simboluri înregistrate sau simboluri notorii). Încercarea de a induce în eroare cetățenii este cea mai răspândită formă de concurență neloială (HCC nr. 29 din 9.12.2014, § 102).

Având în vedere cele enunțate, Curtea Constituțională a constatat că în procesul alegerilor parlamentare din 30 noiembrie 2014 și la numărarea voturilor exprimate nu au fost comise încălcări ale Codului electoral de natură să influențeze rezultatele votării și atribuirea mandatelor (HCC nr. 29 din 9.12.2014, § 119).

Observațiile expuse nu sunt de natură să determine o altă concluzie decât aceea la care a condus examinarea afirmațiilor și a probelor prezentate de autorii contestațiilor. Încălcările constatate de Comisia Electorală și instanțele de judecată constituie, așa cum

rezultă din probele prezentate, o serie de elemente secvențiale, care nu au format un fenomen cu vocația de a schimba voința alegătorilor, în sensul unei modificări a atribuirii mandatelor (*HCC nr. 29 din 9.12.2014, § 120*).

În exercitarea atribuțiilor care-i revin potrivit Constituției, Curtea Constituțională a confirmat că la 30 noiembrie 2014 Parlamentul Republicii Moldova a fost ales în mod legal, prin sufragiu universal, egal, direct, secret și liber exprimat (*HCC nr. 29 din 9.12.2014, § 121*).

[...] Toți candidații incluși în liste sunt cetățeni cu drept de vot ai Republicii Moldova, au domiciliu stabil în țară și viză de reședință valabilă, au depus declarații pe propria răspundere că nu au interdicții legale și judecătorești de a candida (*HCC nr. 29 din 9.12.2014, § 147*).

Curtea a reținut că nu dispune de nici un act care să stabilească vinovăția oricărui candidat la funcția de deputat în comiterea unei contravenții sau infracțiuni electorale (*HCC nr. 29 din 9.12.2014, § 152*).

Având în vedere cele expuse, Curtea a validat mandatele tuturor deputaților aleși în Parlamentul Republicii Moldova în cadrul alegerilor parlamentare din 30 noiembrie 2014, potrivit listei stabilite de Comisia Electorală Centrală prin Hotărârea nr. 3106 din 5 decembrie 2014 cu privire la atribuirea mandatelor de deputat în Parlamentul Republicii Moldova concurenților electorali conform rezultatelor alegerilor parlamentare din 30 noiembrie 2014 (*HCC nr. 29 din 9.12.2014, § 153*).

3.2. Autoritatea judecătorească

3.2.1. Imunitatea judecătorilor

3.2.1.1. Pornirea urmăririi penale împotriva judecătorilor fără acordul Consiliului Superior al Magistraturii

Curtea a reținut că prin Hotărârea nr.22 din 5 septembrie 2013 a recunoscut constituționale prevederile art. 19 alin. (4) din Legea nr.544-XIII din 20 iulie 1995 cu privire la statutul judecătorului, potrivit cărora urmărirea penală împotriva judecătorului poate fi pornită de Procurorul General fără acordul Consiliului Superior al Magistratu-

rii în cazul săvârșirii infracțiunilor prevăzute la art. 324 (corupere pasivă) și 326 (trafic de influență) din Codul penal (*HCC nr. 26 din 11.11.2014*³², §42).

Totodată, Curtea a observat că în urma modificărilor operate prin Legea nr. 177 din 25 iulie 2014 la art. 19 din Legea nr.544-XIII din 20 iulie 1995, alineatul (4) suplimentar componentelor de infracțiuni cuprinse la art. 324 și 326 din Codul penal, a fost completat și cu infracțiunile prevăzute la art. 243 (spălarea banilor) și 330² (îmbogățirea ilicită) din Codul penal. Astfel, și în privința acestor infracțiuni urmărirea penală împotriva judecătorului poate fi pornită de Procurorul General fără acordul Consiliului Superior al Magistraturii (*HCC nr. 26 din 11.11.2014*, §43).

Astfel, în lumina celor enunțate și ținând cont de jurisprudența anterioară, Curtea a reținut că componentele de infracțiuni prevăzute la art. 243 (spălarea banilor) și 330² (îmbogățirea ilicită) din Codul penal sunt adiacente infracțiunilor de corupție, iar pornirea urmăririi penale împotriva judecătorilor de către Procurorul General fără acordul Consiliului Superior al Magistraturii pentru comiterea acestor infracțiuni nu contravine articolului 116 alin. (1) din Constituție (*HCC nr. 26 din 11.11.2014*, §49).

3.2.1.2. Efectuarea unor acțiuni procesuale în privința judecătorului până la începerea urmăririi penale

Potrivit alineatului (5¹) al art. 19 din Legea nr.544-XIII din 20 iulie 1995, după începerea procesului penal și până la începerea urmăririi penale, în cazul infracțiunilor specificate la art.243, 324, 326 și 330² din Codul penal, judecătorul poate fi reținut, supus aducerii silite, percheziționat, în condițiile Codului de procedură penală, fără acordul Consiliului Superior al Magistraturii, doar cu autorizația Procurorului General sau a prim-adjunctului, iar în lipsa acestuia – a unui adjunct desemnat în temeiul ordinului emis de Procurorul General (*HCC nr. 26 din 11.11.2014*, §50).

Astfel, cu referire la etapa pornirii „procesului penal” și „urmăririi penale”, Curtea a reținut în Hotărârea nr.22 din 5 septembrie 2013 că toate acțiunile procesuale în privința judecătorului vor fi efectuate numai după emiterea de către Procurorul General a ordonanței de pornire a *urmăririi penale* (*HCC nr. 26 din 11.11.2014*, §54).

³² Hotărârea Curții Constituționale nr. 26 din 11.11.2014 pentru controlul constituționalității unor prevederi privind imunitatea judecătorului

Concomitent cu adoptarea Hotărârii menționate *supra*, Curtea a emis o adresă Parlamentului, în care a reținut necesitatea instituirii prin lege a unor garanții procesuale în cazul acțiunilor de reținere, aducere silită, percheziționare a judecătorului, care pot fi efectuate numai după *pornirea urmăririi penale* de către Procurorul General (*HCC nr. 26 din 11.11.2014, §55*).

În același timp, Curtea a observat că potrivit alineatului (5¹), reținerea, aducerea silită și percheziționarea judecătorilor în cazul infracțiunilor specificate la art.243, 324, 326 și 330² din Codul penal pot fi efectuate până la emiterea ordonanței de pornire a urmăririi penale. Astfel, Curtea constată că, deși într-o nouă redacție, legiuitorul a consacrat aceeași soluție legislativă criticată anterior (*HCC nr. 26 din 11.11.2014, §56*).

Reieșind din cele menționate mai sus și aplicând *mutatis mutandis* raționamentele Hotărârii nr.22 din 5 septembrie 2013, Curtea a subliniat că toate acțiunile procesuale în privința judecătorilor, cu excepția cazurilor de infracțiune flagrantă, urmează a fi efectuate doar după începerea urmăririi penale, în condițiile garanțiilor instituite de normele constituționale și actele internaționale (*HCC nr. 26 din 11.11.2014, §57*).

3.2.1.3. Atragerea la răspundere contravențională a judecătorilor

Curtea a menționat că este incontestabil faptul că judecătorii sunt responsabili de săvârșirea faptelor contravenționale. Totodată, în vederea asigurării independenței judecătorilor, este necesară garanția examinării faptelor contravenționale și aplicării sancțiunilor contravenționale față de aceștia de către instanțele de judecată (*HCC nr. 26 din 11.11.2014³³, §60*).

De asemenea, Curtea a subliniat că implicarea Consiliului Superior al Magistraturii în procedurile contravenționale față de judecători și anume acordul acestuia pentru ca judecătorul să fie supus sancțiunilor contravenționale de către instanța de judecată, ar putea genera și răspunderea disciplinară a judecătorilor, fapt ce va contribui la realizarea principiului responsabilizării acestora (*HCC nr. 26 din 11.11.2014, §61*).

³³ Hotărârea Curții Constituționale nr. 26 din 11.11.2014 pentru controlul constituționalității unor prevederi privind imunitatea judecătorului

3.2.2. Salarizarea judecătorilor

Unicul exponent al puterii judecătorești este judecătorul. Statutul constituțional al judecătorului nu constituie privilegiul lui personal, ci un bun al întregii societăți, fiind chemat să asigure protecția eficientă a drepturilor fiecărui membru al societății (*HCC nr. 25 din 06.11.2014*³⁴, §83).

Potrivit articolului 116 din Constituție, judecătorii instanțelor judecătorești sunt independenți, imparțiali și inamovibili, potrivit legii (*HCC nr. 25 din 06.11.2014*, §84).

Având în vedere faptul că singurii care exercită puterea judecătorească sunt judecătorii, Curtea a reținut că principiul independenței judecătorilor reprezintă pilonul de bază al menținerii acestei puteri ca una cu drepturi depline în arhitectura statală. Principiul separației și colaborării puterilor în stat implică menținerea echilibrului acestora. Din aceste considerente, principiul independenței judecătorilor reprezintă nu numai baza constituțională, ci și măsura de control al respectării drepturilor și competențelor puterii judecătorești în vederea menținerii unui echilibru între puterile statului (*HCC nr. 25 din 06.11.2014*, §86).

Principiul independenței judecătorului comportă două aspecte: independența funcțională și independența personală (*HCC nr. 25 din 06.11.2014*, §87).

Independența funcțională presupune, pe de o parte, ca judecătorii să nu fie influențați de către executiv sau legislativ, iar, pe de altă parte, ca instanțele judecătorești să nu fie supuse ingerințelor din partea puterii legislative, puterii executive sau a justițiabililor (*HCC nr. 25 din 06.11.2014*, §88).

Independența personală vizează statutul judecătorului, care trebuie să-i fie asigurat prin lege. În principal, criteriile de apreciere a independenței personale sunt: modul de recrutare a judecătorilor; durata numirii; inamovibilitatea; fixarea salariului judecătorilor prin lege; libertatea de expresie a judecătorilor și dreptul de a forma organizații profesionale, menite să apere interesele lor profesionale; incompatibilitățile; interdicțiile; pregătirea continuă; răspunderea judecătorilor (*HCC nr. 25 din 06.11.2014*, §89).

³⁴ Hotărârea nr. 25 din 06.11.2014 privind controlul constituționalității unor prevederi ale Legii nr. 146 din 17 iulie 2014 pentru modificarea și completarea unor acte legislative (salarizarea funcționarilor publici din cadrul instanțelor judecătorești și a judecătorilor)

Remunerația judecătorului, în care intră orice mijloc de asigurare materială sau socială, reprezintă una din componentele de bază ale independenței lui, fiind o contrabalanță la restricțiile, interdicțiile și responsabilitățile impuse lor de către societate. Numai menținerea acestui echilibru asigură încrederea justițiabililor în independența și imparțialitatea judecătorilor (*HCC nr. 25 din 06.11.2014, §90*).

Puterea judecătorească soluționează litigiile de drept apărute în societate, inclusiv ca rezultat al acțiunilor celor două puteri. Din aceste considerente, calitatea actului justiției, ca act emanat de la puterea judecătorească, este direct proporțională cu nivelul independenței judecătorilor și cu sprijinul acordat acestora atât de puterea legislativă, cât și de cea executivă (*HCC nr. 25 din 06.11.2014, §97*).

Apreciind garanțiile materiale ale judecătorilor drept unul din pilonii independenței lor, Parlamentul a adoptat, la 23 decembrie 2013, Legea nr. 328 privind salarizarea judecătorilor, intrată în vigoare din 1 ianuarie 2014. Prin această lege se instituie standarde și proceduri unitare de stabilire a salariilor judecătorilor (*HCC nr. 25 din 06.11.2014, §100*).

Curtea a reținut că noua lege privind salarizarea judecătorilor nu instituie un quantum fix al salariului, ci doar o formulă (bază) de calcul al acestuia (*HCC nr. 25 din 06.11.2014, §101*).

Astfel, până la operarea amendamentelor prin Legea nr. 146 din 17 iulie 2014, unitatea de referință pentru calcularea salariului judecătorului constituia salariul mediu pe economie stabilit anual de către Guvern (*HCC nr. 25 din 06.11.2014, §102*).

În urma amendamentelor operate prin Legea nr. 146 din 17 iulie 2014 unitatea de referință pentru calcularea salariului judecătorului constituie salariul mediu pe economie realizat în anul precedent celui de gestiune (*HCC nr. 25 din 06.11.2014, §103*).

Potrivit prevederilor Legii nr. 146 din 17 iulie 2014, noua formulă de calcul se pune în aplicare de la 1 septembrie 2014. Curtea a reținut că, deși modificarea legii se referă doar la introducerea unei noi formule de calcul, totuși aceasta a avut ca efect, la data intrării în vigoare, diminuarea salariilor judecătorilor ca rezultat al micșorării quantumului bazei de calcul. Astfel, dacă până la intrarea în vigoare a noilor reglementări, când unitatea de referință era „salariul mediu pe economie stabilit anual de Guvern”, quantumul bazei de calcul a fost de 4225 lei (Hotărârea Guvernului nr. 1000 din 13 decembrie 2013), începând cu 1 septembrie 2014, unitatea de referință devine „salariul mediu pe economie

realizat în anul precedent celui de gestiune”, iar quantumul bazei de calcul este 3775,1 lei (Biroul Național de Statistică, Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 66-71 din 21 martie 2014). Prin urmare, diminuarea salariilor judecătorilor constituie o stare de fapt evidentă, determinată de efectul micșorării quantumului bazei de calcul (*HCC nr. 25 din 06.11.2014, §106*).

Curtea a reținut că stabilirea politicii în domeniul salarizării, inclusiv a judecătorilor, ține de competența legislativului și executivului. În același timp, la adoptarea oricăror soluții în domeniul salarizării urmează a se respecta principiile constituționale incidente (*HCC nr. 25 din 06.11.2014, §108*).

Curtea a afirmat că, de principiu, scăderile de salarii pot să aibă loc doar în condițiile unei crize economico-financiare obiectiv existente și recunoscută la nivel oficial, în cazul scăderii echitabile a salariilor tuturor sau a majorității categoriilor de angajați bugetari, potrivit principiului solidarității (*HCC nr. 25 din 06.11.2014, §109*).

În acest context, Curtea a observat că de fapt micșorarea quantumului salariilor nu a fost determinată de o criză economico-financiară obiectiv existentă și recunoscută la nivel oficial. Mai mult, această micșorare are loc doar în cazul judecătorilor, nu și în cel al altor categorii de bugetari (*HCC nr. 25 din 06.11.2014, §111*).

În lumina celor prezentate, având în vedere faptul că noua formulă de calculare a salariilor judecătorilor, stabilită prin legea contestată, are ca impact diminuarea salariilor judecătorilor aflați în funcție, compensarea diferenței de salariu este obligatorie (*HCC nr. 25 din 06.11.2014, §112*).

3.3. Curtea Constituțională

3.3.1. Statutul judecătorilor Curții Constituționale

Independența judecătorilor este unul din principiile constituționale ale justiției. Potrivit acestui principiu, în activitatea sa judecătorul se supune numai legii și conștiinței sale. În rezolvarea litigiilor judecătorul nu poate primi nici un fel de ordine, instrucțiuni, indicații, sugestii sau alte asemenea impulsuri privind soluția pe care trebuie să o dea (*HCC nr. 18 din 02.06.2014³⁵, §42*).

³⁵ Hotărârea nr.18 din 02.06.2014 pentru controlul constituționalității Legii nr. 109 din 3 mai 2013 pentru modificarea și completarea unor acte legislative (Legea cu privire la Curtea Constituțională și Codul jurisdicției constituționale)

Independența puterii judecătorești are atât o componentă obiectivă, ca o caracteristică indispensabilă a puterii judecătorești, cât și o componentă subiectivă, care privește dreptul persoanei de a i se stabili drepturile și libertățile de către un judecător independent. Fără judecători independenți drepturile și libertățile nu se pot respecta într-un mod corect și legal (*HCC nr. 18 din 02.06.2014, §45*).

Prin urmare, independența puterii judecătorești nu reprezintă un scop în sine. Acesta nu este un privilegiu personal al judecătorilor, ci este justificată de nevoia de a permite judecătorilor să își îndeplinească rolul de protectori ai drepturilor și libertăților cetățenilor (§ 6 din Raportul Comisiei de la Veneția privind independența sistemului judiciar, Partea I: Independența judecătorilor) (*HCC nr. 18 din 02.06.2014, §46*).

Inamovibilitatea este o garanție a bunei administrări a justiției și o condiție *sine qua non* a independenței și imparțialității judecătorului. Ea nu este consacrată numai în interesul judecătorului, ci și în cel al justiției (*HCC nr. 18 din 02.06.2014, §51*).

Inamovibilitatea este o puternică garanție a independenței judecătorului, fiind o măsură de protecție a acestuia. Potrivit acestui principiu, judecătorul nu poate fi nici revocat, nici retrogradat, nici transferat pe un post echivalent, nici avansat fără consimțământul său. Inamovibilitatea pune magistrații la adăpost de orice revocare și transferare impusă, în afară de greșeli foarte grave și după o procedură jurisdicțională (*HCC nr. 18 din 02.06.2014, §52*).

Atât Constituția, cât și Legea cu privire la Curtea Constituțională reglementează importante principii și garanții ale independenței și neutralității judecătorilor Curții Constituționale, de natură să permită acestora exercitarea obiectivă a judecății, Curtea însăși fiind, potrivit articolului 134 alin. (2) din Constituție, „independentă față de orice altă autoritate publică” și supunându-se numai Constituției. În acest sens, Curtea Constituțională este singura în drept să hotărască asupra competenței sale [art.6 alin.(3) din Codul jurisdicției constituționale]; competența Curții Constituționale este prevăzută de Constituție și nu poate fi contestată de nici o autoritate publică [art. 4 alin (2) din Lege]; judecătorii Curții Constituționale nu pot fi trași la răspundere pentru voturile și opiniile exprimate în exercițiul funcțiunii inclusiv după expirarea mandatului [art.8 alin.(3) din Cod și 13 alin. (2) din Lege]; între alte îndatoriri, judecătorii Curții Constituționale sunt obligați „să-și îndeplinească atribuțiile cu imparțialitate și în respectul Constitu-

ției” [art.17 alin.(1) lit.a) din Lege]; judecătorii trebuie „să comunice Președintelui Curții Constituționale activitatea incompatibilă cu atribuțiile pe care le exercită” [art.17 alin.(1) lit.d) din Lege]; judecătorii trebuie să se abțină de la orice acțiune contrară statutului de judecător [art.17 alin.(1) lit.f) din Lege]; stabilirea abaterilor disciplinare ale judecătorilor, a sancțiunilor și a modului de aplicare a acestora este de competența exclusivă a plenului Curții Constituționale (art.84 din Cod); Curtea Constituțională are buget propriu, care se aprobă de Parlament, la propunerea Plenului Curții Constituționale (art. 37 din Lege) (*HCC nr. 18 din 02.06.2014, §56*).

Controlul de constituționalitate nu este o frână în calea democrației, ci instrumentul ei necesar, deoarece permite minorității parlamentare și cetățenilor să vegheze la respectarea dispozițiilor Constituției, constituind o contrapondere necesară față de majoritatea parlamentară, în cazul în care aceasta s-ar îndepărta de la litera și spiritul Constituției (*HCC nr. 18 din 02.06.2014, §58*).

Instituția Curții Constituționale are sarcina de a verifica activitatea Parlamentului. Supunerea judecătorilor Curții la necesitatea „încrederii” din partea Parlamentului vine în contradicție evidentă cu scopul în sine al unei Curți Constituționale (*HCC nr. 18 din 02.06.2014, §60*).

În acest context, trebuie luat în considerare faptul că există un risc de presiune din partea Parlamentului în anumite cauze ce pot apărea în fața Curții, dar și faptul că responsabilitatea în fața acestuia poate pune presiune indirectă asupra unui judecător care să evite să ia decizii nepopulare sau care să ia decizii care vor fi populare pentru legislativ, pentru ca acesta să nu-și „piardă încrederea”. Prin urmare, este inadmisibilă responsabilitatea judecătorilor Curții Constituționale în fața Parlamentului, a cărui activitate o controlează (*HCC nr. 18 din 02.06.2014, §61*).

Mai mult, este un nonsens juridic ca mandatele acestora să poată fi ridicate de Parlament de vreme ce nu Parlamentul desemnează toți judecătorii Curții. Chiar dacă judecătorii Curții depun jurământul în fața plenului Parlamentului, Președintelui și Consiliului Superior al Magistraturii, aceasta nu înseamnă că Parlamentul intervine ca factor de decizie în desemnarea lor, ci are natura unei proceduri solemne protocolare de investitură și de determinare a datei începerii exercitării mandatului de judecător (*HCC nr. 18 din 02.06.2014, §63*).

În lumina celor expuse, ridicarea mandatelor judecătorilor Curții Constituționale de către Parlament reprezintă o imixtiune nepermisă în activitatea Curții Constituționale, altfel spus, o încălcare a principiului independenței acesteia, și este contrară principiilor inamovibilității și independenței judecătorilor săi [articolele 134 alin. (2) și 137 din Constituție]. În consecință, punctele 1 și 2 de la Art. I din Legea nr.109 din 3 mai 2013 pentru modificarea și completarea unor acte legislative sunt neconstituționale (*HCC nr. 18 din 02.06.2014, §65*).

3.3.2. *Competența Curții Constituționale - controlul a priori al legilor*

Din conținutul art. 135 alin. (1) lit. a) din Constituție rezultă că Curtea Constituțională „exercită, la sesizare, controlul constituționalității legilor [...]”, fără a limita în mod expres exercitarea acestei competențe la legile „în vigoare” (*HCC nr. 9 din 14.02.2014³⁶, § 36*).

Curtea Constituțională, în virtutea competențelor stabilite de Legea fundamentală în scopul îndeplinirii rolului de garant al supremației Constituției, este singura în măsură ca, pe cale jurisprudențială, să stabilească cadrul în care își exercită atribuția de control al constituționalității actelor atribuite în competența sa prin articolul 135 din Constituție, așa cum de altfel a procedat până în prezent, urmând a examina obiectul sesizărilor cu care este investită și a le soluționa în consecință prin raportare la valorile și principiile constituționale afectate (*HCC nr. 9 din 14.02.2014, § 54*).

Curtea a reținut că interpretarea evolutivă a competențelor Curții Constituționale este aceea de a permite sporirea și extinderea mecanismelor instanței de contencios constituțional (*HCC nr. 9 din 14.02.2014, § 55*).

De aceea, a interpreta restrictiv norma fundamentală menționată în sensul de a limita, a elimina sau a reduce atribuțiile Curții Constituționale ar rezulta deturnarea sa de la scopul perfecționării democrației constituționale, urmărit de însuși legiuitorul constituant (*HCC nr. 9 din 14.02.2014, § 56*).

Astfel, controlul constituționalității legilor înainte de promulgare se integrează, în mod indisolubil, unui mecanism juridic de natură să contribuie la protecția preventivă efectivă a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului (*HCC nr. 9 din 14.02.2014, § 58*).

³⁶ Hotărârea nr.9 din 14.02.2014 pentru interpretarea articolului 135 alin. (1) lit. a) din Constituția Republicii Moldova

[...] Curtea a reținut că exercitarea controlului constituționalității unei legi, în sensul art. 135 alin. (1) lit. a) din Constituție, poate interveni atât înainte de promulgare, cât și după intrarea în vigoare prin îndeplinirea procedurilor cerute de lege (*HCC nr. 9 din 14.02.2014, § 59*).

În același timp, Curtea a reținut că, potrivit articolului 93 din Constituție, Președintele Republicii Moldova este în drept, în cazul în care are obiecții asupra unei legi, să o trimită, în termen de cel mult două săptămâni, spre reexaminare Parlamentului. În cazul în care Parlamentul își menține hotărârea adoptată anterior, Președintele promulgă legea (*HCC nr. 9 din 14.02.2014, § 61*).

Controlul legii exercitat de Președinte în cadrul procedurii de promulgare are la bază trei componente (direcții): de procedură, de oportunitate și de constituționalitate (*HCC nr. 9 din 14.02.2014, § 63*).

În acest context, Curtea a considerat că Președintele Republicii Moldova, în cazul trimiterii legii spre reexaminare Parlamentului pentru motive de neconstituționalitate, poate sesiza concomitent Curtea Constituțională, în calitate de unică autoritate de jurisdicție constituțională, în vederea controlului constituționalității legii adoptate (*HCC nr. 9 din 14.02.2014, § 66*).

Pe de altă parte, având în vedere norma imperativă a articolului 93 din Constituție, Curtea a reținut că sesizarea în vederea controlului constituționalității legii înainte de publicare nu are incidență directă asupra procedurilor de promulgare, astfel încât, în eventualitatea promulgării legii contestate până la pronunțarea hotărârii Curții Constituționale, controlul *a priori* al constituționalității legii își continuă procedura în cadrul controlului a posteriori (*HCC nr. 9 din 14.02.2014, § 67*).

În același timp, Curtea a considerat că ține de esența principiului loialității constituționale ca, în cazul contestării legii trimise de către Președintele Republicii Moldova spre reexaminare Parlamentului pentru motive de neconstituționalitate, Parlamentul să revoteze legea numai după pronunțarea hotărârii Curții Constituționale prin care s-a confirmat constituționalitatea (*HCC nr. 9 din 14.02.2014, § 68*).

În același context, Curtea a reținut că, potrivit articolului 135 alin. (2) din Constituție, își desfășoară activitatea din inițiativa subiecților prevăzuți de lege. Prin urmare, Curtea a considerat că oricare dintre subiecții cu drept de sesizare poate contesta la Curtea

Constituțională o lege nepublicată în Monitorul Oficial, în condițiile legii, la fel ca în cazul contestării unei legi publicate în Monitorul Oficial (*HCC nr. 9 din 14.02.2014, § 69*).

3.4. Autonomia locală

3.4.1. Probleme pasibile a fi supuse referendumului local

Curtea a menționat că alin. (2) al articolului 2 din Constituție statuează cu titlu de principiu că nici o persoană particulară, nici o parte din popor, nici un grup social, nici un partid politic sau o altă formațiune obștească nu poate exercita puterea de stat în nume propriu. Uzurparea puterii de stat constituie cea mai gravă crimă împotriva poporului (*HCC nr. 21 din 05.06.2014³⁷, §31*).

Curtea a subliniat că, potrivit normei constituționale, suveranitatea națională poate fi exercitată de către popor în mod direct, prin participarea la referendumuri și alegeri, precum și prin organele reprezentative, în acest sens, potrivit articolului 60 din Constituție, Parlamentul fiind unicul organ reprezentativ suprem al poporului Republicii Moldova (*HCC nr. 21 din 05.06.2014, §32*).

Având în vedere faptul că instituția referendumului reprezintă un mecanism de exercitare directă a suveranității, Curtea a menționat că, în acest sens, articolul 75 alin. (1) din Constituție prevede că cele mai importante probleme ale societății și ale statului sunt supuse referendumului (*HCC nr. 21 din 05.06.2014, §33*).

Curtea a observat că, sub aspectul criteriului teritorial, Codul electoral divizează referendumurile în republicane și locale (*HCC nr. 21 din 05.06.2014, §35*).

Potrivit art. 109 din Constituție, administrația publică în unitățile administrativ-teritoriale se întemeiază pe principiile autonomiei locale, ale descentralizării serviciilor publice, ale eligibilității autorităților administrației publice locale și ale consultării cetățenilor în problemele locale de interes deosebit (*HCC nr. 21 din 05.06.2014, §39*).

Astfel, Curtea a reținut că, fiind consacrat expres prin dispozițiile art.109 alin. (1) din Constituție, principiul consultării cetățenilor în problemele locale de interes deosebit este integrat și subordonat principiului constituțional al autonomiei locale, manifestân-

³⁷ Hotărârea nr. 21 din 05.06.2014 pentru controlul constituționalității unor prevederi ale articolelor 177 și 178 din Codul electoral, în redacția Legii nr. 29 din 13 martie 2014

du-se sub formă de referendumuri sau alte forme de consultare populară (*HCC nr. 21 din 05.06.2014, §40*).

Curtea a observat că norma constituțională invocată stabilește limitele de consultare a cetățenilor unei autorități locale, cuprinzând doar problemele locale de interes deosebit (*HCC nr. 21 din 05.06.2014, §42*).

În acest sens, și art. 8 alin. (1) din Legea nr. 436-XVI din 28 decembrie 2006 privind administrația publică locală stabilește că populația poate fi consultată prin referendum local în „problemele de importanță deosebită pentru unitatea administrativ-teritorială”. Mai mult ca atât, alineatul (2) al acestui articol prevede și posibilitatea organizării unor diverse forme de consultări, audieri publice și convorbiri chiar și în problemele de interes local care preocupă doar o parte din populația unității administrativ-teritoriale (*HCC nr. 21 din 05.06.2014, §43*).

Consultarea cetățenilor este prevăzută și de art. 17 alin. (1) și art. 18 din Legea nr. 764-XV din 27 decembrie 2001 privind organizarea administrativ-teritorială a Republicii Moldova în cazurile în care Parlamentul soluționează chestiuni privind formarea, desființarea, schimbarea statutului și modificarea hotarelor unității administrativ-teritoriale sau privind transferarea centrului administrativ (*HCC nr. 21 din 05.06.2014, §44*).

În același timp, Curtea a reținut că ține de însăși esența principiului autonomiei locale de a acorda colectivităților locale dreptul de a rezolva și de a gira în cadrul legii propriile interese legale, fără amestecul autorităților centrale. Atribuțiile transmise autorităților locale sunt reglementate de lege, iar statul exercită, prin forme specifice, controlul asupra modului în care ele se execută (*HCC nr. 21 din 05.06.2014, §49*).

Limitele atribuțiilor autorităților locale sunt stabilite și de art. 112 alin. (2) din Constituție, potrivit căruia consiliile locale și primarii activează, în condițiile legii, ca autorități administrative autonome și rezolvă treburile publice din sate și orașe. De asemenea, potrivit art. 113 din Constituție, consiliul raional coordonează activitatea consiliilor sătești și orășenești în vederea realizării serviciilor publice de interes raional (*HCC nr. 21 din 05.06.2014, §50*).

Curtea a menționat că, în materie de subiecte care urmează a fi abordate la referendumul local, Recomandarea nr. R (96) 2 privind referendumurile și inițiativele populare la nivel local prevede următoarele: „Referendumurile locale și inițiativele populare

trebuie să fie organizate de către autoritățile locale doar în privința problemelor care țin de competența lor. Totuși, unele acte normative pot extinde domeniul de aplicabilitate al acestor instrumente și asupra unor alte probleme sau să excludă anumite probleme. Autoritatea competentă trebuie să decidă asupra admisibilității cererii privind organizarea unui referendum sau a inițiativei populare fără întârziere. Criteriile de admisibilitate urmează a fi reglementate în acte normative.” (*HCC nr. 21 din 05.06.2014, §51*).

Astfel, se observă că doar legiuitorul este în măsură să extindă domeniul de reglementare a subiectelor care pot fi supuse referendumului local (*HCC nr. 21 din 05.06.2014, §52*).

În context, Curtea a subliniat că Parlamentul, fiind organul reprezentativ suprem al poporului Republicii Moldova și unica autoritate legislativă a statului, prin competența exclusivă atribuită de Constituție, reglementează prin lege organică organizarea administrației locale, a teritoriului, precum și regimul general privind autonomia locală. În exercițiul atribuțiilor de legiferare, reglementate de dispozițiile art. 72 din Constituție, Parlamentul este în drept să adopte, să modifice și să abroge orice lege, aprobarea sau consultarea opiniei cetățenilor asupra acestora în cadrul unui referendum, în special al celui local, nefiind stipulată prin normele constituționale (*HCC nr. 21 din 05.06.2014, §54*).

În același timp, potrivit articolului 109 alin. (3) din Constituție, în virtutea obligativității garantării principiului autonomiei locale, aplicarea acestuia nu poate afecta caracterul de stat unitar (*HCC nr. 21 din 05.06.2014, §55*).

Având în vedere normele constituționale, care atribuie colectivităților locale dreptul de a supune referendumului doar problemele locale de interes deosebit, Curtea a observat că prin dispozițiile art. 178 din Codul electoral au fost specificate problemele care nu pot fi supuse referendumului local, și anume problemele: a) de interes național, care țin de competența Parlamentului, Guvernului sau a altor autorități publice centrale, conform atribuțiilor stabilite de Constituție și de legislație; b) ce țin de politica internă și externă a statului; c) care vin în contradicție cu prevederile Constituției și ale legislației Republicii Moldova; d) privind impozitele și bugetul; e) privind măsurile extraordinare sau de urgență pentru asigurarea ordinii publice, sănătății și securității populației; f) privind alegerea, numirea, demiterea și revocarea în/din anumite funcții a persoanelor ce țin de competența Parlamentului, a Președintelui Republicii Moldova și a Guvernului; g) ce țin de revocarea din funcție a primarului, destituit în baza hotărârii definitive de revocare

pronunțate de instanța de judecată; h) ce țin de competența instanțelor de judecată sau a procuraturii; i) privind modificarea subordonării administrativ-teritoriale a localităților, cu excepția cazurilor prevăzute de Legea privind statutul juridic special al Găgăuziei (Gagauz-Yeri) (*HCC nr. 21 din 05.06.2014, §56*).

În acest sens, în lumina principiilor constituționale și legale enunțate, Curtea a reiterat că este inadmisibil ca problemele de interes național, care țin de competența Parlamentului, Guvernului sau a altor autorități publice centrale, să fie atribuite pentru soluționare colectivităților locale. Or, problemele de interes național vizează interesele populației întregului teritoriu al Republicii Moldova, acestea fiind soluționate de puterea legislativă și executivă în limita competențelor constituționale atribuite, sau pot fi supuse unui referendum republican (*HCC nr. 21 din 05.06.2014, §58*).

De asemenea, Curtea a subliniat că problemele ce țin de politica internă și externă a statului nu pot fi apreciate ca problemele unei singure colectivități. Totodată, potrivit art.66 lit. d) din Constituție, Parlamentul aprobă direcțiile principale ale politicii interne și externe a statului, iar potrivit art. 96, Guvernul asigură realizarea acesteia (*HCC nr. 21 din 05.06.2014, §59*).

Totodată, potrivit art. 142 alin. (1) din Constituție și art. 146 din Codul electoral, chestiunea privind aprobarea legilor constituționale adoptate de Parlament pentru revizuirea dispozițiilor privind caracterul suveran, independent și unitar al statului, precum și a celor privind neutralitatea permanentă a statului, în mod imperativ urmează a fi supusă referendumului republican. În același timp, norma constituțională (art.142 alin. (2)) stabilește cu titlu imperativ că nici o revizuire nu poate fi făcută dacă are ca rezultat suprimarea drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor sau a garanțiilor acestora (*HCC nr. 21 din 05.06.2014, §64*).

3.4.2. Autonomia bugetară locală

Potrivit jurisprudenței sale anterioare, Curtea a reiterat că un element de bază al regimului constituțional îl constituie administrația publică locală. Fiind chemată să soluționeze problemele de interes local, ea joacă un rol important în dezvoltarea unită-

ților administrativ-teritoriale și în asigurarea activității serviciilor publice (*HCC nr. 2 din 28.01.2014*³⁸, §90).

Conform art. 109 alin. (1) din Constituție, administrația publică în unitățile administrativ-teritoriale se întemeiază pe principiile autonomiei locale, ale descentralizării serviciilor publice, ale eligibilității autorităților administrației publice locale și ale consultării cetățenilor în problemele locale de interes deosebit (*HCC nr. 2 din 28.01.2014*, §91).

Alineatul (2) al acestui articol constituțional prevede că autonomia privește atât organizarea și funcționarea administrației publice locale, cât și gestiunea colectivităților pe care le reprezintă (*HCC nr. 2 din 28.01.2014*, §92).

Astfel, prin autonomie locală se înțelege dreptul și capacitatea efectivă a colectivităților locale de a rezolva și de a gira în cadrul legii, sub propria lor răspundere și în favoarea populației locale, o parte importantă din treburile publice (*HCC nr. 2 din 28.01.2014*, §93).

În vederea asigurării unei autonomii efective și funcționale a autorităților administrației publice locale, în care acestea să dispună de dreptul și capacitatea de a reglementa și gestiona în interesul populației locale treburile publice, legiuitorul a prevăzut la articolul 9 din Legea nr. 436-XVI din 28 decembrie 2006 dreptul acestora de a elabora, aproba și gestiona în mod autonom bugetele proprii și dreptul de a stabili și pune în aplicare taxe și impozite locale, în condițiile stabilite de lege (*HCC nr. 2 din 28.01.2014*, §97).

Curtea a reținut că bugetele locale reprezintă instrumente de planificare și de conducere a activității economico-financiare a unităților administrativ teritoriale. Structura acestora reflectă gradul de autonomie a administrației locale față de puterea centrală. De asemenea, bugetele locale reflectă fluxurile veniturilor și cheltuielilor administrației locale, modalitatea de finanțare a cheltuielilor pe destinații și de acoperire a deficitelor bugetare (*HCC nr. 2 din 28.01.2014*, §98).

Ca parte a sistemului bugetar, bugetele locale îndeplinesc un rol complex, care decurge din rolul general al bugetului de stat. Astfel, bugetul local îndeplinește rolul financiar de mobilizare a resurselor și de redistribuire a acestora pe plan local în funcție de sarcinile care revin fiecărei unități administrativ-teritoriale (*HCC nr. 2 din 28.01.2014*, §99).

³⁸ Hotărârea Curții Constituționale nr.2 din 28.01.2014 pentru controlul constituționalității unor prevederi fiscale referitoare la taxele locale

Curtea a menționat că delimitarea finanțelor publice locale constituie rezultatul autonomizării financiare a autorităților publice locale, creșterii importanței și rolului acestora, fiind legată de descentralizarea bugetară în cadrul sistemului bugetelor publice (*HCC nr. 2 din 28.01.2014, §100*).

Descentralizarea administrației publice implică descentralizarea serviciilor publice și consolidarea autonomiei locale din punct de vedere administrativ și financiar, acționând în vederea conștientizării și creșterii gradului de implicare a colectivităților locale în gestionarea problemelor cu care se confruntă, precum și a constituirii politicii proprii, de creșterea performanțelor economice și de îmbunătățire a vieții sociale, a cetățenilor colectivităților prin definirea și asumarea responsabilităților locale referitoare la serviciile locale și performanțele financiare, aferente îndeplinirii acestora (*HCC nr. 2 din 28.01.2014, §101*).

Curtea a reținut că [...] procedurile de distribuire a resurselor financiare proprii ale autorităților publice locale, precum și orice modificare a legislației referitoare la funcționarea sistemului finanțelor publice locale vor fi coordonate în mod obligatoriu cu structurile reprezentative ale autorităților publice locale (*HCC nr. 2 din 28.01.2014, §109*).

4. ECONOMIA NAȚIONALĂ

4.1. Aspectele economice ale Acordului de Asociere

Curtea a menționat că Acordul de Asociere cuprinde o importantă componentă comercială, Zona de Liber Schimb Complex și Cuprinzător/Deep and Comprehensive Free Trade Area (DCFTA), care presupune liberalizarea graduală a comerțului cu bunuri și servicii cu Uniunea Europeană, reducerea taxelor vamale, barierele tehnice și netarifare, abolirea restricțiilor cantitative și armonizarea legislației Republicii Moldova în domeniul cu cea a UE (*HCC nr. 24 din 09.10.2014³⁹, §154*).

³⁹ Hotărârea nr. 24 din 09.10.2014 pentru controlul constituționalității Acordului de Asociere între Republica Moldova, pe de o parte, și Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, pe de altă parte, și a Legii nr.112 din 2 iulie 2014 pentru ratificarea Acordului de Asociere

Curtea a relevat că Acordul de Asociere prevede o liberalizare asimetrică a comerțului bilateral, astfel încât piața Republicii Moldova nu se va deschide completamente pentru importul din UE al celor mai sensibile produse agroalimentare. Pentru produsele respective, țara noastră va importa din UE fără taxe vamale, doar în limita anumitor cote cantitative. Acest mecanism va atenua riscul de creștere abundentă a importurilor anumitor produse agroalimentare, fapt ce va permite protejarea producătorului autohton (*HCC nr. 24 din 09.10.2014, §158*).

Prin urmare, Curtea a reținut că, în spiritul normelor constituționale, prevederile Acordului vor asigura și consolida libertatea comerțului, protecția concurenței loiale și crearea unui cadru favorabil valorificării tuturor factorilor de producție (*HCC nr. 24 din 09.10.2014, §161*).

4.2. Bugetul public național

4.2.1. Procedura de adoptare a bugetului public național

Curtea a menționat că mecanismul financiar al statului, parte integrantă a mecanismului economic, este format din totalitatea structurilor, formelor, metodelor, principiilor și pârgărilor economico-financiare, prin intermediul cărora se constituie, se administrează și se utilizează fondurile financiare publice ale statului, necesare îndeplinirii funcțiilor și sarcinilor sale, direcționate în special pentru o dezvoltare economică durabilă și, pe această bază, pentru asigurarea unui standard de viață corespunzător (*HCC nr. 2 din 28.01.2014⁴⁰, § 41*).

Curtea a constatat că prin dispozițiile constituționale ale art. 131 constituanta legislativă instituie, pe de o parte, bazele fundamentale ale bugetului public național în materie de structură și conținut, iar pe de altă parte, impune anumite restricții imperative, inclusiv pentru legislativ, privind procesul bugetar. Cel de-al doilea aspect al conținutului normei constituționale invocate este reliefat pregnant de importanța sistemului bugetar pentru securitatea economică a statului, fapt ce dictează impunerea unor rigori exigente și previzibile, inclusiv procedurilor de elaborare de către autoritățile competente a tuturor componentelor bugetului național (*HCC nr. 2 din 28.01.2014, § 43*).

⁴⁰ Hotărârea nr. 2 din 28.01.2014 pentru controlul constituționalității unor prevederi fiscale referitoare la taxele locale

Totodată, Curtea a menționat că potrivit alineatului (4) al articolului 131 din Constituție: „Orice propunere legislativă sau amendament care atrag majorarea sau reducerea veniturilor bugetare sau împrumuturilor, precum și majorarea sau reducerea cheltuielilor bugetare pot fi adoptate numai după ce sunt acceptate de Guvern.” (*HCC nr. 2 din 28.01.2014, § 47*).

Astfel, Curtea a reținut prevederile Legii Supreme, care consacră obligativitatea existenței acceptului prealabil al Guvernului în privința amendamentelor sau propunerilor legislative care implică majorarea sau reducerea cheltuielilor, veniturilor sau împrumuturilor, drept o condiție imperativă de la care legislativul nu poate deroga în procesul aprobării bugetului public național, nerespectarea căreia constituie o încălcare a procedurii stabilite de Constituție, în materie de legiferare în domeniul bugetar. Acest principiu constituțional este incident procedurii bugetare (*HCC nr. 2 din 28.01.2014, § 48*).

Curtea a menționat că, în conformitate cu exigențele constituționale, orice inițiativă sau propunere legislativă cu impact bugetar urmează a fi prezentată numai după identificarea sursei de finanțare și cu acceptul prealabil al Guvernului. În acest sens, prevederea alineatului (4) al articolului 131 din Constituție urmează a fi aplicată în coroborare cu alineatul (6) al acestui articol (*HCC nr. 2 din 28.01.2014, § 63*).

Curtea a reținut că Guvernul nu poate renunța la un drept/o obligație constituțională, inclusiv de a-și exprima acceptul sau refuzul în privința unor propuneri legislative sau amendamente cu impact bugetar (*HCC nr. 2 din 28.01.2014, § 66*).

Curtea a subliniat că, potrivit normei constituționale, acceptul urmează să vină din partea Guvernului, și nu a unui membru al executivului. Potrivit articolului 97 din Constituție și articolului 4 din Legea nr.64-XII din 31 mai 1990 cu privire la Guvern, acesta este un organ colegial și se compune din Prim-ministru, prim-viceprim-ministru, viceprim-miniștri, miniștri și alți membri stabiliți prin lege. Articolul 30 din Legea cu privire la Guvern stipulează că pentru exercitarea atribuțiilor constituționale și a celor ce decurg din prevederile legale, precum și pentru organizarea executării legilor, Guvernul adoptă hotărâri care se semnează de către Prim-ministru. Caracterul colegial al Guvernului rezidă în coparticiparea tuturor membrilor săi la procesul de luare a deciziilor, care se adoptă cu majoritatea voturilor (*HCC nr. 2 din 28.01.2014, § 68*).

Curtea a atestat că norma art.131 alin. (4) din Constituție este unica normă constituțională ce impune o dependență decizională directă a Parlamentului față de Guvern [...] (*HCC nr. 2 din 28.01.2014, § 74*).

4.2.2. Protecția concurenței

Potrivit articolului 126 din Constituție, economia Republicii Moldova este o economie de piață, de orientare socială, bazată pe proprietatea privată și pe proprietatea publică, antrenate în concurență liberă (*HCC nr. 6 din 13.02.2014⁴¹, § 93*).

Totodată, articolul 9 al Legii Supreme, intitulat generic „Principiile fundamentale privind proprietatea”, reliefează factorii de bază ai economiei, și anume: piața, libera inițiativă economică și concurența loială (*HCC nr. 6 din 13.02.2014, § 94*).

În vederea transpunerii în practică a principiilor enunțate *supra*, legiuitorul constituant, prin art.126 alin.(2), a instituit obligația statului de a reglementa activitatea economică. De asemenea, prin prevederile art. 126 alin. (2) din Constituție s-au stipulat garanțiile transpunerii în practică a principiilor economiei de piață (*HCC nr. 6 din 13.02.2014, § 95*).

Astfel, în respectiva materie, Curtea a relevat că legiuitorul constituant a pus în sarcina statului mai multe obligații pozitive, precum asigurarea libertății comerțului și a activității de întreprinzător, protecția concurenței loiale, crearea unui cadru favorabil valorificării tuturor factorilor de producție (*HCC nr. 6 din 13.02.2014, § 96*).

Curtea a reținut că un element constituțional inerent al unei economii de piață funcționale și deschise alături de libertatea de mișcare a bunurilor, persoanelor, serviciilor și capitalului îl constituie libera concurență. Prin urmare, orice act având scopul de a împiedica, restrânge ori distorsiona concurența va avea drept rezultat funcționarea necorespunzătoare a economiei, crearea de dezechilibre și discontinuități în raporturile economice (*HCC nr. 6 din 13.02.2014, § 101*).

Curtea a menționat că, în consecință, concurența eficientă reprezintă „motorul” care determină agenții economici, ce operează pe o piață, să lupte pentru realizarea unei repar-

⁴¹ Hotărârea Curții Constituționale nr.6 din 13.02.2014 pentru controlul constituționalității Legii nr.199 din 12 iulie 2013 privind scutirea de plata unor impozite, contribuții, prime și defalcări, precum și privind anularea majorărilor de întârziere și a amenzilor aferente acestora

țiții optime a resurselor, atât la nivelul propriei afaceri, cât și, datorită efectului sinergetic, la nivelul întregii economii (*HCC nr. 6 din 13.02.2014, § 104*).

În acest sens, Curtea a reiterat că o premisă fundamentală în vederea realizării transpunerii în practică a principiului liberei concurențe este asigurarea, prin cadrul legal instituit de către stat, a egalității oportunităților între agenții economici. Aceasta presupune, în mare parte, nefavorizarea unor agenți economici prin acordarea unor avantaje financiare sau de alt tip în comparație cu concurenții lor din sfera de activitate respectivă (*HCC nr. 6 din 13.02.2014, § 111*).

La fel, Curtea a menționat că agenții economici nu pot fi privilegiați între ei nici după criteriul dacă statul este sau nu fondator, pentru că din punct de vedere al pieței, indiferent de calitatea fondatorului, aceștia sunt pe picior de egalitate, iar respectivul comportament ar aduce atingere principiilor economiei de piață și liberei concurențe (*HCC nr. 6 din 13.02.2014, § 112*).

Scutirea unui agent economic de la plata taxelor și impozitelor, în raport cu alți agenți economici care sunt obligați să-și execute obligațiile fiscale, duce în mod inevitabil la favorizarea unei persoane juridice în detrimentul alteleia, care vizează aceeași sferă de activitate (*HCC nr. 6 din 13.02.2014, § 117*).

Curtea a reținut că scutirea unui agent economic de la plata taxelor și impozitelor, precum și acordarea altor facilități fiscale subminează principiul constituțional al liberei concurențe, în particular, și principiile economiei de piață, în general (*HCC nr. 6 din 13.02.2014, § 128*).

4.3. Libertatea comerțului

Curtea a reținut că elaborarea și promovarea politicii fiscale reprezintă un mecanism prin intermediul căruia statul reglementează, potrivit art. 126 alin. (2) din Constituție, activitatea economică (*HCC nr. 17 din 29.05.2014⁴², §52*).

Astfel, Curtea a menționat că, potrivit art. 123 alin. (5) din Codul fiscal, mărfurile supuse accizelor, îmbuteliate în ambalaj pentru consum final, cum ar fi produsele alcoolice,

⁴² Hotărârea nr.17 din 29.05.2014 privind excepția de neconstituționalitate a punctului 2 din Hotărârea Guvernului nr.243 din 8 aprilie 2010 privind aplicarea „Timbrului de acciz. Marcă comercială de stat” și „Timbrului de acciz” de tip nou.

enumerare de prevederea legală, comercializate, transportate sau depozitate pe teritoriul Republicii Moldova sau importate pentru comercializare pe teritoriul ei, precum și mărfurile supuse accizelor, îmbuteliate în ambalaj pentru consum final, procurate de la agenții economici rezidenți aflați pe teritoriul Republicii Moldova care nu au relații fiscale cu sistemul ei bugetar, sînt pasibile marcării obligatorii cu „Timbru de acciz” (*HCC nr. 17 din 29.05.2014, §53*).

Curtea a observat că, în scopul perfecționării procesului de fabricare și utilizare a timbrelor de acciz obligatorii pentru aplicare conform prevederilor art. 123 alin. (5) și (5¹) din Codul fiscal, prin Hotărârea Guvernului nr.243 din 8 aprilie 2010 s-a stabilit că începând cu 1 aprilie 2010, se aplică „Timbrul de acciz. Marcă comercială de stat” și „Timbrul de acciz” de tip nou, care vor fi confecționate la comanda Întreprinderii de Stat „Fiscservinform”. Conform hotărârii, acestea vor avea un grad sporit de protecție și vor fi distribuite în conformitate cu legislația în vigoare (*HCC nr. 17 din 29.05.2014, §57*).

Curtea a subliniat că orice achiziționare de mărfuri de către agenții economici cu scopul punerii în vânzare are la bază un interes economic, ce dă naștere acestora la o speranță legitimă de obținere a unui venit (*HCC nr. 17 din 29.05.2014, §59*).

Astfel, dreptul agenților economici de a dispune de propriile bunuri prin comercializarea acestora reprezintă o valoare patrimonială, având caracteristicile unui „bun” în sensul primei fraze a art.1 din Protocolul adițional la Convenția Europeană (*HCC nr. 17 din 29.05.2014, §61*).

Curtea a observat că, până la aprobarea Hotărârii Guvernului nr.243 din 8 aprilie 2010, cadrul legal național nu cuprindea nici o referință care ar viza termenul de valabilitate a timbrelor de acciz în situația în care acestea sunt substituite cu altele noi (*HCC nr. 17 din 29.05.2014, §62*).

Curtea a reținut că Regulamentul privind modul de procurare și aplicare a timbrelor de acciz pe articolele de tutun, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr.1427 din 18 decembrie 2007, nu reglementează nici o modalitate de schimbare a timbrelor cu valabilitatea expirată, ci doar restituirea lor statului în cazuri de neutilizare sau deteriorare în procesul de producție. Prevederi similare conține și Hotărârea Guvernului nr.1481 din 26 decembrie 2007 cu privire la marcarea producției alcoolice (*HCC nr. 17 din 29.05.2014, §63*).

Curtea a reținut că, prin Ordinul nr. 72 din 2 ianuarie 2011, Î.S. „Fiscservinform” urma să asigure, la cerere, substituirea gratuită doar a timbrelor vechi neaplicate și aflate în stoc la producători sau importatori. Deci, respectivul ordin nu viza timbrele vechi deja aplicate pe mărfuri (*HCC nr. 17 din 29.05.2014, §65*).

Astfel, Curtea a menționat că la momentul achiziționării mărfurilor supuse accizelor și pasibile marcării obligatorii cu “Timbrul de acciz”, pus în circulație în 2005 și 2008, cadrul legal nu stabilea agenților economici nici o limitare a aplicabilității în timp a acestora. Respectiv, nici volumul stocurilor achiziționate nu putea fi limitat (*HCC nr. 17 din 29.05.2014, §67*).

În aceste circumstanțe, Curtea a reținut necesitatea instituirii unui cadru legal previzibil în activitatea agenților economici, care să cuprindă indicii adecvate în circumstanțe concrete (*HCC nr. 17 din 29.05.2014, §68*).

Curtea a acceptat că emiterea noilor timbre de acciz cu un grad sporit de protecție a fost pe deplin justificată de existența numeroaselor mărfuri contrafăcute. Astfel, scopul legitim urmărit prin ingerință a fost combaterea evaziunilor fiscale, excluderea de pe piață a mărfurilor contrafăcute și într-un final protecția consumatorului (*HCC nr. 17 din 29.05.2014, §70*).

Totodată, Curtea a reținut că restricția impusă prin interdicția comercializării după 1 aprilie 2011 a mărfurilor indigene și de import care au fost marcate cu „Timbru de acciz” puse în circulație de la 1 iulie 2008 și, respectiv, de la 1 aprilie 2005 constituie o ingerință disproporționată în raport cu scopul urmărit (*HCC nr. 17 din 29.05.2014, §71*).

Or, ingerința în dreptul de proprietate trebuie să mențină un echilibru între interesul general al statului și interesul particular al individului (*HCC nr. 17 din 29.05.2014, §75*).

Totodată, reieșind din faptul că noile timbre au fost puse în aplicare începând cu 1 aprilie 2010, iar mărfurile cu timbre anterioare au putut fi realizate până la 1 aprilie 2011, Curtea a observat că pe parcursul unui an a fost posibilă comercializarea concomitentă a mărfurilor. În această situație nefiind clară necesitatea instituirii unui termen limită (*HCC nr. 17 din 29.05.2014, §77*).

Curtea a reținut că statul dispune de suficiente mecanisme de control și de sancționare capabile să asigure autenticitatea mărfii expusă pe piață. Totodată, statul nu poate pune în sarcina individului realizarea unui interes public (*HCC nr. 17 din 29.05.2014, §80*).

Respectiv, Curtea a reiterat necesitatea stabilirii prin acte normative a unor standarde previzibile și proporționale referitoare la activitatea agenților economici (*HCC nr. 17 din 29.05.2014, §82*).

B | CONCLUZIILE CURȚII

1. PREVEDERI RECUNOSCUTE CONSTITUȚIONALE

Curtea a recunoscut constituționale:

- - Hotărârea Parlamentului nr. 126 din 30 mai 2013 pentru alegerea unui vicepreședinte al Parlamentului;
- Hotărârea Parlamentului nr. 127 din 30 mai 2013 pentru alegerea unui vicepreședinte al Parlamentului (*HCC nr.3 din 04.02.2014, sesizarea nr. 31a/2013*);
- articolul 139 alineatele (3)-(4) și articolul 140 alineatul (1) și alineatele (3)-(10) din Codul de executare al Republicii Moldova nr. 443-XV din 24 decembrie 2004 (*HCC nr.4 din 06.02.2014, sesizarea nr. 32a/2013*);
- sintagma „în cazul în care răspunsul nu a fost primit de angajator în acest termen, acordul (comunicarea opiniei consultative) a organului respectiv se prezumă” din alin. (4) al art. 87 din Codul muncii nr.154-XV din 28 martie 2003 (*HCC nr.12 din 20.05.2014, sesizarea nr. 17a/2014*);
- Legea nr. 61 din 11 aprilie 2014 pentru modificarea unor acte legislative (*HCC nr.15 din 27.05.2014, sesizarea nr. 29a/2014*);
- sintagma „dintr-o perioadă de 12 luni” cuprinsă în articolul 10 alin. (3) din Legea nr. 1569-XV din 20 decembrie 2002 cu privire la modul de introducere și scoatere a bunurilor de pe teritoriul Republicii Moldova de către persoanele fizice, articolul 348⁵ alin. (1) și (2) lit. e) din Codul fiscal nr. 1163-XIII din 24 aprilie 1997 și articolul 184¹ alin. (1) din Codul vamal nr. 1149 din 20 iulie 2000, în redacția Legii nr. 324 din 23 decembrie 2013 pentru modificarea și completarea unor acte legislative (*HCC nr.16 din 28.05.2014, sesizarea nr. 47a/2013*);
- prevederile articolelor 27 alin. (3), 31 alin. (4), 36 alin. (1), 46 alin. (1)-(2), 47 alin. (13)-(15), 60 alin. (5), 61 alin. (4), 105 alin. (2) și (6), 132 lit. d¹) și d²), 133

- alin. (6) și 139^l alin. (2) și (3) din Regulamentul Parlamentului, adoptat prin Legea nr. 797-XIII din 2 aprilie 1996 (*HCC nr.20 din 04.06.2014, sesizările nr. 9a/2014,11a/2014, 28a/2014*);
- – sintagma „și care ține doar de competențele legale ale autorităților administrației publice locale” din alineatul (1) și prevederile alineatului (1^l) din articolul 177;
– literele a), b) și c) din articolul 178 al Codului electoral nr. 1381-XIII din 21 noiembrie 1997 (*HCC nr.21 din 05.06.2014, sesizarea nr. 25a/2014*);
 - – prevederile Acordului de Asociere între Republica Moldova, pe de o parte, și Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, pe de altă parte;
– Legea nr.112 din 2 iulie 2014 pentru ratificarea Acordului de Asociere între Republica Moldova, pe de o parte, și Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, pe de altă parte (*HCC nr.24 din 09.10.2014, sesizarea nr. 44a/2014*);
 - textul „realizat în anul precedent celui de gestiune” din art. 1 alin. (1) al Legii nr. 328 din 23 decembrie 2013 privind salarizarea judecătorilor, în redacția Legii nr. 146 din 17 iulie 2014 pentru modificarea și completarea unor acte legislative, cu condiția compensării diferenței de salariu pentru judecătorii aflați în funcție la data intrării în vigoare a Legii nr. 146 din 17 iulie 2014 pentru modificarea și completarea unor acte legislative (*HCC nr.25 din 06.11.2014, sesizarea nr. 52a/2014*);
 - sintagma „243,” și sintagma „și 330²” din articolul 19 alineatul (4) al Legii nr.544-XIII din 20 iulie 1995 cu privire la statutul judecătorului, în redacția Legii nr.177 din 25 iulie 2014 pentru modificarea și completarea unor acte legislative (*HCC nr.26 din 11.11.2014, sesizarea nr. 51a/2014*);
 - articolul 234 din Codul contravențional (*HCC nr. 28 din 18.11.2014, sesizarea 53a/2014*);
 - alineatul (6) al articolului 9 din Legea nr. 48 din 22 martie 2012 privind sistemul de salarizare a funcționarilor publici (*HCC nr. 30 din 11.12.2014, sesizarea 18a/2014*).

2. PREVEDERI DECLARATE NECONSTITUȚIONALE

Curtea a declarat neconstituționale:

- punctele 113-119, 122-123 ale articolului IX din Legea nr. 324 din 23 decembrie 2013 pentru modificarea și completarea unor acte legislative (*HCC nr.2 din 28.01.2014, sesizarea nr. 2a/2014*);
- litera e) a articolului 4 din Legea contenciosului administrativ nr.793-XIV din 10 februarie 2000 (*HCC nr.5 din 11.02.2014, sesizarea nr. 38a/2013*);
- Legea nr.199 din 12 iulie 2013 privind scutirea de plata unor impozite, contribuții, prime și defalcări, precum și privind anularea majorărilor de întârziere și a amenzilor aferente acestora (*HCC nr.6 din 13.02.2014, sesizarea nr. 3a/2014*);
- alineatul (7) al articolului 88 din Codul fiscal nr. 1163-XIII din 24 aprilie 1997 (*HCC nr.7 din 13.02.2014, sesizarea nr. 5a/2014*);
- cota accizului de „2,00 euro” de la pozițiile tarifare „870324” și „870333” din Anexa nr. 2 la Titlul IV al Codului fiscal nr. 1163-XIII din 24 aprilie 1997, în redacția Legii nr. 324 din 23 decembrie 2013 pentru modificarea și completarea unor acte legislative (*HCC nr.8 din 14.02.2014, sesizarea nr. 7a/2014*);
- cota accizului de „75 lei + 24%” de la poziția tarifară „240220” din Anexa nr. 1 la Titlul IV al Codului fiscal nr. 1163-XIII din 24 aprilie 1997, în redacția Legii nr. 324 din 23 decembrie 2013 pentru modificarea și completarea unor acte legislative (*HCC nr.11 din 25.03.2014, sesizarea nr. 20a/2014*);
- pct.72 din Art. IX al Legii nr. 324 din 23 decembrie 2013 pentru modificarea și completarea unor acte legislative (*HCC nr.13 din 22.05.2014, sesizarea nr. 12a/2014*);
- articolul II al Legii nr.56 din 4 aprilie 2014 pentru completarea articolului 60 din Codul Penal al Republicii Moldova nr.985-XV din 18 aprilie 2002 (*HCC nr.14 din 27.05.2014, sesizarea nr. 27a/2014*);
- - punctul 2 din Hotărârea Guvernului nr.243 din 8 aprilie 2010 privind aplicarea „Timbrului de acciz. Marcă comercială de stat” și „Timbrului de acciz” de tip nou;

- alineatul (7) al articolului 123 din Codul fiscal nr. 1163-XIII din 24 aprilie 1997 (*HCC nr.17 din 29.05.2014, sesizarea nr. 30g/2014*)
- - Legea nr. 109 din 3 mai 2013 pentru modificarea și completarea unor acte legislative;
 - textul „care nu va depăși 15 zile de la înregistrare. În caz de necesitate, Curtea Constituțională poate decide, argumentat, prelungirea termenului de 15 zile cu încă maximum 15 zile” de la alineatul (6) al articolelor 25¹ din Legea nr. 317-XIII din 13 decembrie 1994 cu privire la Curtea Constituțională și 7¹ din Codul jurisdicției constituționale nr. 502-XIII din 16 iunie 1995 (*HCC nr.18 din 02.06.2014, sesizarea nr. 34a/2014*);
- textul „cu excepția rectorului instituției de învățământ de pe lângă Președintele Republicii Moldova, rectorilor instituțiilor de învățământ superior subordonate Ministerului Afacerilor Interne, Ministerului Apărării și Serviciului de Informații și Securitate al Republicii Moldova, care sunt numiți în funcție de către autoritățile respective” și textul „care este numit în funcție prin decret al Președintelui Republicii Moldova” din art. 48 alin. (4) al Legii învățământului nr. 547-XIII din 21 iulie 1995 (*HCC nr.19 din 03.06.2014, sesizarea nr. 19a/2014*);
- alineatul (3) al articolului 88 din Regulamentul Parlamentului, adoptat prin Legea nr. 797-XIII din 2 aprilie 1996 (*HCC nr.20 din 04.06.2014, sesizările nr. 9a/2014,11a/2014, 28a/2014*);
- – pozițiile „Șef secție”, „Șef secție în cadrul direcției”, „Șef serviciu”, „Consultant principal”, „Consultant superior”, „Asistent judiciar” de la compartimentele „Secretariatul Curții Constituționale” și „Consiliul Superior al Magistraturii, Curtea Supremă de Justiție”, precum și pozițiile „Șef direcție”, „Șef secție”, „Șef secție în cadrul direcției”, „Șef serviciu”, „Asistent judiciar”, „Specialist principal” de la compartimentul „Curțile de apel” din Anexa nr. 2 la Legea nr. 48 din 22 martie 2012 privind sistemul de salarizare a funcționarilor publici, în redacția Legii nr. 146 din 17 iulie 2014 pentru modificarea și completarea unor acte legislative;
 - textul „Notă: În Secretariatul Curții Constituționale, Secretariatul Consiliului Superior al Magistraturii și Secretariatul Curții Supreme de Justiție, funcții de consultant (principal, superior) pot fi instituite doar în subdiviziunile de expertiză juridică, cerceta-

re și analiză.” din Anexa nr. 2 la Legea nr. 48 din 22 martie 2012 privind sistemul de salarizare a funcționarilor publici, în redacția Legii nr. 146 din 17 iulie 2014 pentru modificarea și completarea unor acte legislative;

– textul „*pentru funcționarii publici din secretariatele Curții Constituționale, Consiliului Superior al Magistraturii, Curții Supreme de Justiție, curților de apel, judecătorilor,*” de la sublineatul unu al alineatului (2) din Art. VI al Legii nr. 146 din 17 iulie 2014 pentru modificarea și completarea unor acte legislative (HCC nr.25 din 06.11.2014, sesizarea nr. 52a/2014);

- alineatele (S¹), (S²) și (S³) din articolul 19 al Legii nr.544-XIII din 20 iulie 1995 cu privire la statutul judecătorului, în redacția Legii nr.177 din 25 iulie 2014 pentru modificarea și completarea unor acte legislative (HCC nr.26 din 11.11.2014, sesizarea nr. 51a/2014);
- articolul 21 alineatul (5) litera e) din Legea nr. 52 din 3 aprilie 2014 cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsman) (HCC nr. 27 din 13.11.2014, sesizarea nr. 42a/2014).

3. INTERPRETAREA PREVEDERILOR CONSTITUȚIONALE

Curtea a interpretat următoarele prevederi constituționale:

- În sensul articolului 135 alin. (1) lit. a) din Constituție, *controlul constituționalității legilor cuprinde legile adoptate de Parlament, atât după, cât și înainte de publicarea în Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, la sesizarea Președintelui Republicii Moldova și a celorlalți subiecți cu drept de sesizare (HCC nr.9 din 14.02.2014, sesizarea nr. 52b/2013);
- În sensul articolului 35 alin. (6) din Constituție, *alegerea rectorului de către senatul instituției de învățământ superior constituie un element inerent al autonomiei universitare* (HCC nr.19 din 03.06.2014, sesizarea nr.19a/2014).

4. VALIDAREA MANDATELOR DE DEPUTAT

În ședințele plenare ale Curții nu au fost stabilite circumstanțe de natură să împiedice validarea mandatelor de deputat în Parlament atribuite de Comisia Electorală Centrală:

- domnului Valeriu Tabuica, a.n. 1965, domiciliat în or. Ocnița, inginer-constructor, candidat supleant pe lista Partidului Democrat din Moldova (*HCC nr.10 din 27.02.2014, sesizarea nr.14e/2014*);
- domnului Vladimir Telnov, a.n. 1976, domiciliat în mun. Chișinău, licențiat în geografie și biologie, candidat supleant pe lista Partidului Comuniștilor din Republica Moldova (*HCC nr.22 din 17.06.2014, sesizarea nr.41e/2014*);
- domnului Dumitru Godoroja, a.n. 1976, domiciliat în mun. Chișinău, inginer-tehnolog, viceministru al economiei, candidat supleant pe lista Partidului Democrat din Moldova (*HCC nr.23 din 16.07.2014, sesizarea nr.45e/2014*);
- deputaților aleși în Parlamentul Republicii Moldova în cadrul alegerilor din 30 noiembrie 2014 (*HCC nr. 29 din 9.12.2014, sesizarea nr. 61e/2014*).

5. PROCESE SISTATE

Curtea a sistat procesele:

- pentru controlul constituționalității prevederilor articolelor 63 alin. (3), 102 alin. (7) și 129 alin. (4) din Regulamentul Parlamentului, adoptat prin Legea nr. 797-XIII din 2 aprilie 1996 (*HCC nr.20 din 04.06.2014, sesizările nr. 9a/2014,11a/2014, 28a/2014*).
- pentru controlul constituționalității Hotărârii Guvernului nr. 1022 din 28 decembrie 2012 cu privire la reorganizarea unor instituții medico-sanitare publice (*DCC nr. 1 din 30.01.2014, sesizarea 44a/2013*);
- pentru controlul constituționalității prevederii „Efectuarea Recensământului populației și al locuințelor pe teren în perioada 12-25 mai” din Programul lucrărilor statistice pe anul 2014, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 39 din 23 ianuarie 2014 (*DCC nr. 3 din 17.02.2014, sesizarea 8a/2014*).

6. DECIZIILE CURȚII

În procesul exercitării jurisdicției constituționale în anul 2014 Curtea a emis 10 decizii *de inadmisibilitate a sesizărilor* în temeiul următoarelor considerente:

- Curtea nu este competentă *ratione materiae* să se pronunțe asupra oportunității sau obiectul sesizării excede domeniului legal de competență al Curții (DCC nr.2 din 04.02.2014, sesizarea 4a/2014, § 44; DCC nr. 6 din 02.04.2014, sesizarea 10a/2014, §42; DCC nr.7 din 02.04.2014, sesizarea 22a/2014, §47);
- sesizarea nu întrunește condițiile de admisibilitate pentru exercitarea controlului constituționalității (DCC nr.4 din 19.03.2014,sesizarea 1a/2014, § 32; DCC nr.5 din 25.03.2014, sesizarea 15a/2014, §27);
- dispozițiile constituționale a căror interpretare se solicită nu conțin ambiguități, imprecizii sau neclarități, fiind expuse și detaliate de cadrul legislativ subsecvent (DCC nr.6 din 02.04.2014, sesizarea 10a/2014,§ 47);
- asupra aspectelor ce țin de interpretarea și clarificarea sensului autentic al unei norme legale urmează să se pronunțe legislativul (DCC nr.2 din 04.02.2014, sesizarea 4a/2014, § 41);
- în jurisprudența sa anterioară Curtea s-a pronunțat asupra unor probleme analogice (DCC nr.8 din 05.06.2014,sesizarea 53a/2013, §18);
- sesizarea nu conține argumente pertinente ce ar indica încălcarea prevederilor constituționale (DCC nr.9 din 09.10.2014, sesizarea 46a/2014, §26; DCC nr. 11 din 18.11.2014, sesizarea 58a/2014, §26, DCC nr. 12 din 15.12.2014, sesizarea 57a/2014, § 42);
- problemele abordate de autorii sesizării, fiind reglementate prin prevederi legale, nu necesită interpretare din partea Curții Constituționale (DCC nr. 10 din 18.11.2014, sesizarea 54a/2014, §22).

7. RESTITUIREA PRIN SCRISORI A SESIZĂRILOR

Curtea a restituit prin scrisori 16 sesizări, bazându-se pe prevederile Codului jurisdicției constituționale nr. 502-XIII din 16.06.1995 și cele ale Regulamentului privind procedura de examinare a sesizărilor depuse la Curtea Constituțională, aprobat prin Decizia Curții nr. AG-3 din 3 iunie 2014. Astfel, drept temei pentru restituire au servit următoarele circumstanțe:

- sesizarea nu a fost motivată și nu cuprindea obiectul pe care sunt întemeiate cerințele expuse (*sesizarea nr. 24b/2014, sesizarea nr. 13a/2014*);
- nu a fost demonstrată legătura de cauzalitate între prevederile contestate și normele constituționale invocate (*sesizarea nr. 56a/2014, sesizarea nr. 35a/2014, sesizarea nr. 40a/2014, sesizarea nr. 36a/2014, sesizarea nr. 39a/2014, sesizarea nr. 32a/2014, sesizarea nr. 23a/2014, sesizarea nr. 21a/2014*);
- sesizarea nu întrunea condițiile de formă (*sesizarea nr. 49a/2014; sesizarea nr. 47b/2014, sesizarea nr. 50a/2014, sesizarea nr. 31a/2014, sesizarea nr. 33a/2014, sesizarea nr. 26a/2014*).

C | ADRESE

Curtea a formulat următoarele adrese către Parlament:

- **Adresa PCC-01/44a din 30.01.2014, DCC nr. 1 din 30.01.2014, Sesizarea nr.44a/2013**

Curtea a subliniat că prevederile Legii ocrotirii sănătății nu stabilesc clar și previzibil structura sistemului național de ocrotire a sănătății, precum și mijloacele de protecție a sănătății fizice și mentale a persoanei.

În articolul 2 din Legea ocrotirii sănătății s-a specificat că sistemul de ocrotire a sănătății este constituit din unități curativ-profilactice, sanitaro-profilactice, sanitaro-antiepide-mice, farmaceutice și de altă natură.

Curtea a observat că prevederile articolului menționat enumeră doar tipurile unităților care fac parte din structura sistemului de ocrotire a sănătății, fără o detaliere a modului de organizare și funcționare a respectivelor entități. Mai mult, enumerarea elementelor

structurale ale sistemului de ocrotire a sănătății nu comportă caracter finit, sintagma „de altă natură” din cuprinsul prevederii poate genera o interpretare extensivă a acesteia.

Curtea a considerat că, pentru realizarea prevederilor constituționale cuprinse în articolul 36 alin. (3), este necesar a defini clar, prin lege, structura sistemului național de ocrotire a sănătății și organizarea instituțională, instituțiile care se încorporează în respectivele unități, precum și mijloacele de protecție a sănătății fizice și mentale a persoanei.

• *Adresa PCC-01/38a din 11.02.2014, HCC nr. 5 din 11.02.2014, Sesizarea nr. 38a/2013*

Curtea a reținut că, în forma în care este expusă prevederea art.4 lit.e) din Legea contenciosului administrativ, actele administrative emise în situații excepționale sunt în totalitate exceptate de la controlul judecătoresc, fiind exclusă pronunțarea de către instanța de judecată în privința legalității acestora.

Curtea a menționat că actele emise în situații excepționale trebuie să corespundă unor cerințe minime de legalitate. Legalitatea actelor va fi apreciată de instanța de judecată prin prisma scopului lor, și anume ocrotirea interesului public, sancționând excesul de putere al autorităților publice.

Curtea a acceptat că, la verificarea legalității de către instanța de judecată a respectivelor acte, legiuitorul poate stabili anumite reguli procesuale speciale.

Totodată, Curtea a subliniat că legea urmează să acorde instanței de judecată posibilitatea de a verifica respectarea mai multor condiții cumulative la emiterea acestor acte, și anume: existența situației excepționale; existența situației excepționale la data la care actul a fost emis; competența autorității de a emite actul; scopul emiterii actului este ocrotirea interesului general.

Prin urmare, Curtea a considerat necesară reglementarea procedurii controlului judecătoresc al actelor administrative enunțate, astfel încât cadrul legal să ofere protecție împotriva atingerilor arbitrare ale puterii publice aduse drepturilor și libertăților fundamentale, dar, în același timp, să permită autorităților să intervină realmente și eficace în situații excepționale.

• *Adresa PCC-01/3a din 13.02.2014, HCC nr. 6 din 13 februarie 2014, Sesizarea nr. 3a/2014*

Curtea a menționat că, potrivit articolului 73 din Constituție, dreptul de inițiativă legislativă aparține deputaților în Parlament, Președintelui Republicii Moldova, Guvernului, Adunării Populare a unității teritoriale autonome Găgăuzia.

În același timp, Curtea a observat că, potrivit articolului 59 din Regulamentul Parlamentului, amendamentele la proiectele de acte legislative pot fi înaintate de deputați, comisiile permanente și fracțiunile parlamentare. La fel, potrivit normelor regulamentare, amendamentele urmează a fi motivate și se transmit în scris comisiei permanente sesizate în fond.

Amendamentele se prezintă sub formă de modificare a cuprinsului punctelor, alineatelor, articolelor, sub formă de completare a proiectului cu articole noi sau de propuneri de excludere a unor cuvinte, puncte, alineate sau articole din proiect.

Curtea a reținut că, deși dispozițiile articolului invocat coroborat cu alte prevederi statuează procedura de înaintare a amendamentelor, în cazul în care amendamentele sunt prezentate de către comisiile permanente sau fracțiunile parlamentare, acestea nu permit a stabili din partea căror deputați provin.

Astfel, în partea ce ține de exercitarea dreptului de inițiativă legislativă al deputaților, inclusiv formularea propunerilor și amendamentelor legislative, Curtea a menționat că exigențele constituționale reclamă individualizarea autorilor, chiar și în cazul când paternitatea și-o asumă comisiile permanente, anonimatul fiind inadmisibil în procedurile parlamentare.

În lumina celor enunțate, Curtea a menționat necesitatea instituirii prevederilor legale care ar stabili expres, fără a permite eschivări, indicarea autorilor amendamentelor, în cazul în care acestea sunt prezentate de către comisiile parlamentare permanente sau fracțiunile parlamentare.

• *Adresa PCC-01/52b din 14.02.2014, HCC nr. 9 din 14.02.2014, Sesizarea nr. 52b/26.11.2013*

Prin Hotărârea nr. 9 din 14 februarie 2014, Curtea Constituțională a interpretat articolul 135 alin.(1) lit.a) din Constituție și a statuat că, în sensul prevederilor constituționa-

le, controlul constituționalității legilor operat de Curtea Constituțională cuprinde legile adoptate de Parlament, atât după, cât și înainte de publicarea în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, la sesizarea Președintelui Republicii Moldova și a celorlalți subiecți cu drept de sesizare.

În acest context, Curtea Constituțională a constatat necesitatea instituirii unui mecanism de notificare de către Parlament a tuturor subiecților cu drept de sesizare despre disponibilitatea textului legii, semnat de Președintele sau, după caz, de vicepreședintele Parlamentului, în vederea valorificării dreptului de a sesiza Curtea Constituțională pentru controlul constituționalității acesteia înainte de a fi publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova.

• *Adresa PCC-01/12a din 22.05.2014, HCC nr. 13 din 22.05.2014, Sesizarea nr. 12a/21.02.2014*

Curtea a menționat că art.28 din Constituție impune statului obligația de a respecta și ocroti viața intimă, familială și privată împotriva oricăror atingeri.

Curtea a reținut că o componentă a dreptului la respectarea vieții private îl constituie și dreptul la protecția datelor cu caracter personal.

Astfel, prin prisma standardelor internaționale, care garantează și instituie mecanisme de protecție a datelor cu caracter personal, la reglementarea în legislația fiscală a modului de atribuire a codului fiscal notarilor, avocaților, executorilor judecătorești, mediatorilor, persoanelor care practică activitate particulară de detectiv și de pază, legiuitorul are obligația de a găsi soluțiile cele mai adecvate și rezonabile, astfel încât cadrul legal să ofere protecție împotriva atingerilor arbitrare, precum și să nu admită atingerea substanței dreptului ce ține de respectarea vieții intime, familiale și private.

În același timp, Curtea a observat că, deși norma anterioară a art.162 alin.(1) lit.a) din Codul fiscal făcea referire la toate profesiile liberale menționate *supra*, întreaga legislație fiscală cuprinde reglementări doar privind modul de impozitare a notarilor, celelalte profesii liberale nefiind reglementate ca subiecte ale impunerii fiscale.

• *Adresa PCC-01/30g din 29.05.2014, HCC nr. 17 din 29.05.2014, Sesizarea nr. 30g/22.04.2014*

Curtea a reținut că, potrivit prevederilor art.123 alin.(5)-(51) din Codul fiscal, modul de procurare și de utilizare a “Timbrelor de acciz” este stabilit de către Guvern.

Totodată, Curtea a observat că atât Regulamentul privind modul de procurare și aplicare a timbrelor de acciz pe articolele de tutun, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr.1427 din 18 decembrie 2007, cât și Hotărârea Guvernului nr.1481 din 26 decembrie 2006 cu privire la marcarea producției alcoolice nu reglementează nici o modalitate de schimbare a timbrelor aplicate cu valabilitatea expirată, ci doar restituirea acestora statului în cazuri de neutilizare sau deteriorare în procesul de producție.

Curtea a menționat că statul, concomitent cu sporirea gradului de protecție pentru timbrele de acciz, urmează să stabilească un mecanism ce ar permite agenților economici epuizarea stocurilor de mărfuri cu accize aplicate emise anterior, în măsura în care să asigure proporționalitatea interesului general urmărit prin confecționarea timbrelor cu un grad sporit de securitate și posibilitatea agenților economici de a dispune de bunuri.

În acest sens, reieșind din faptul că legiuitorul a acordat Guvernului competența de a stabili modul de procurare și de utilizare a timbrelor de acciz, Curtea a considerat necesară reglementarea modalității de substituie a timbrelor vechi neaplicate și aflate în stoc la producători sau importatori și acordarea posibilității epuizării stocurilor de mărfuri cu accize vechi deja aplicate, ținând cont de raționamentele expuse în Hotărârea nr.17 din 29 mai 2014.

• *Adresa PCC-01/9a din 04.06.2014, HCC nr. 20 din 04.06.2014, Sesizarea nr. 9a/14.02.2014, Sesizarea nr. 11a/21.02.2014, Sesizarea nr. 28a/14.04.2014*

Curtea a recunoscut constituțional alin.(5) al art.60 din Regulamentul Parlamentului, potrivit căruia unele proiecte de legi, la solicitarea Președintelui ședinței Parlamentului sau a unei fracțiuni parlamentare, cu votul majorității deputaților aleși, pot fi supuse dezbaterilor și adoptării în regim de urgență.

În același timp, Curtea a menționat că examinarea de urgență a unor proiecte de legi de către Parlament, suplimentar celor prezentate de către Guvern, poate viza doar comprimarea termenelor, și nu excluderea sau eludarea unor etape ale procedurii legislative

(avizarea proiectului cu entitățile interesate, organizarea consultărilor în caz de necesitate etc.). Astfel, chiar și în cazul aplicării procedurii de urgență Parlamentul urmează să respecte etapele legislative enunțate în Regulamentul Parlamentului și în Legea nr.780 din 27 decembrie 2001 privind actele legislative.

Astfel, Curtea a subliniat necesitatea respectării tuturor procedurilor legislative, inclusiv la adoptarea proiectelor de legi în regim de urgență la solicitarea Președintelui ședinței Parlamentului sau a unei fracțiuni parlamentare.

• *Adresa PCC-01/48c din 22.09.2014, Avizul nr. 1 din 22 septembrie 2014, Sesizarea nr.48c/2014*

Curtea a reținut că inițiativa de revizuire a Constituției prin referendum republican contravine exigențelor constituționale, derivate din articolele 38 și 143 alin.(1) din Constituție, privind limitele temporale ale revizuirii Constituției și de validitate în sens formal a textelor supuse referendumului și nu poate fi înaintată spre examinare Parlamentului pentru declararea referendumului republican.

Curtea a reținut că, dacă desfășurarea unui referendum este interzisă cu 60 de zile înainte și după ziua desfășurării alegerilor, pentru a evita confuzia, *a fortiori* ea nu poate avea loc în ziua respectivă. Această rațiune este dictată de necesitatea evitării confuziei în cazul derulării a două exerciții democratice de natură diferită.

Astfel, ținând cont de necesitatea respectării termenului de 6 luni pentru revizuirea Constituției, ambiguitățile din Codul electoral privind posibilitatea comasării alegerilor și referendumului urmează a fi înlăturate pe cale legislativă.

Totodată, Curtea a subliniat că, la adoptarea Hotărârii nr. 22 din 23 septembrie 2010 cu privire la confirmarea rezultatelor referendumului republican constituțional din 5 septembrie 2010, instanța de contencios constituțional a emis o adresă, prin care a semnalat Parlamentului existența lacunelor în legislația electorală cu referire la referendumurile democratice.

Curtea a reținut că până în prezent lacunele semnalate nu au fost remediate de către legislativ.

D | OPINII SEPARATE

Au expus opinii separate judecătorii *Aurel Băieșu și Victor Popa* la Decizia nr. 1 din 30.01.2014 privind sistarea procesului pentru controlul constituționalității Hotărârii Guvernului nr. 1022 din 28 decembrie 2012 cu privire la reorganizarea unor instituții medico-sanitare publice (sesizarea nr. 44a/2013).

TITLUL
EXECUTAREA ACTELOR
CURȚII CONSTITUȚIONALE

III

TITLUL III

EXECUTAREA ACTELOR CURȚII CONSTITUȚIONALE

Potrivit art. 28 din Legea nr. 317-XIII din 13 decembrie 1994 cu privire la Curtea Constituțională, actele Curții sunt acte oficiale și executorii, pe întreg teritoriul țării, pentru toate autoritățile publice și pentru toate persoanele juridice și fizice. Consecințele juridice ale actului normativ sau ale unor părți ale acestuia declarate neconstituționale urmează a fi înlăturate conform legislației în vigoare.

Actele Curții Constituționale au efect *erga omnes*, fiind obligatorii și opozabile tuturor subiecților, indiferent de nivelul autorității.

Actele adoptate de Curte evidențiază caracterul consecvent, obiectiv și exigent al jurisdicției constituționale în vederea asigurării supremației Constituției, respectării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, reliefând, în același timp, modul în care este percepută ideea de constituționalitate și rolul Curții ca factor stabilizator în societate și factor moderant între ramurile puterii de stat. Exercitarea cu imparțialitate a acestor atribuții învederează calitatea Curții Constituționale de componentă esențială a statului de drept.

Analiza soluțiilor Curții emise în anul de referință denotă faptul că ele vizează drepturile și libertățile fundamentale consfințite de Legea Supremă și de tratatele internaționale: accesul liber la justiție, dreptul la apărare, egalitatea, dreptul la educație, dreptul la muncă și la protecția muncii, restrângerea exercițiului unor drepturi și libertăți ș.a.

Hotărârile Curții Constituționale sunt destinate în primul rând legislatorului, dar și altor subiecți, care participă la procesul legislativ. Rezultatul muncii legislativului și a altor autorități antrenate în creația normativă este apreciat într-un proces al justiției constituționale, mai mult, hotărârea Curții impune acestora obligația de a întreprinde măsurile legislative adecvate. Hotărârile Curții Constituționale sunt definitive, nu pot fi supuse nici unei căi de atac, inclusiv de către legislator, și sunt obligatorii. Din acest motiv, anume factorii juridici, și nu cei politici, emotivi sau de altă natură trebuie să determine reacțiile față de actele Curții, în special dacă ele generează obligații concrete pentru subiecți.

Constatarea inacțiunii legislative, adică a lacunei legii sau a altui act normativ contrar Constituției, inevitabil generează consecințe juridice. Hotărârea Curții Constituționale presupune obligația legislatorului de a soluționa problema existenței unor lacune de drept printr-o reglementare adecvată și eliminarea prevederilor defectuoase. Absența reacției legislatorului la hotărârea Curții, întârzierile în soluționarea acestor probleme sau eliminarea parțială a lacunelor sunt considerate ca anomalii ale ordinii de drept, existența acestora fiind inadmisibilă și intolerabilă.

Legiuitorul are obligația de a elimina lacunele semnalate. Vidul neconstituțional, apărut într-un domeniu sau problemă de drept, tolerarea unei legi sau act normativ imperfect indică asupra faptului că Parlamentul, care reprezintă instituția politică abilitată prin Constituție cu atribuția de legiferare, nu-și onorează deplin misiunea constituțională care i-a fost conferită. Obligația legiuitorului de a elimina lacunele juridice decurge din principiile statului de drept și principiul separației puterilor⁴³.

Respectarea principiului separării puterilor implică nu doar faptul că nici una dintre ramurile puterii nu intervine asupra competențelor unei alte ramuri, dar și faptul că nici una dintre aceste ramuri nu își va neglija atribuțiile pe care este obligată să le exercite în domeniul specific de activitate, îndeosebi atunci când o astfel de obligație a fost impusă printr-o hotărâre a Curții Constituționale.

Lipsa unei intervenții legislative a Parlamentului în vederea executării actelor instanței de jurisdicție constituțională echivalează cu neexercitarea competenței de baza a acestuia,

⁴³ Raport general în problemele inacțiunii legislative în jurisprudența constituțională, prezentat la Congresul XIV al Conferinței curților constituționale europene (iulie 2008) <http://www.venice.coe.int/files/Bulletin/SpecBull-legislative-omission-f.pdf>

și anume cea de *legiferare*, atribuită de Constituție. Această situație se atestă în condițiile în care unele hotărâri ale Curții Constituționale, prin care se declară neconstituțională o prevedere legală sau un act, pot genera *vid legislativ* și existența unor deficiențe și incertitudini în aplicarea legii.

În vederea excluderii acestor repercusiuni negative, art. 28¹ din Legea cu privire la Curtea Constituțională prevede că Guvernul, în termen de cel mult 3 luni de la data publicării hotărârii Curții Constituționale, prezintă Parlamentului proiectul de lege cu privire la modificarea și completarea sau abrogarea actului normativ sau a unor părți ale acestuia declarate neconstituționale. Proiectul de lege respectiv urmează a fi examinat de Parlament în mod prioritar.

În pofida acestor reglementări, Curtea atestă lipsa unei reacții prompte în limita termenului prevăzut de lege, fapt ce determină o tergiversare în executarea mai multor hotărâri, iar neexaminarea adreselor creează situații care condiționează menținerea lacunelor în legislație și afectează calitatea implementării legilor.

Totodată, în procesul controlului constituționalității, Curtea a constatat că, deși aparent normele legale au fost adoptate în vederea executării unor hotărâri anterioare ale instanței de contencios constituțional, legiuitorul în fond a preluat soluția legislativă criticată [a se vedea, spre exemplu, Hotărârea nr. 25 din 06.11.2014 privind controlul constituționalității unor prevederi ale Legii nr. 146 din 17 iulie 2014 pentru modificarea și completarea unor acte legislative (salarizarea funcționarilor publici din cadrul instanțelor judecătorești și a judecătorilor) și Hotărârea nr. 26 din 11.11.2014 pentru controlul constituționalității unor prevederi legale referitoare la imunitatea judecătorului].

În cele din urmă menționăm că hotărârile Curții Constituționale reprezintă prin sine o constatare juridică general obligatorie, bazată pe elucidarea esenței problemei constituționale în urma interpretării oficiale a normelor corespunzătoare din Constituție și explicării conținutului normelor constituționale invocate. Din teza expusă rezultă că este insuficientă și incompletă executarea doar a dispozitivului hotărârii Curții Constituționale. Respectarea efectului general obligatoriu al hotărârilor Curții Constituționale nu înseamnă doar a da eficiență dispozitivului acestora, ci și, în egală măsură, considerentelor, respectiv interpretării date de Curtea Constituțională textelor Constituției, or, hotărârea este un întreg, o unitate a considerentelor și dispozitivului.

Executarea hotărârii Curții Constituționale trebuie să comporte un dublu efect juridic. În primul rând, aceasta trebuie să reprezinte o garanție pentru protecția dreptului subiectiv al fiecăruia și, în al doilea rând, să devină izvor de drept pentru legiuitor și executiv, jucând rolul unui diriguiitor în domeniul dezvoltării dreptului. Doar împreună aceste aspecte pot garanta supremația Constituției prin asigurarea constituționalității actelor normative.

1. Nivelul de executare a hotărârilor care declară neconstituționale prevederile unor acte normative

Pe parcursul anului 2014, au fost pronunțate 12 hotărâri prin care cel puțin o prevedere din cele contestate a fost declarată neconstituțională, Parlamentul sau Guvernul urmând să intervină pentru remedierea lacunelor. Din respectivele hotărâri, 7 au fost executate la data aprobării prezentului raport.

Efectuând o analiză comparativă, din cele 11 hotărâri pronunțate de Curte în anul 2013, în care cel puțin o prevedere din cele contestate a fost declarată neconstituțională, pe parcursul anilor 2013-2014 au fost executate, total sau parțial, 7 hotărâri, în privința a 2 din ele Parlamentul urmează să definitiveze procedura de adoptare a proiectelor de modificare și completare a actelor normative (*a se vedea diagrama 16*).

În vederea monitorizării procesului de modificare a actelor legislative, prevederile cărora au fost declarate neconstituționale prin hotărâri ale Curții Constituționale în anii 2012-2014, Curtea a solicitat de la Parlament și Guvern o informație asupra nivelului de executare a actelor adoptate. În răspunsurile trimise, atât legislativul, cât și executivul au ilustrat modul cum decurge executarea hotărârilor și adreselor Curții, indicând la ce etapă a procedurii legislative se află proiectele elaborate. Potrivit informației prezentate, se atestă lipsa unei reacții prompte și tergiversarea executării hotărârilor Curții, atât de către Guvern, cât și de către Parlament, fapt ce determină perpetuarea lacunelor și implementarea defectuoasă a legilor. Această situație demonstrează lipsa de responsabilitate a Parlamentului și Guvernului în realizarea funcțiilor ce decurg din art. 28¹ al Legii nr. 317-XIII din 13 decembrie 1994 cu privire la Curtea Constituțională

În acest caz, Curtea Constituțională, în exercitarea atribuțiilor constituționale, se vede obligată să atragă atenția asupra problemei privind executarea tergiversată sau neexecutarea actelor sale.

2. Nivelul de executare a adreselor Curții Constituționale

Adresa constituie actul prin intermediul căruia Curtea Constituțională, fără a substitui organul legislativ, își exercită, potrivit dispozițiilor art. 79 alin. (1) din Codul juridiciei constituționale, rolul său de „legislator pasiv”, atenționând asupra unor lacune sau carențe existente în legislație și insistând asupra necesității operării de modificări în reglementările legale care au făcut obiectul controlului de constituționalitate.

Activitatea jurisdicțională a Curții Constituționale este orientată preponderent spre soluționarea sesizărilor depuse și exercitarea în acest scop a competențelor constituționale. Analiza actelor supuse controlului constituționalității sub aspectul conformității cu Legea Supremă, interpretarea normelor constituționale, modul de executare a hotărârilor Curții Constituționale etc. constituie instrumente care au un rol decisiv în procesul de perfecționare a cadrului legislativ. Adresele, care se referă preponderent la omisiunile în legislație, de asemenea, contribuie la dezvoltarea dreptului.

Prin urmare, prin exercitarea controlului constituționalității și prin adresele remise autorităților publice asupra actelor sesizate, Curtea s-a manifestat ca un legislator pasiv. În anul 2014 Curtea a emis 8 adrese. Conform informației de care dispune Curtea, la data întocmirii acestui raport nu a fost executată nici una dintre adresele emise în 2014. Pentru comparație, în 2013 Curtea a emis 6 adrese, dintre care 5 au fost executate, 1 a rămas neexecutată; în 2012 au fost emise 7 adrese, dintre care 6 au fost executate, 1 este în proces de executare; în 2011 au fost emise 9 adrese: 5 dintre ele sunt executate, 1 este în proces de executare, 3 rămân neexecutate (*a se vedea diagrama 17*).

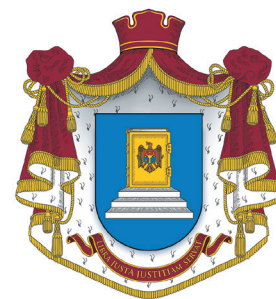

TITLUL
COLABORĂRI
ȘI ALTE ACTIVITĂȚI ALE CURȚII

IV

TITLUL IV

COLABORĂRI ȘI ALTE ACTIVITĂȚI ALE CURȚII

1. CONFERINȚA INTERNAȚIONALĂ DEDICATĂ CELEI DE-A 20-A ANIVERSĂRI DE LA ADOPTAREA CONSTITUȚIEI REPUBLICII MOLDOVA

La data de 29 iulie 2014 s-au împlinit 20 de ani de la adoptarea Constituției Republicii Moldova. Cu acest prilej, precum și pentru a celebra afirmarea controlului constituționalității legilor în Republica Moldova, în zilele de 8 și 9 septembrie 2014, Curtea Constituțională a Republicii Moldova a organizat Conferința internațională *„Rolul justiției constituționale în protecția valorilor statului de drept”*.

Conferința a fost organizată în cooperare cu Parlamentul Republicii Moldova, cu sprijinul Comisiei Europene pentru Democrație prin Drept (Comisia de la Veneția), Programului Națiunilor Unite pentru Dezvoltare (PNUD), Fundației Germane pentru Cooperare Juridică Internațională (IRZ) și Biroului de Coordonare pentru Cooperare Tehnică a Ambasadei Austriei la Chișinău.

La lucrările Conferinței au participat delegații ale curților constituționale, respectiv ale instanțelor supreme, din Armenia, Azerbaidjan, Austria, Belarus, Bosnia și Herțegovina, Bulgaria, Republica Cehă, Republica Coreea, Georgia, Kazahstan, Kârgâzstan, Letonia, Lituania, Luxemburg, Macedonia, Norvegia, Polonia, România, Federația Rusă, Slovenia, Serbia, Tadjikistan, Turcia, Ucraina. Invitații speciali ai evenimentului au fost Președintele Comisiei Europene pentru Democrație prin Drept (Comisia de la Veneția), dl Gianni BUQUICCHIO; președintele Tribunalului Uniunii Europene, dl Marc JAE-

GER, și invitați din partea unor universități și fundații care desfășoară programe de cooperare în domeniul justiției constituționale.

În cadrul ședinței solemne, Președintele Republicii Moldova, dl Nicolae TIMOFTEI, Președintele Parlamentului, dl Igor CORMAN, Prim-ministrul dl Iurie LEANCĂ, Președintele Comisiei de la Veneția, dl Gianni BUQUICCHIO, și Președintele Curții Constituționale, dl Alexandru TĂNASE, au adresat participanților cuvinte de salut și au subliniat importanța crucială a Constituției pentru edificarea statului Republica Moldova.

Conferința și-a desfășurat lucrările în patru sesiuni de lucru⁴⁴, tematica acestora fiind inspirată din genericul Conferinței, dar reprezentând, totodată, subiecte de importanță crucială pentru dezvoltarea justiției constituționale atât în Republica Moldova, cât și la nivel internațional.

Astfel, în cadrul sesiunii I de lucru cu tema „*Interesul general, instrument de protecție a drepturilor omului: în căutarea eficienței și echilibrului*”, prezidată de domnul Augustin Zegrean, Președintele Curții Constituționale a României, raportorii au avut prilejul de a-și expune opiniile asupra modului, cum poate fi garantată realizarea interesului general protejând, în același timp, libertățile individuale ale omului. Soluția propusă de majoritatea curților constituționale europene, dar și de Curtea Europeană a Drepturilor Omului, constă în interpretarea legii ținând cont de principiul proporționalității, care a căpătat statut de principiu general în sistemul Convenției europene pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale.

În acest sens, unele instanțe de jurisdicție constituțională își văd rolul în asigurarea și implementarea eficientă, la nivelul legii constituționale, a unei balanțe corecte între valorile sociale aflate în permanentă concurență, incomensurabilă din punct de vedere calitativ: drepturile fundamentale și interesul general. De remarcat că instanțele de jurisdicție constituțională nu percep interesul general ca o sumă a intereselor individuale, nici ca o valoare absolută, condiționată de o necesitate imperioasă. Balanța între aceste două valori este asigurată prin aplicarea principiului proporționalității.

⁴⁴ Programul Conferinței internaționale „Rolul justiției constituționale în protecția valorilor statului de drept”, precum și lista participanților pot fi accesate la următoarea adresă: <http://constcourt.md/lib.php?l=ro&idc=116&t=/Prezentare-general/Constitutia-la-20-de-ani/despre-Conferinta>

În cadrul celei de-a II sesiuni „*Protecția socială și criza financiară: provocări și limite*”, prezidată de domnul Aldis Laviņš, Președintele Curții Constituționale a Letoniei, vorbitorii au pus în discuție suprapunerea dimensiunilor *Statul social* și *Statul de drept*, dar și consecințele acestui fapt, care conduce în mod inevitabil la necesitatea garantării drepturilor fundamentale în actul de justiție, cu toate riscurile pe care le implică validarea sau chiar realizarea definiției politicilor economice și sociale cu ajutorul instanțelor de judecată, sub un control democratic.

În lumina jurisprudenței constituționale în materia drepturilor sociale, prin prisma provocărilor crizei financiare mondiale, raportorii au accentuat că judecătorul constituțional este înclinat să tolereze o anumită marjă discreționară a legiuitorului și permite ca soluțiile politice să fie exercitate între diferite imperative economice și diferite politici sociale, dar sub un prag perceput ca fiind minim în materia protecției sociale, acesta rămânând a fi identificat într-o manieră rezonabilă și previzibilă.

În jurisprudența lor privind înfruntarea de către stat a crizei financiare, unele Curți Constituționale au dezvoltat principiul ajustării legii la raporturile sociale și la dezvoltarea societății, constatând că acesta obligă legislativul să întreprindă măsurile necesare pentru

a soluționa probleme majore din societate în situații de criză. Totuși, măsurile adoptate trebuie să corespundă realității sociale, iar o astfel de obligație nu presupune deplina libertate de acțiune pentru alegerea măsurilor anticriză. Situațiile de criză nu pot fi înfruntate prin adoptarea măsurilor neconstituționale, deoarece admiterea unei asemenea abordări ar putea reduce din eficiența puterii de decizie. Măsurile neconstituționale, care la prima vedere par a fi eficiente, pot determina înrăutățirea coeziunii sociale, periclitarea integrității constituționale și pot contribui la instituirea unei anomalii sociale.

Garanții sociale general recunoscute trebuie să fie luate în considerație la adoptarea măsurilor de austeritate pentru a evita violarea drepturilor economice și sociale și surparea balanței instituite între interesele individuale și cele ale societății. Aceleași raționamente bazate pe conceptul statului de orientare socială pot fi ușor desprinse din deciziile multor instanțe de control constituțional din Europa, iar o astfel de similitudine implică aplicarea principiului unității prin diversitate a doctrinei constituționale la subiectul măsurilor de austeritate.

Sesiunea III cu tema: „*Principiul loialității constituționale: incorporarea Constituției în societate*” a fost prezidată de domnul Dainius Zalimas, Președintele Curții Constituționale a Lituaniei. În cadrul discursurilor s-a accentuat că loialitatea constituțională reprezintă atașamentul față de valorile constituționale, respectarea Constituției în litera și în spiritul acesteia, îndeplinirea cu bună credință a obligațiilor și respectarea drepturilor pe care Constituția le prevede, încadrarea în limitele de competență stabilite de textele constituționale și respectarea competenței reglementate pentru toate autoritățile publice, cooperarea, colaborarea, consultarea în îndeplinirea competențelor concurente.

Deși nu are o consacrare constituțională expresă, principiul loialității constituționale a fost „constituționalizat” pe cale jurisprudențială, astfel că în prezent acesta poate constitui temei de constatare a încălcării Legii fundamentale. Aceasta întrucât, cel puțin în privința raporturilor dintre autoritățile publice, loialitatea constituțională nu poate fi dissociată de principiul separației puterilor în stat.

În cele din urmă, principiul loialității constituționale dă consistență întregului edificiu constituțional, fiind un liant care asigură buna funcționare a autorităților publice în cadrul statului de drept.

Cea de-a IV-a sesiune „*Identitatea constituțională și globalizarea: unitate prin diversitate*” a fost prezidată de domnul George Papuashvili, Președintele Curții Constituționale a Georgiei, membru al Biroului Comisiei de la Veneția și președinte al Conferinței Curților Constituționale Europene. Raportorii la acest subiect, în mare parte reprezentanți ai constituționalismului european, au specificat că în ordinea juridică supranațională a Uniunii Europene o importanță deosebită se acordă păstrării intacte a identității naționale a statelor membre. Păstrarea intactă a identității statelor din cadrul UE constituie, mai presus de toate, păstrarea sistemelor juridice, inclusiv a elementelor de bază ale constituțiilor lor.

În această ordine de idei, vorbitorii au accentuat că identitatea constituțională se prezintă ca un instrument conceptual de apărare împotriva supranaționalizării excesive a sistemelor juridice ale statelor și își găsește expresia, în special, în valorile inserate în Constituția statului. Conceptul de identitate nu limitează suveranitatea ca atare și nici nu se opune supremației dreptului Uniunii Europene asupra dreptului național, dar trebuie să exprime echilibrul adecvat între supranaționalitate și naționalitate ca expresie a identității constituționale a statelor membre.

2. RELAȚII EXTERNE

În anul 2014 au avut loc trei forumuri de nivel european și mondial de mare anvergură, care se desfășoară, conform prevederilor lor statutare, o dată la trei ani. Curtea Constituțională a Republicii Moldova a luat parte la lucrările celor trei reuniuni trienale, fiind membru cu drepturi depline al acestor structuri internaționale.

Delegația Curții Constituționale a Republicii Moldova a participat la cel de-al 3-lea Congres al Conferinței Mondiale privind Justiția Constituțională, în perioada 28 septembrie - 1 octombrie 2014, organizat la Seul de Curtea Constituțională a Republicii Coreea.

Conferința Mondială privind Justiția Constituțională a fost convocată pentru prima dată în 2009, sub egida Comisiei europene pentru democrație prin drept a Consiliului Europei (Comisia de la Veneția). Congresele Conferinței Mondiale au loc la fiecare 3 ani, iar numărul membrilor săi crește constant, aceștia fiind încadrați în grupuri regionale și lingvistice relevante. Conferința mondială reunește astăzi 93 de Curți și Consilii Constituționale, Curți Supreme și Camere Constituționale din Africa, America, Asia și Europa.

La cel de-al 3-lea Congres au participat delegații a 73 de curți constituționale - membre ale CMJC, 21 de curți care și-au propus să devină membru, precum și 3 curți internaționale și regionale, reunind astfel 306 participanți. Congresul cu tema „Justiția constituțională și integrarea socială” a pus în dezbatere chestiuni precum: provocările integrării sociale într-o lume globalizată; normele internaționale cu privire la integrarea socială; instrumentele constituționale ce consolidează sau asigură integrarea socială; rolul justiției constituționale în procesul integrării sociale.

Deși există o mare varietate a sistemelor constituționale și implicarea curților constituționale depinde de competențele pe care le exercită în baza Constituției, s-a ajuns la un consens în rândul participanților la congres, și anume că activitatea lor jurisdicțională fie că se raportează direct drepturilor sociale, fie drepturilor civile și politice sau chestiunilor instituționale, contribuie și sprijină, în egală măsură, integrarea socială. Hotărârile unei curți constituționale judecă litigii care ar fi putut degenera în conflicte sociale. Astfel, Curților Constituționale le revine rolul de pacificator, care este esențial pentru funcționarea democratică a statelor care respectă protecția drepturilor omului și valorile statului de drept.

La invitația Curții Supreme din Canada, președinți și reprezentanți a 27 de Curți Constituționale membre ale Asociației Curților Constituționale care parțial utilizează limba franceză (în continuare - ACCPUF), delegați ai Organizației Internaționale a Francofoniei și ai Comisiei de la Veneția a Consiliului Europei s-au întrunit la Ottawa, în perioada 28-30 aprilie 2014, pentru cea de-a 7-a Conferință a șefilor de instituții ACCPUF. Participanții au dezbătut subiectul „Relația dintre curțile constituționale și media”, dezvoltând următoarele teme: mizele relației dintre curțile constituționale și media; organizarea curților constituționale în materia comunicării; metode utilizate de curțile constituționale în domeniul comunicării; rolul acțiunilor mediatice întreprinse de curțile constituționale.

În cadrul conferinței dl Mathieu Disant, profesor la Universitatea Panthéon-Sorbonne și expert pe lângă ACCPUF, a prezentat raportul general de sinteză, elaborat în baza rapoartelor naționale transmise în prealabil de Curțile Constituționale participante la eveniment. Conferința a fost animată de numeroase intervenții pertinente și dezbateri ale participanților, oferindu-le acestora posibilitatea să facă schimb de experiență și practici pe o tematică importantă și de o actualitate constantă.

Delegația Curții Constituționale a participat la cel de-al XVI-lea Congres al Conferinței Curților Constituționale Europene (în continuare – Congresul CCCE), desfășurat la Viena, în perioada 12-14 mai 2014, sub semnul cooperării instanțelor constituționale din Europa. Congresul a fost organizat de Curtea Constituțională a Austriei, care a deținut președinția CCCE în anii 2012-2014. Conceptul tematic al congresului „Cooperarea Curților Constituționale din Europa – situație actuală și perspective” a încorporat trei subiecte principale, și anume: Curțile Constituționale între dreptul constituțional și dreptul european; interacțiunea Curților Constituționale; interacțiunea curților europene.

Conform prevederilor Regulamentului CCCE, fiecare membru al CCCE elaborează un raport național, pe tematica și în baza chestionarului stabilite de „Cercul Președinților”. După desfășurarea congresului, toate rapoartele naționale se includ în raportul general și se publică într-o ediție specială, dedicată evenimentului.

Evenimentul a marcat și preluarea președinției CCCE, pentru următorii 3 ani, de către Curtea Constituțională a Georgiei.

În vederea extinderii cooperării bilaterale, la inițiativa Președintelui Camerei Constituționale a Curții Supreme a Republicii Kârgâzstan, la 28 septembrie 2014, în cadrul participării la Congresul CMJC de la Seul, a fost semnat Memorandumul de colaborare între Curtea Constituțională a Republicii Moldova și Camera Constituțională a Curții Supreme de Justiție a Republicii Kârgâzstan. Întru realizarea înțelegerii încheiate de a dezvolta relațiile dintre instituții, în perioada 17-19 noiembrie 2014, o delegație compusă din 16 reprezentanți ai subdiviziunilor Secretariatului Camerei Constituționale a efectuat o vizită de studiu și schimb de experiență la Chișinău.

Pe perioada vizitei, membrii delegației kârgâze au avut întâlniri de lucru cu staff-ul Curții, discuțiile axându-se pe organizarea, structura, competențele și procedura de examinare a sesizărilor, precum și pe atribuțiile subdiviziunilor structurale în parte. Au avut loc discuții productive cu oaspeții, aceștia primind răspunsuri exhaustive la toate întrebările formulate.

În temeiul tradiționalelor relații de prietenie și reciprocitate, la invitația Curții Constituționale a României, în perioada 27-29 iunie 2014, a avut loc vizita oficială a delegației Curții Constituționale a Republicii Moldova, condusă de Președintele Alexandru Tăna-

se, în componența întregului complet de judecători, a Secretarului general și șefei secției relații externe.

În cadrul întâlnirii cu membrii Curții Constituționale a României, s-au purtat discuții referitoare la aspecte din jurisprudența recentă a celor două autorități de jurisdicție constituțională, precum și despre rolul jurisdicției constituționale în apărarea drepturilor omului și promovarea spiritului constituționalismului, confirmând continuitatea și soliditatea raporturilor dintre cele două curți constituționale.

Un alt eveniment semnificativ pe planul relațiilor bilaterale ale Curții Constituționale l-a constituit lansarea volumului „Selecție de decizii ale Curții Constituționale Federale a Germaniei” în limba română. Această lansare de carte a fost realizată cu sprijinul și contribuția Programului Statul de drept în Europa de Sud-Est al Fundației Konrad Adenauer, unul dintre partenerii fideli ai instituției noastre. La eveniment au participat distinși oaspeți din Germania, dna Sybille Kessal-Wulf, judecător al Curții Constituționale Federale din Germania, prof.univ.dr. Tudorel Toader, judecător al Curții Constituționale din România, E.S. dna Ulrike Knotz, Ambasador Extraordinar și Plenipotențiar al Republicii Federale Germania în Republica Moldova, precum și dl Thorsten Geissler, directorul Programului Statul de drept. Volumul include 186 de rezumate ale celor mai recente și relevante decizii ale Curții Federale germane, cuprinse în 700 de pagini. Toți vorbitorii au menționat că jurisprudența Curții Constituționale Federale a Germaniei nu poate fi transpusă de alte curți, însă constituie o sursă de inspirație, ce permite identificarea unor soluții de o valoare juridică și morală ireproșabilă, reieșind din experiența uneia dintre cele mai prestigioase și intransigente Curți Constituționale din Europa.

Pe parcursul anului 2014, Președintele Curții Constituționale, dl Alexandru Tănase, a fost gazda vizitelor oficiale și de documentare ale înalților oficiali ai Comisiei Europene pentru Democrație prin Drept (Comisia de la Veneția): dl Thomas Markert, Secretar al Comisiei de la Veneția, Directoratul pentru drepturile omului și statul de drept al Consiliului Europei; dna Paloma Biglino Campos, membru al Comisiei de la Veneția, profesor în dreptul constituțional, Universitatea din Valladolid, Spania; dl Srdjan Darmanovic, membru al Comisiei de la Veneția, Ambasador al Muntenegrului în Statele Unite ale Americii; dl Manuel Gonzalez Oropeza, membru supleant al Comisiei de la Veneția, magistrat, Tribunalul Electoral Federal, Mexico; dl Alberto Guevara Castro, Șef al Departa-

mentului afaceri internaționale, Curtea Electorală a Mexico/TRIFE Mexico; dna Amaya Ubeda de Torres, expert juridic, Secretar al direcției alegeri și referendum, Comisia de la Veneția, Directoratul pentru drepturile omului și statul de drept al Consiliului Europei; ale reprezentanților Oficiului OSCE pentru Instituții Democratice și Drepturile Omului (OSCE/ODIHR): dl Steven Martin, expert juridic, OSCE/ODIHR; dl Gaëlle DERIAZ, expert internațional, Franța; ale reprezentanților Misiunii de observare a alegerilor OSCE/ODIHR: dna Dorota Ryza, analist juridic; dl Igor Pivovar, asistentul analistului juridic; ale coraportorilor Comisiei de monitorizare a Adunării Parlamentare a Consiliului Europei (APCE): dna Lise Christoffersen, Regatul Norvegiei, Piotr Wach, Republica Polonă, dna Sylvie Affholder, secretarul Comisiei de Monitorizare, APCE.

Președintele a primit vizite de curtoazie ale ambasadorilor acreditați în Republica Moldova - E.S. Pirkka Tapiola, Șeful Delegației Uniunii Europene în Moldova, E.S. Marius Gabriel Lazurca, Ambasador Extraordinar și Plenipotențiar al României la Chișinău, E.S. Michael Schwarzingger, Ambasador al Republicii Austria în România și Republica Moldova (întâlnire de rămas-bun la încheierea misiunii diplomatice).

Tradițional, au avut loc întâlniri cu reprezentanții fundațiilor partenere – Fundația Germană pentru Cooperare Juridică Internațională (IRZ) și Fundația Konrad Adenauer – Programul Statul de Drept în Europa de Sud-Est. Discuțiile au vizat evaluarea activităților și identificarea unor proiecte de viitor.

Participări la conferințe, seminare, reuniuni ale judecătorilor și colaboratorilor Curții Constituționale în anul 2014

Data	Tipul întrunirii	Locul întrunirii	Genericul
31 ianuarie	Inaugurarea Anului judiciar la Curtea Europeană a Drepturilor Omului, ședință solemnă și seminar tematic	Strasbourg, Republica Franceză	<i>„Implementarea hotărârilor CtEDO: o responsabilitate judiciară partajată?”</i>

19-20 februarie	Seminar științific cu prilejul omagierii a 100 de ani de la nașterea primului președinte al Curții Constituționale a României	București, România	<i>„Vasile Gionea: viața și opera.”</i>
11-15 martie	Training organizat de Comisia de la Veneția pentru Camera Constituțională a Curții Supreme de Justiție a Republicii Kârgâzstan	Bishkek, Kârgâzstan	<i>„Susținerea autorităților kârgâze în ameliorarea calității și eficacității sistemului justiției constituționale kârgâze.”</i>
27 aprilie - 1 mai	Conferința a 7-a a șefilor de instituții ACCPUF	Ottawa, Canada	<i>„Relația dintre curțile constituționale și media.”</i>
12-14 mai	Congresul al XVI-lea al Conferinței Curților Constituționale Europene	Viena, Austria	<i>„Cooperarea Curților Constituționale din Europa – situația actuală și perspective.”</i>
21-22 mai	Conferința internațională, organizată de Comisia de la Veneția și Camera Constituțională din Kârgâzstan	Bishkek, Kârgâzstan	<i>„Executarea hotărârilor Curții Constituționale – garanție a eficienței justiției constituționale.”</i>
21-23 mai	Cea de-a 17-a Conferință Judiciară Internațională	Valletta, Malta	<i>„Statul de drept în diverse culturi; principiile fundamentale: constituțiile, sisteme de drept și justiție; rolul justiției în domeniul reglementărilor electorale.”</i>
26-28 iunie	Reuniunea a 13-a a Consiliului mixt al justiției constituționale al Comisiei de la Veneția	Batumi, Georgia	<i>„Cooperarea Curților Constituționale cu Forumul de la Veneția, avize și opinii ale Comisiei de la Veneția, baza de date CODICES, contribuțiile pentru Buletinul de jurisprudență constituțională, miniconferința „Rolul curților constituționale în timpul crizelor economice”</i>

27-29 iunie	Vizită oficială bilaterală la Curtea Constituțională a României	București, România	<i>„Jurisprudența recentă a celor două curți; discuții cu privire la probleme și tendințe actuale în jurisprudența curților.”</i>
5-7 iulie	Conferința a 4-a regională a statelor din Bazinul Mării Negre, organizată de Curtea Constituțională a Georgiei	Batumi, Georgia	<i>„Respectul vieții private – noi provocări.”</i>
7-8 iulie	Conferință organizată de Consiliul Europei	Strasbourg, Franța	<i>„Cele mai bune practici în domeniul plângerilor individuale depuse la Curțile Constituționale din Europa.”</i>
18-21 septembrie	Conferință internațională, dedicată aniversării a 50-a a Curții Constituționale din Macedonia	Skopje, Macedonia	<i>„Provocările contemporane ale justiției constituționale: principiul separației puterilor și protecția lui constituțională.”</i>
26 septembrie - 1 octombrie	Cel de-al 3-lea Congres al Conferinței mondiale privind justiția constituțională	Seul, Republica Coreea	<i>„Justiția constituțională și integrarea socială.”</i>
17-18 octombrie	Congresul al XVI-lea internațional, dedicat dreptului constituțional comparat și european	Regensburg, Germania	<i>„Evoluția dreptului internațional: dreptul civil și Constituția.”</i>
23-26 octombrie	Cea de-a 19-a Conferință anuală internațională de la Erevan	Erevan, Armenia	<i>„Statutul constituțional al demnității umane.”</i>
26-29 noiembrie	Conferința internațională, dedicată aniversării a 50-a a justiției constituționale în Muntenegru	Budva, Muntenegru	<i>„Protecția constituțională a drepturilor și libertăților fundamentale.”</i>

3. DISTINCȚIILE CURȚII CONSTITUȚIONALE

În scopul aprecierii activității persoanelor care au contribuit la realizarea misiunii Curții Constituționale, Curtea a instituit distincții, care se decernează în baza Regulamentului cu privire la decernarea distincțiilor Curții Constituționale, aprobat prin Decizia nr. 5 din 3 iunie 2014⁴⁵ (Monitorul Oficial nr.185-199 din 18.07.2014).

Astfel, în vederea distingerii personalităților care au avut o contribuție substanțială și de durată, recunoscută la nivel național și/sau internațional, la dezvoltarea domeniului dreptului, în general, și a instituției dreptului constituțional, în particular, Curtea Constituțională acordă distincția „Titlul de excelență în domeniul dreptului constituțional”.

În anul 2014 acest titlu a fost decernat dlui Nicolae Osmochescu, profesor universitar, doctor în drept, judecător din prima componentă a Curții Constituționale în perioada februarie 1995 – septembrie 1998.

De asemenea, Curtea a instituit Premiul „Constantin Stere” în scopul stimulării soluționării efective a problemelor științifice și practice în domeniul dreptului, în general, și a instituției dreptului constituțional, în particular, dezvoltarea sistemului jurisdicțional, susținerea dezvoltării cercetărilor fundamentale în domeniul dreptului comparat și al drepturilor omului, inclusiv prin prisma jurisdicției constituționale.

Premiul se decernează anual laureaților care au obținut performanțe prin lucrări științifice publicate (monografii, cicluri de lucrări sau serii de articole științifice publicate în revistele naționale sau internaționale și recunoscute drept publicații științifice de profil) relevante scopului indicat. Autorilor lucrărilor științifice premiate li se conferă titlul de laureat al Premiului Curții Constituționale „Constantin Stere”, li se înmânează diploma de laureat și un premiu bănesc în mărime de 10.000 lei din fondurile prevăzute în acest scop în bugetul instituției.

⁴⁵ [http://constcourt.md/public/files/file/Baza% 20 legala/d_ag5_2014_ro.pdf](http://constcourt.md/public/files/file/Baza%20legala/d_ag5_2014_ro.pdf)

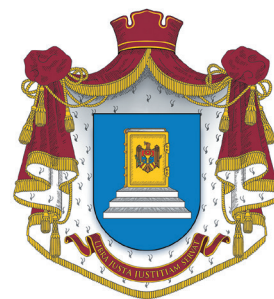
TITLUL

ACTIVITATEA CURȚII
CONSTITUȚIONALE ÎN CIFRE

V

TITLUL V

ACTIVITATEA CURȚII CONSTITUȚIONALE ÎN CIFRE

Pe parcursul anului 2014 la Curtea Constituțională au fost depuse 61 de sesizări, 7 sesizări au fost preluate din anul 2013, astfel, sarcina Curții în anul 2014 a constituit 68 de sesizări aflate pe rol (*a se vedea diagramele nr.1, nr. 2, nr.4 și nr.6*)

Din totalul de 68 de sesizări aflate pe rol, în anul 2014 au fost examinate 61 de sesizări, și anume: 31 sesizări cu adoptarea a 29 hotărâri (3 dosare fiind conexate); 1 sesizare cu adoptarea unui aviz, 2 sesizări cu adoptarea a 2 decizii de sistare; 11 sesizări au fost declarate inadmisibile cu adoptarea a 10 decizii de inadmisibilitate (2 dosare fiind conexate) și 16 sesizări au fost restituite autorilor prin scrisori. Astfel, pentru anul 2015 au fost transferate 7 sesizări (*a se vedea diagramele nr.3, nr. 11*).

Cât privește autorii sesizărilor aflate pe rolul Curții în anul 2014, clasamentul acestora este următorul:

- deputați și fracțiuni parlamentare - 61 de sesizări (5 sesizări au fost preluate din anul 2013, 50 sesizări au fost depuse în anul 2014 și 6 sesizări au fost transferate pentru anul 2015);
- Curtea Supremă de Justiție - 3 sesizări;
- avocați parlamentari - 6 sesizări (2 sesizări au fost preluate din anul 2013, 4 sesizări au fost depuse în anul 2014, din care 1 sesizare a fost transferată pentru anul 2015);
- Comisia Electorală Centrală - 4 sesizări (*a se vedea diagrama nr.6*).

Din cele 50 de sesizări depuse de deputați și fracțiuni parlamentare, au fost examinate în fond 26 de sesizări, 24 de sesizări au fost declarate inadmisibile sau restituite prin scrisori, iar 6 sesizări au fost transferate pentru anul 2015. Toate cele 3 sesizări depuse de

către Curtea Supremă de Justiție au fost examinate în fond. Din cele 6 sesizări depuse de către avocații parlamentari, au fost examinate în fond 4 sesizări, iar 2 sesizări au fost restituite prin scrisori (*a se vedea diagramele nr.5, nr. 9, nr.10, nr.14, nr. 15*).

În 2014 Curtea a adoptat 30 de hotărâri, și anume:

- 1 hotărâre de interpretare a unor prevederi din Constituție;
- 23 de hotărâri pentru controlul constituționalității actelor normative;
- 1 hotărâre privind soluționarea excepției de neconstituționalitate;
- 4 hotărâri de validare a mandatelor de deputat;
- 1 hotărâre privind aprobarea Raportului pentru anul 2013 (*a se vedea diagramele nr.8, nr.12*).

De asemenea, în anul 2014 un grup de deputați au solicitat Avizul Curții Constituționale privind inițiativa de revizuire a Constituției (*a se vedea diagramele nr.4, nr.7 și nr.11*).

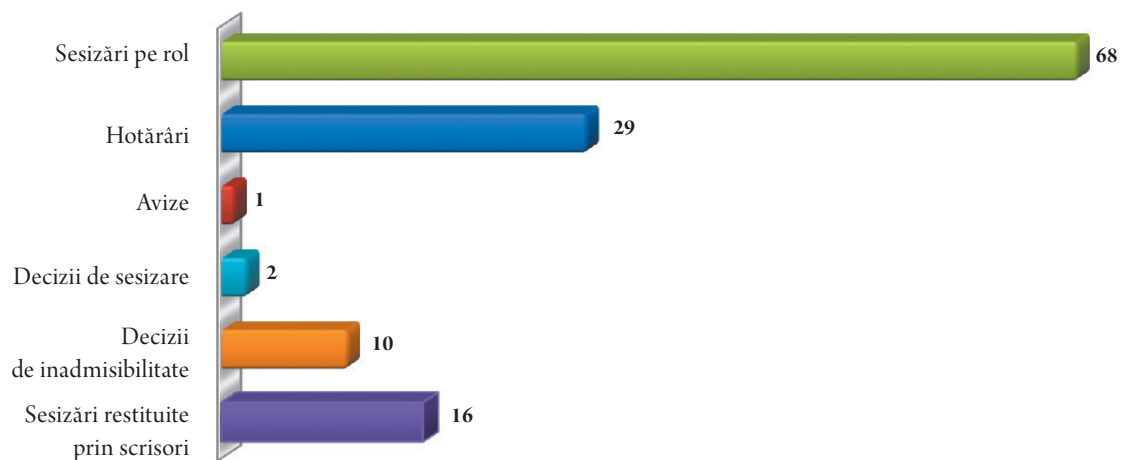
În urma examinării sesizărilor aflate pe rol în 2014, în 24 de hotărâri Curtea s-a pronunțat asupra constituționalității sau neconstituționalității unor prevederi legale, după cum urmează:

- în 12 hotărâri cel puțin o prevedere legală din cele contestate a fost recunoscută constituțională;
- în 9 hotărâri cel puțin o prevedere legală din cele contestate a fost declarată neconstituțională;
- în 3 hotărâri Curtea concomitent a recunoscut constituționale unele prevederi legale și a declarat neconstituționale alte prevederi legale (*a se vedea diagrama nr. 13*).

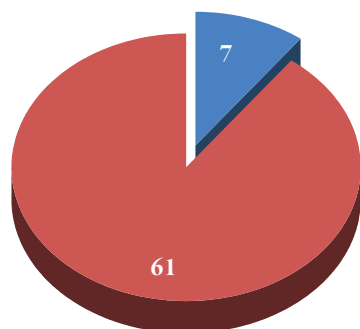
A | DATE STATISTICE PENTRU ANUL 2014

Diagrama nr. 1

Jurisdicția Curții Constituționale pentru anul 2014

Diagrama nr. 2

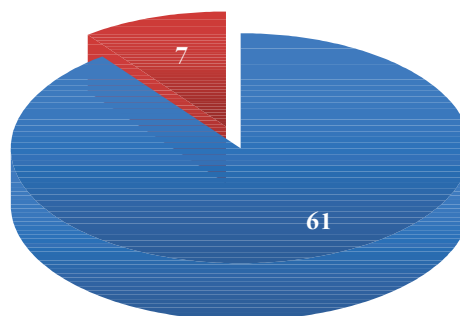
Sarcina Curții Constituționale în anul 2014

- Sesizări preluate din anul 2013
- Sesizări depuse în anul 2014

Diagrama nr. 3

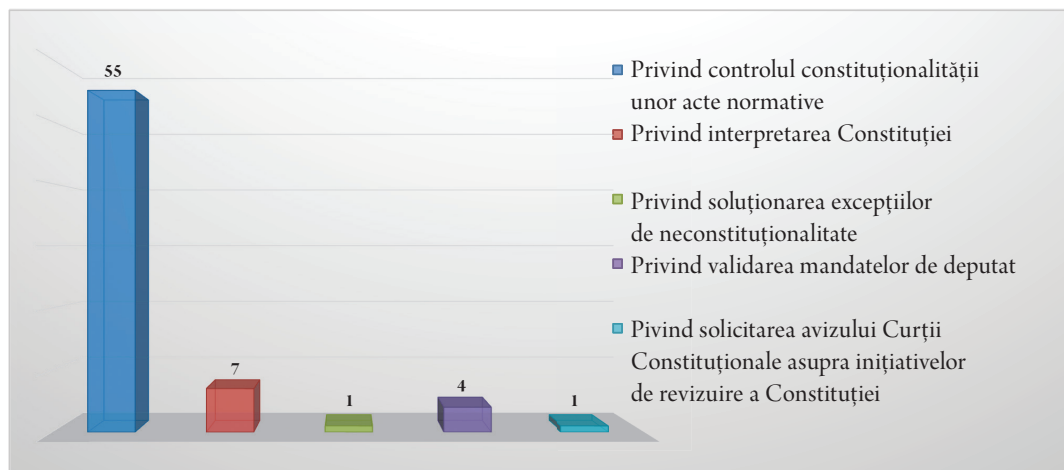
Sesizări examinate în anul 2014 și transferate pentru anul 2015

- Sesizări examinate în anul 2014
- Sesizări transferate pentru anul 2015

Diagrama nr. 4

Obiectul sesizărilor aflate pe rolul Curții Constituționale în anul 2014

Diagrama nr. 5

Subiecții care au sesizat Curtea Constituțională în anul 2014

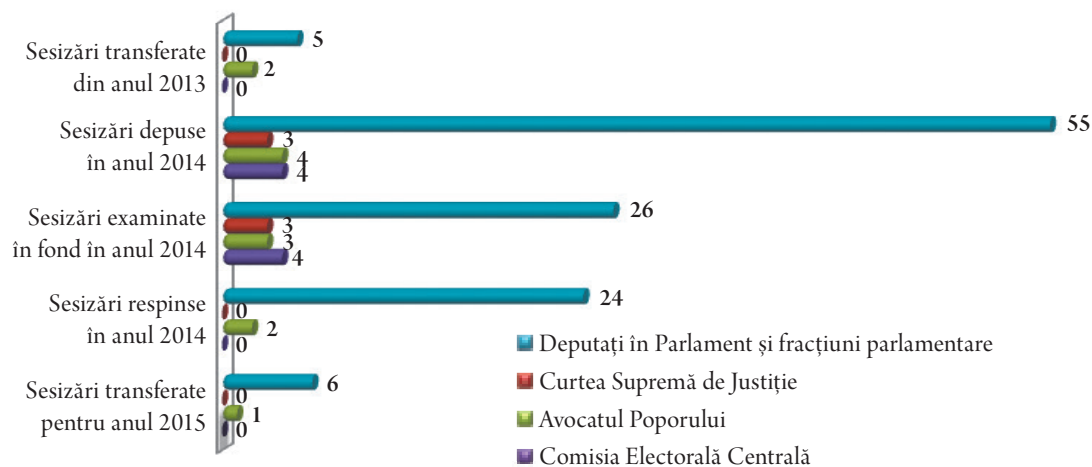
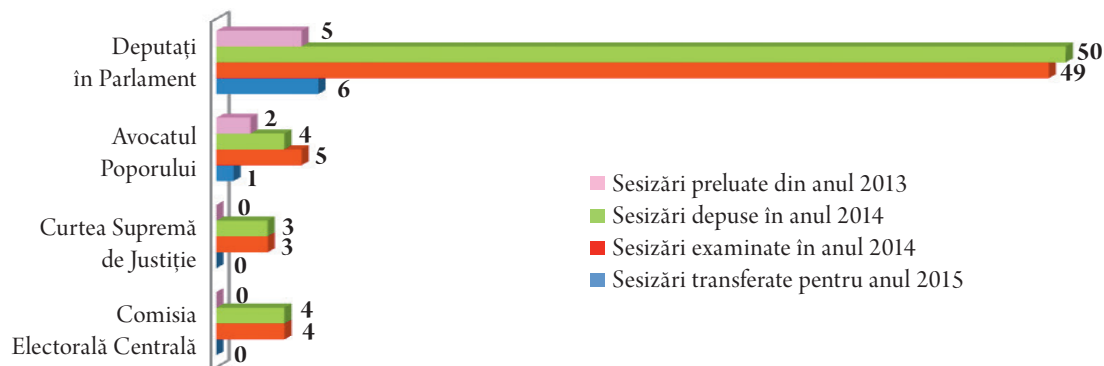

Diagrama nr. 6

Sesizări soluționate de Curtea Constituțională în anul 2014, inclusiv preluat din anul 2013, și transferate pentru anul 2015 (*per subiect*)

Diagrama nr. 7

Sesizări soluționate de Curtea Constituțională în anul 2014, inclusiv preluat din anul 2013, și transferate pentru anul 2015 (*per obiect*)

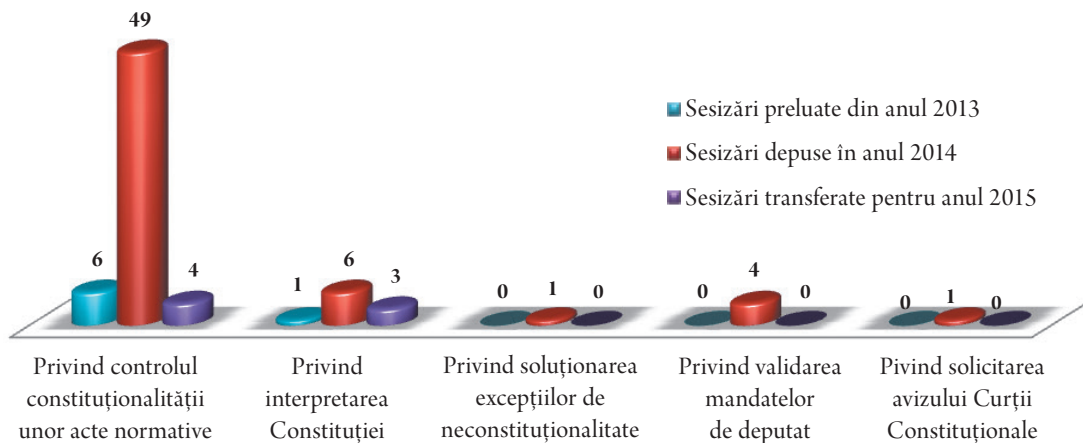
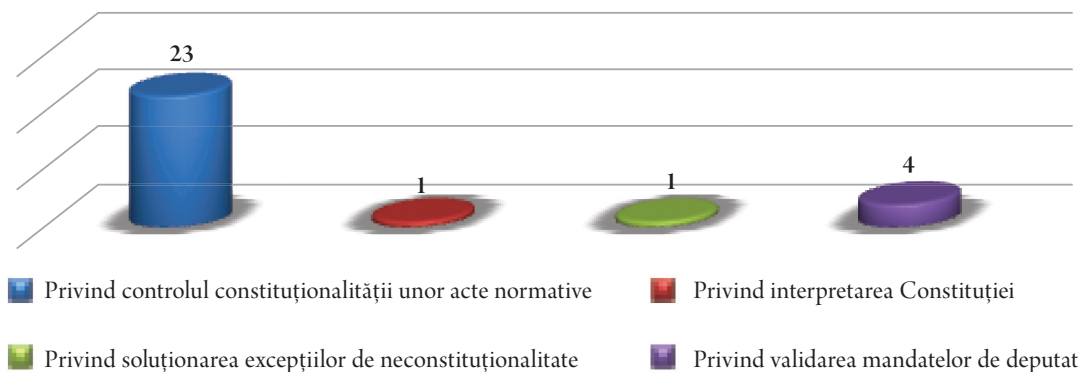

Diagrama nr. 8

Sesizări soluționate de Curtea Constituțională în anul 2014 prin hotărâri (per obiect)

Diagrama nr. 9

Sesizări depuse de către deputați în Parlament și fracțiunile parlamentare, inclusiv preluate din anul 2013 și transferate pentru anul 2015

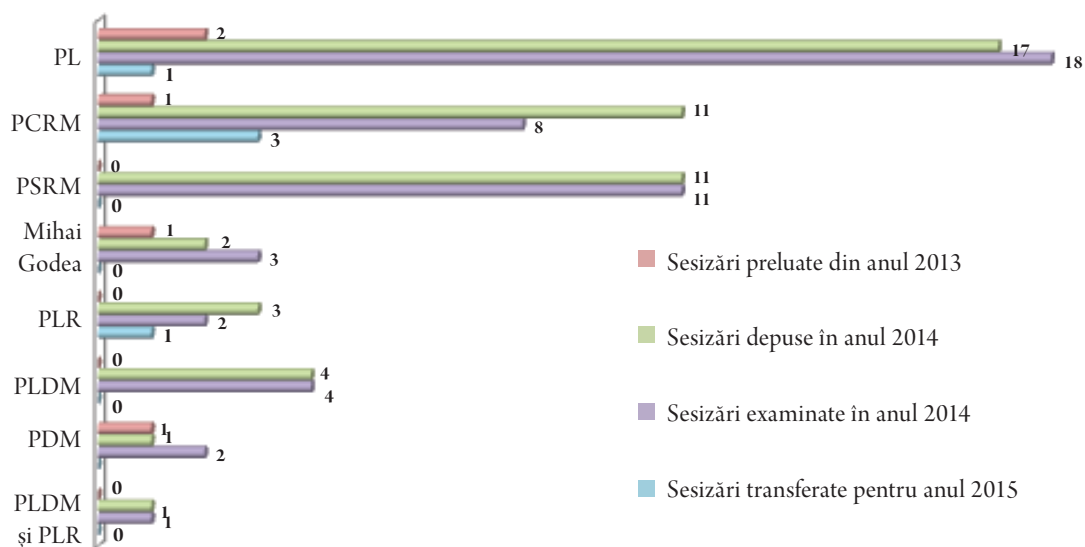
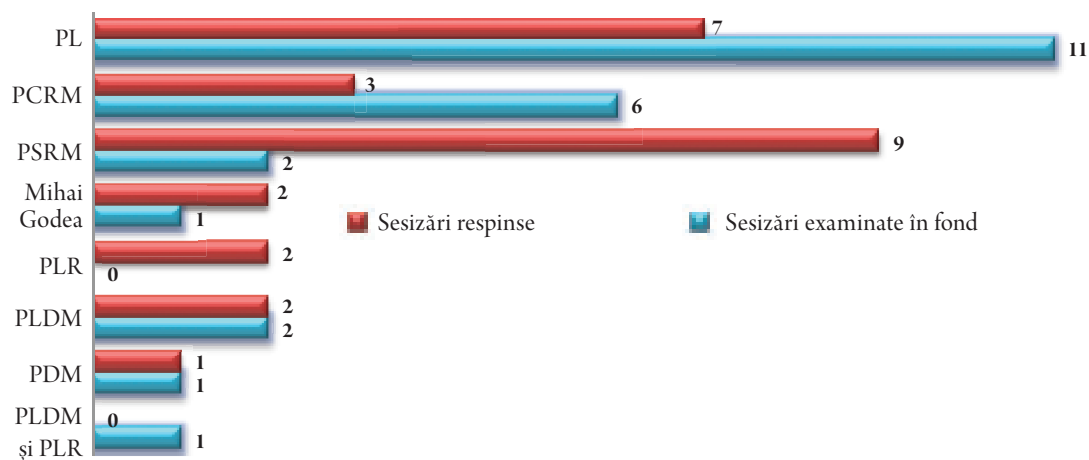

Diagrama nr. 10

Sesizări depuse de către deputați în Parlament și fracțiunile parlamentare, respinse sau examinate în fond

Diagrama nr. 11

Acte pronunțate de Curtea Constituțională în anul 2014

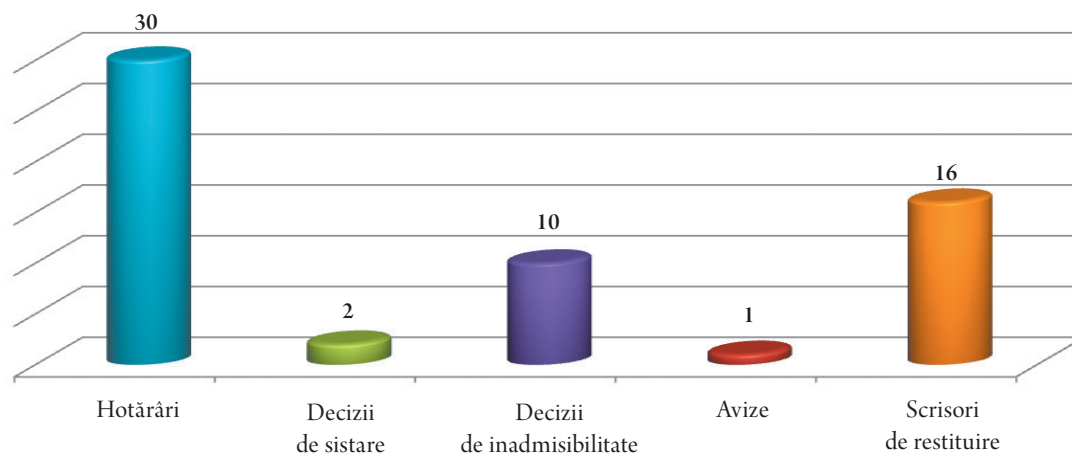
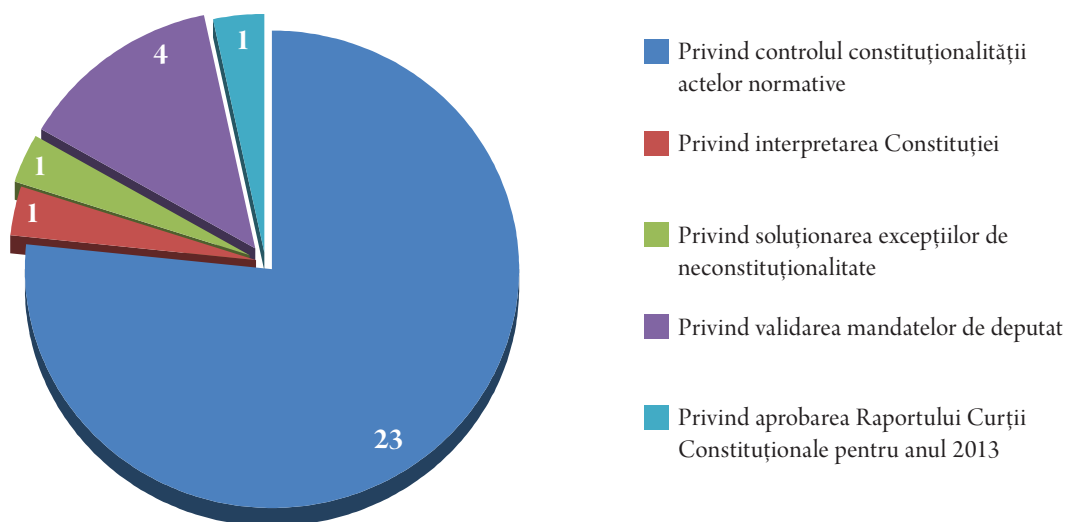

Diagrama nr. 12Hotărâri pronunțate de Curtea Constituțională în anul 2014 (*per obiect*)**Diagrama nr. 13**

Constatățile Curții Constituționale prin hotărârile pronunțate

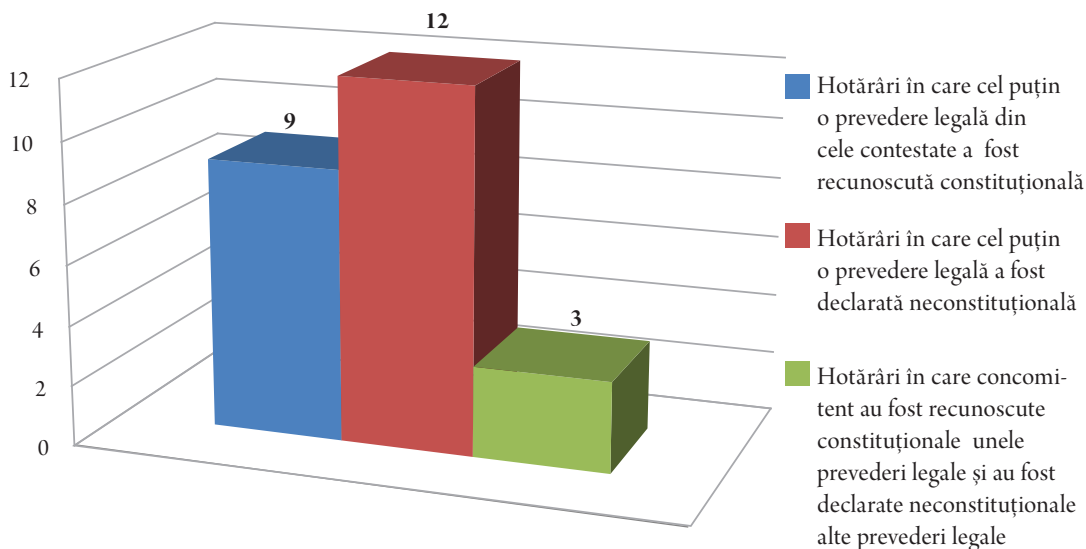

Diagrama nr. 14

Soluția pronunțată asupra sesizărilor examinate în fond (per subiect)

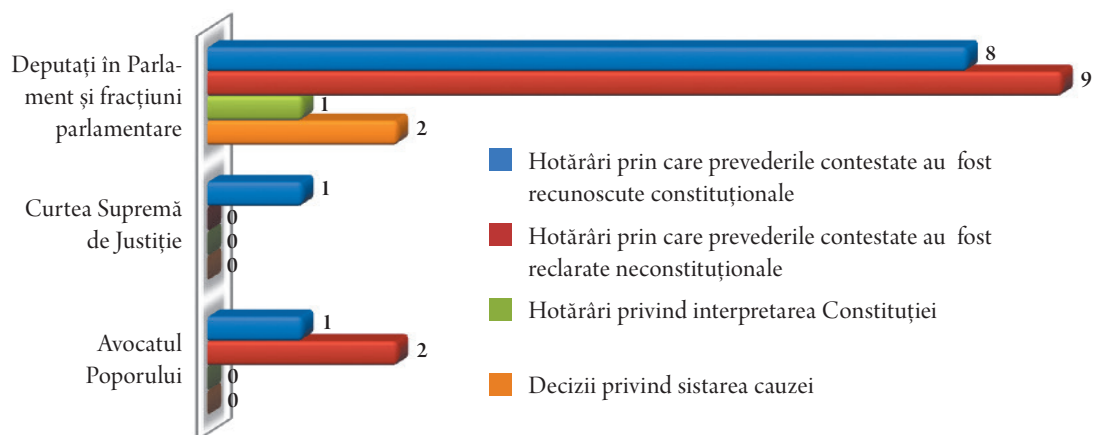

Diagrama nr. 15

Soluția pronunțată asupra sesizărilor depuse de către deputați în Parlament și fracțiuni parlamentare

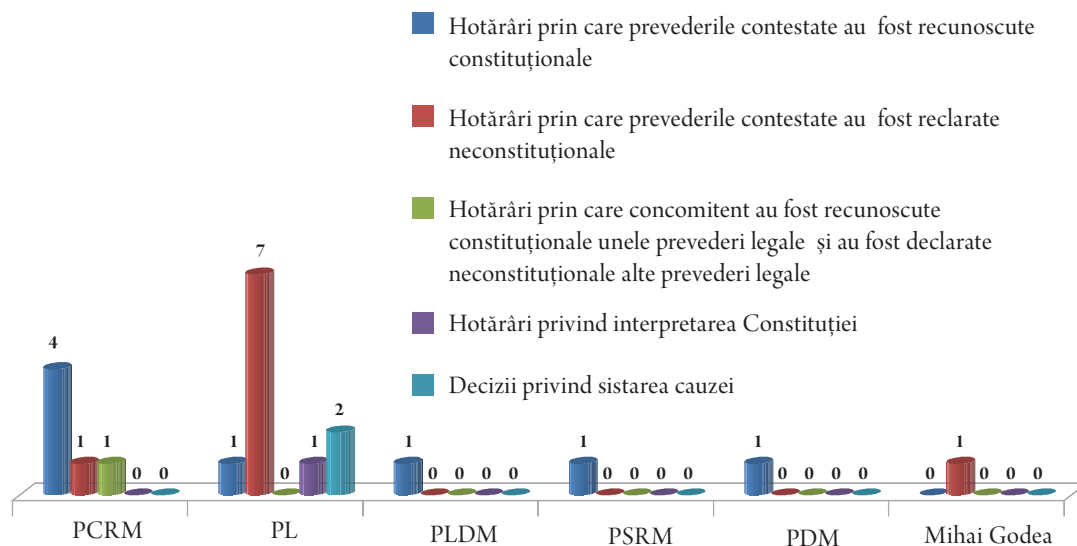
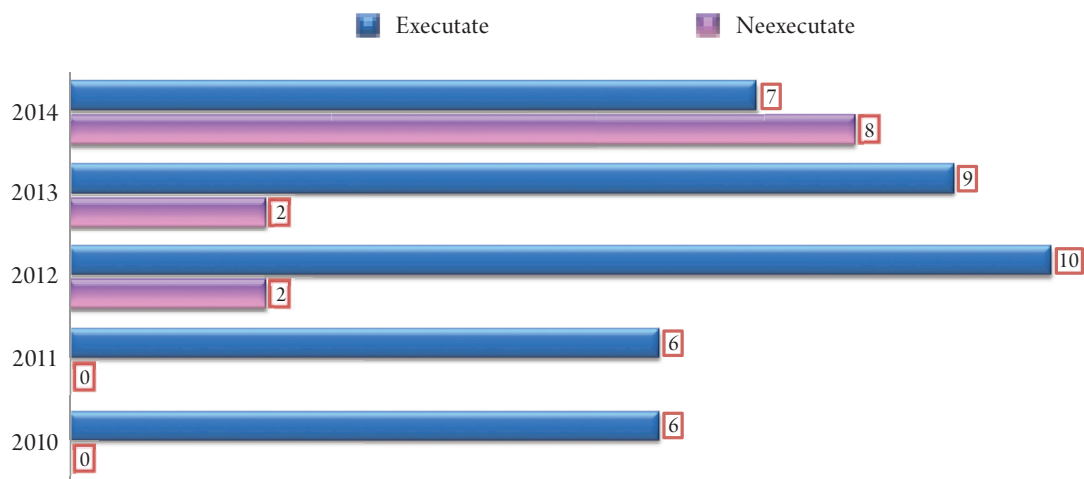
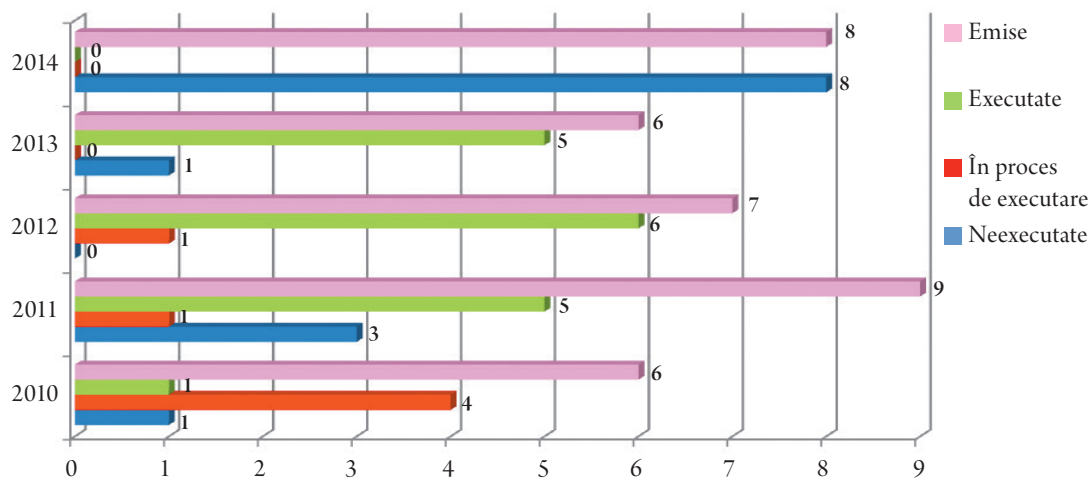

Diagrama nr. 16

Executarea hotărârilor Curții Constituționale în anii 2010-2014

Diagrama nr. 17

Executarea adresărilor Curții Constituționale în anii 2010-2014

B | EVOLUȚIA ACTIVITĂȚII CURȚII ÎN PERIOADA 1995-2014

Diagrama nr. 18

Exercitarea jurisdicției constituționale în perioada anilor 1995-2014

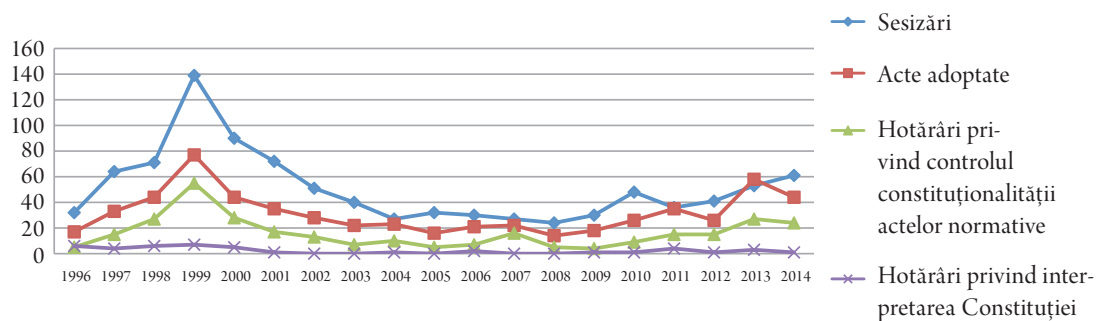

Diagrama nr. 19

Sesizări depuse în perioada anilor 1995-2014

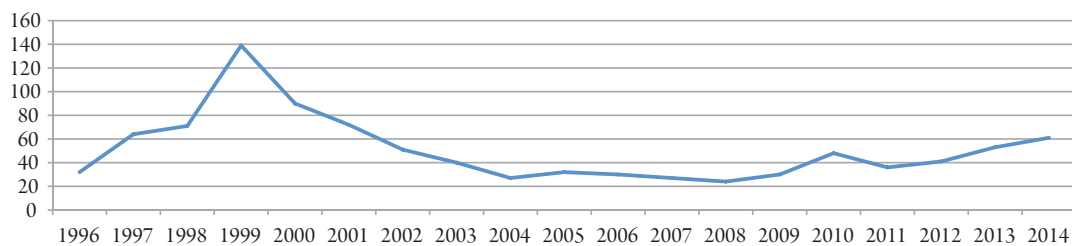
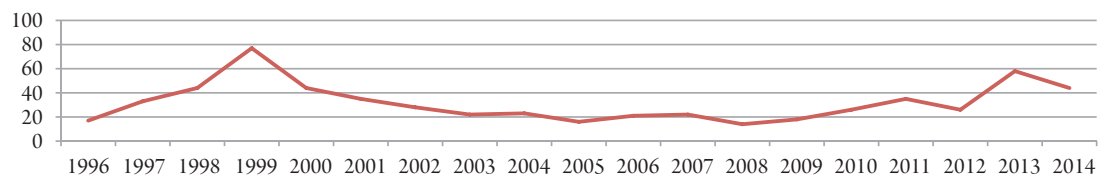
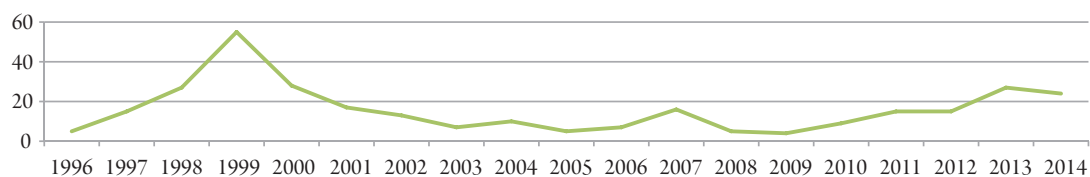

Diagrama nr. 20

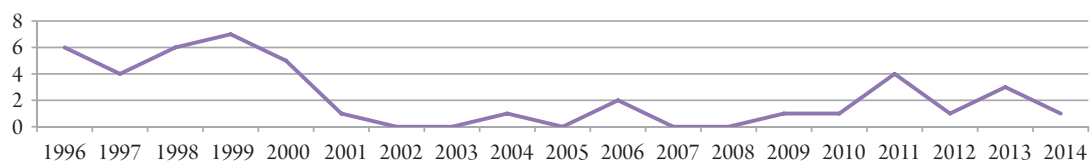
Acte adoptate în anii 1995-2014

Diagrama nr. 21

Hotărâri privind controlul constituționalității actelor normative adoptate în anii 1995-2014

Diagrama nr. 22

Hotărâri privind interpretarea Constituției în anii 1995-2014

Lista hotărârilor și avizelor Curții Constituționale pronunțate în anul 2014

151

Nr. d/o	Numărul și titlul actului	Nr. sesizării
1.	Hotărârea nr. 1 din 28.01.2014 cu privire la aprobarea Raportului privind exercitarea jurisdicției constituționale în anul 2013	
2.	Hotărârea nr. 2 din 28.01.2014 pentru controlul constituționalității unor prevederi fiscale referitoare la taxele locale	Sesizarea nr. 2a din 14.01.2014
3.	Hotărârea nr. 3 din 04.02.2014 pentru controlul constituționalității Hotărârilor Parlamentului nr. 126 și nr. 127 din 30 mai 2013 pentru alegerea unor vicepreședinți ai Parlamentului	Sesizarea nr. 31a din 07.10.2013
4.	Hotărârea nr. 4 din 06.02.2014 pentru controlul constituționalității articolelor 139 alin. (3)-(4), 140 alin. (1), (3)-(10) din Codul de executare al Republicii Moldova nr. 443-XV din 24 decembrie 2004 și a unor prevederi ale articolului 28 alin. (1) lit. e) din Legea cadastrului bunurilor imobile nr. 1543-XIII din 25 februarie 1998 (<i>schimbarea modului de executare a hotărârii judecătorești</i>)	Sesizarea nr. 32a din 17.01.2013
5.	Hotărârea nr. 5 din 11.02.2014 pentru controlul constituționalității prevederilor articolului 4 lit.e) din Legea contenciosului administrativ nr.793-XIV din 10 februarie 2000 (<i>controlul judecătoresc al actelor administrative referitoare la securitatea națională a RM</i>)	Sesizarea nr. 38a din 13.08.2013
6.	Hotărârea nr. 6 din 13.02.2014 pentru controlul constituționalității Legii nr.199 din 12 iulie 2013 privind scutirea de plata unor impozite, contribuții, prime și defalcări, precum și privind anularea majorărilor de întârziere și a amenzilor aferente acestora (<i>scutirea de taxe a SRL „Glorial”</i>)	Sesizarea nr. 3a din 20.01.2014

7.	Hotărârea nr. 7 din 13.02.2014 pentru controlul constituționalității alineatului (7) al articolului 88 din Codul fiscal nr. 1163-XIII din 24 aprilie 1997 (<i>destinația cotei de 2% din impozitul pe venit din salariu</i>)	Sesizarea nr. 5a din 03.02.2014
8.	Hotărârea nr. 8 din 14.02.2014 pentru controlul constituționalității unor prevederi din Anexa nr. 2 la Titlul IV din Codul fiscal, în redacția Legii nr. 324 din 23 decembrie 2013 (<i>taxa pentru mașinile de lux</i>)	Sesizarea nr. 7a din 10.02.2014
9.	Hotărârea nr. 9 din 14.02.2014 pentru interpretarea articolului 135 alin. (1) lit. a) din Constituția Republicii Moldova (<i>controlul a priori al legilor</i>)	Sesizarea nr. 52b din 26.11.2013
10.	Hotărârea nr. 10 din 27.02.2014 privind validarea unui mandat de deputat în Parlamentul Republicii Moldova	Sesizarea nr. 14e din 26.02.2014
11.	Hotărârea nr. 11 din 25.03.2014 pentru controlul constituționalității unor prevederi din Anexa nr. 1 la Titlul IV din Codul fiscal, în redacția Legii nr. 324 din 23 decembrie 2013 (<i>modificarea cotei de acciz pentru țigarete cu filtru</i>)	Sesizarea nr.20a din 17.03.2014
12.	Hotărârea nr.12 din 20.05.2014 pentru controlul constituționalității unor prevederi din alineatul (4) al articolului 87 din Codul muncii nr.154-XV din 28 martie 2003 (<i>acordul sindicatelor la concediere</i>)	Sesizarea nr.17a din 05.03.2014
13.	Hotărârea nr.13 din 22.05.2014 pentru controlul constituționalității pct.72 din Art. IX al Legii nr. 324 din 23 decembrie 2013 pentru modificarea și completarea unor acte legislative (<i>evidența fiscală a unor persoane care desfășoară activități liberale</i>)	Sesizarea nr.12a din 21.02.2014
14.	Hotărârea nr.14 din 27.05.2014 pentru controlul constituționalității Art.II al Legii nr.56 din 4 aprilie 2014 pentru completarea articolului 60 din Codul penal al Republicii Moldova (<i>prescripția tragerii la răspundere penală</i>)	Sesizarea nr.27a din 11.04.2014

15.	Hotărârea nr.15 din 27.05.2014 pentru controlul constituționalității Legii nr.61 din 11 aprilie 2014 pentru modificarea unor acte legislative (<i>interzicerea votării în baza pașapoartelor de tip ex-sovietic</i>)	Sesizarea nr. 29a din 17.04.2014
16.	Hotărârea nr. 16 din 28.05.2014 pentru controlul constituționalității sintagmei „dintr-o perioadă de 12 luni” cuprinsă în art. 10 alin. (3) din Legea nr. 1569-XV din 20 decembrie 2002 cu privire la modul de introducere și scoatere a bunurilor de pe teritoriul Republicii Moldova de către persoanele fizice, art. 348 ^s alin. (1) și (2) lit. e) din Codul fiscal și art. 184 ¹ alin. (1) din Codul vamal, în redacția Legii nr. 324 din 23 decembrie 2013 pentru modificarea și completarea unor acte legislative (<i>termenul de valabilitate al vinietei</i>)	Sesizarea nr. 47a din 30.10.2013
17.	Hotărârea nr.17 din 29.05.2014 privind excepția de neconstituționalitate a punctului 2 din Hotărârea Guvernului nr.243 din 8 aprilie 2010 privind aplicarea „Timbrului de acciz. Marcă comercială de stat” și „Timbrului de acciz” de tip nou	Sesizarea nr. 30g din 22.04.2014
18.	Hotărârea nr. 18 din 02.06.2014 pentru controlul constituționalității Legii nr. 109 din 3 mai 2013 pentru modificarea și completarea unor acte legislative (Legea cu privire la Curtea Constituțională și Codul jurisdicției constituționale) (<i>statutul judecătorilor, competențele și procedura Curții Constituționale</i>)	Sesizarea nr. 34a din 20.05.2014
19.	Hotărârea nr.19 din 03.06.2014 pentru controlul constituționalității unor prevederi din Legea învățământului nr. 547-XIII din 21 iulie 1995 (<i>mecanismul de numire a rectorilor instituțiilor de învățământ superior aflate în subordinea autorităților publice – autonomia universitară</i>)	Sesizarea nr.19a din 12.03.2014

20.	Hotărârea nr.20 din 04.06.2014 pentru controlul constituționalității unor prevederi din Regulamentul Parlamentului, adoptat prin Legea nr. 797-XIII din 2 aprilie 1996	Sesizarea nr. 9a din 14.02.2014, Sesizarea nr. 11a din 21.02.2014 și Sesizarea nr. 28a din 14.04.2014
21.	Hotărârea nr. 21 din 05.06.2014 pentru controlul constituționalității unor prevederi ale articolelor 177 și 178 din Codul electoral, în redacția Legii nr. 29 din 13 martie 2014 (<i>problemele pasibile a fi supuse referendumului local</i>)	Sesizarea nr. 25a din 07.04.2014
22.	Hotărârea nr.22 din 17.06.2014 privind validarea unui mandat de deputat în Parlamentul Republicii Moldova	Sesizarea nr. 41e din 13.06.2014
23.	Hotărârea nr.23 din 16.07.2014 privind validarea unui mandat de deputat în Parlamentul Republicii Moldova	Sesizarea nr. 45e din 15.07.2014
24.	Hotărârea nr. 24 din 09.10.2014 privind controlul constituționalității Acordului de Asociere între Republica Moldova, pe de o parte, și Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, pe de altă parte, și a Legii nr.112 din 2 iulie 2014 pentru ratificarea Acordului de Asociere	Sesizarea nr. 44a din 14.07.2014
25.	Hotărârea nr. 25 din 06.11.2014 privind controlul constituționalității unor prevederi ale Legii nr. 146 din 17 iulie 2014 pentru modificarea și completarea unor acte legislative (<i>salarizarea funcționarilor publici din cadrul instanțelor judecătorești și a judecătorilor</i>)	Sesizarea nr.52a din 29.09.2014
26.	Hotărârea nr. 26 din 11.11.2014 pentru controlul constituționalității unor prevederi legale referitoare la imunitatea judecătorului	Sesizarea nr. 51a din 29.09.2014

27.	Hotărârea nr.27 din 13.11.2014 privind controlul constituționalității articolului 21 alin. (5) lit.e) din Legea nr. 52 din 3 aprilie 2014 cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsman)	Sesizarea nr. 42a din 13.11.2014
28.	Hotărârea nr. 28 din 18.11.2014 pentru controlul constituționalității articolului 234 din Codul contravențional al Republicii Moldova (<i>sanționarea contravențională a proprietarului vehiculului pentru necomunicarea identității persoanei căreia i-a încredințat conducerea</i>)	Sesizarea nr.53a din 03.10.2014
29.	Hotărârea nr. 29 din 9.12.2014 privind confirmarea rezultatelor alegerilor pentru Parlamentul Republicii Moldova din 30 noiembrie 2014 și validarea mandatelor deputaților aleși	Sesizarea nr. 61e din 5.12.2014
30.	Hotărârea nr. 30 din 11.12.2014 pentru controlul constituționalității articolului 9 alin. (6) din Legea nr. 48 din 22 martie 2012 privind sistemul de salarizare a funcționarilor publici (<i>stimularea financiară a colaboratorilor vamali</i>)	Sesizarea nr. 18a din 10.03.2014
30.	Avizul nr. 1 din 22.09.2014 asupra inițiativei de revizuire a articolelor 78, 85, 89, 91 și 135 din Constituția Republicii Moldova prin referendum republican	Sesizarea nr. 48c din 16.09.2014

Cuprins

HOTĂRÂRE cu privire la aprobarea Raportului privind exercitarea jurisdicției constituționale în anul 2014	4
RAPORT privind exercitarea jurisdicției constituționale în anul 2014	7
TITLUL I. SISTEMUL CONSTITUȚIONAL ÎN REPUBLICA MOLDOVA	9
A Jurisdicția constituțională	11
B Judecătorii Curții Constituționale	15
C Structura organizatorică a Curții Constituționale	17
D Procedura în fața Curții	18
1. Sesizarea Curții	18
2. Examinarea sesizărilor	19
2.1. Procedura preparatorie admisibilității sesizării	19
2.2. Examinarea admisibilității sesizării	21
2.3. Pregătirea cauzei pentru examinare în ședința publică a Curții	22
2.4. Examinarea cauzei în ședința publică a Curții	23
2.5. Deliberarea	23
3. Actele Curții	24
TITLUL II. ACTIVITATEA JURISDICȚIONALĂ	25
A Aprecierea Curții	27
1. Statul Republica Moldova	27
1.1. Suveranitatea și Acordul de Asociere cu Uniunea Europeană	27
1.1.1. Orientarea spre spațiul valoric european	27

1.1.2. Principiile suveranității și al respectării dreptului internațională	30
1.2. Modificarea prevederilor constituționale	32
1.2.1. Modificarea Constituției prin referendum	32
1.2.2. Inițiativa de modificare a prevederilor constituționale privind modul de alegere a șefului statului	34
1.2.3. Limitele temporale de modificare a Constituției prin referendum	36
1.2.4. Validitatea în sens formal a textelor supuse referendumului	36
1.2.5. Comasarea referendumului cu alegerile parlamentare	38
2. Protecția drepturilor fundamentale ale omului	39
2.1. Asigurarea principiului egalității la salarizarea funcției publice	39
2.1.1. Salarizarea personalului instanțelor judecătorești	39
2.1.2. Stimularea financiară a colaboratorilor vamali	40
2.2. Accesul liber la justiție	43
2.2.1. Controlul judiciar al actelor privind securitatea națională	43
2.2.2. Executarea hotărârilor judecătorești	45
2.3. Neretroactivitatea legii	46
2.3.1. Prescripția tragerii la răspundere penală	46
2.4. Calitatea legii penale	49
2.5. Dreptul la tăcere – parte a dreptului la apărare	50
2.6. Dreptul la educație	52
2.6.1. Autonomia universitară	52
2.7. Dreptul la muncă și la protecția muncii	54
2.7.1. Acordul sindicatelor la concediere	54
2.8. Dreptul de petiționare	56
2.8.1. Neexaminarea de către ombudsman a cererilor depuse de către persoane incapabile	56
2.9. Exercițarea dreptului la vot	60
2.10. Dreptul la libera circulație	61
2.11. Viața intimă, familială și privată – protecția datelor cu caracter personal	64
3. Autoritățile publice	65
3.1. Organizarea și funcționarea Parlamentului	65
3.1.1. Alegerea vicepreședinților Parlamentului	65
3.1.2. Autonomia parlamentară	67

3.1.2.1. Modalitatea de modificare și completare a ordinii de zi a ședinței plenare a Parlamentului	67
3.1.2.2. Valabilitatea proiectelor legislative înregistrate, dar neincluse în ordinea de zi a Parlamentului	68
3.1.2.3. Dezbateră și adoptarea proiectelor de legi în regim de urgență	69
3.1.2.4. Solicitarea unei fracțiuni parlamentare de verificare a cvorumului	70
3.1.2.5. Sancționarea deputatului prin reținerea din drepturile salariale	72
3.1.2.6. Interacțiunea cu puterea judecătorească	73
3.1.2.7. Limitarea timpului de exprimare a deputatului	74
3.1.3. Confirmarea rezultatelor alegerilor Parlamentului și validarea mandatelor de deputat	76
3.2. Autoritatea judecătorească	79
3.2.1. Imunitatea judecătorilor	79
3.2.1.1. Pornirea urmăririi penale împotriva judecătorilor fără acordul Consiliului Superior al Magistraturii	79
3.2.1.2. Efectuarea unor acțiuni procesuale în privința judecătorului până la începerea urmăririi penale	80
3.2.1.3. Atragerea la răspundere contravențională a judecătorilor	81
3.2.2. Salarizarea judecătorilor	82
3.3. Curtea Constituțională	84
3.3.1. Statutul judecătorilor Curții Constituționale	84
3.3.2. Competența Curții Constituționale - controlul a priori al legilor	87
3.4. Autonomia locală	89
3.4.1. Probleme pasibile a fi supuse referendumului local	89
3.4.2. Autonomia bugetară locală	92
4. Economia națională	94
4.1. Aspectele economice ale Acordului de Asociere	94
4.2. Bugetul public național	95
4.2.1. Procedura de adoptare a bugetului public național	95
4.2.2. Protecția concurenței	97
4.3. Libertatea comerțului	98

B Concluziile Curții	101
1. Prevederi recunoscute constituționale	101
2. Prevederi declarate neconstituționale	103
3. Interpretarea prevederilor constituționale	105
4. Validarea mandatelor de deputat	106
5. Procese sistate	106
6. Deciziile Curții	107
7. Restituirea prin scrisori a sesizărilor	108
C Adrese	108
D Opinii separate	114
TITLUL III. EXECUTAREA ACTELOR CURȚII CONSTITUȚIONALE	115
1. Nivelul de executare a hotărârilor care declară neconstituționale prevederile unor acte normative	120
2. Nivelul de executare a adreselor Curții Constituționale	121
TITLUL IV. COLABORĂRI ȘI ALTE ACTIVITĂȚI ALE CURȚII	123
1. Conferința internațională dedicată celei de-a 20-a aniversări a Constituției	125
2. Relații externe	129
3. Distincțiile Curții Constituționale	136
TITLUL V. ACTIVITATEA CURȚII CONSTITUȚIONALE ÎN CIFRE	137
A Date statistice pentru anul 2014	141
B Evoluția activității Curții în perioada 1995-2014	149
Lista hotărârilor și avizelor Curții Constituționale pronunțate în anul 2014	151

Tiparul executat la Întreprinderea de Stat „Fiscservinform”